

anatolia

turizm ve çevre kültürü dergisi

GÖKOVA DOSYASI:
Gökova'da Bir "İnat
Abidesi"

**Bazı Özel Atıkların
İnsana ve Doğaya
Etkileri (II)**

**Turizm Sektöründe
1992'den 1993'e
Bakış**

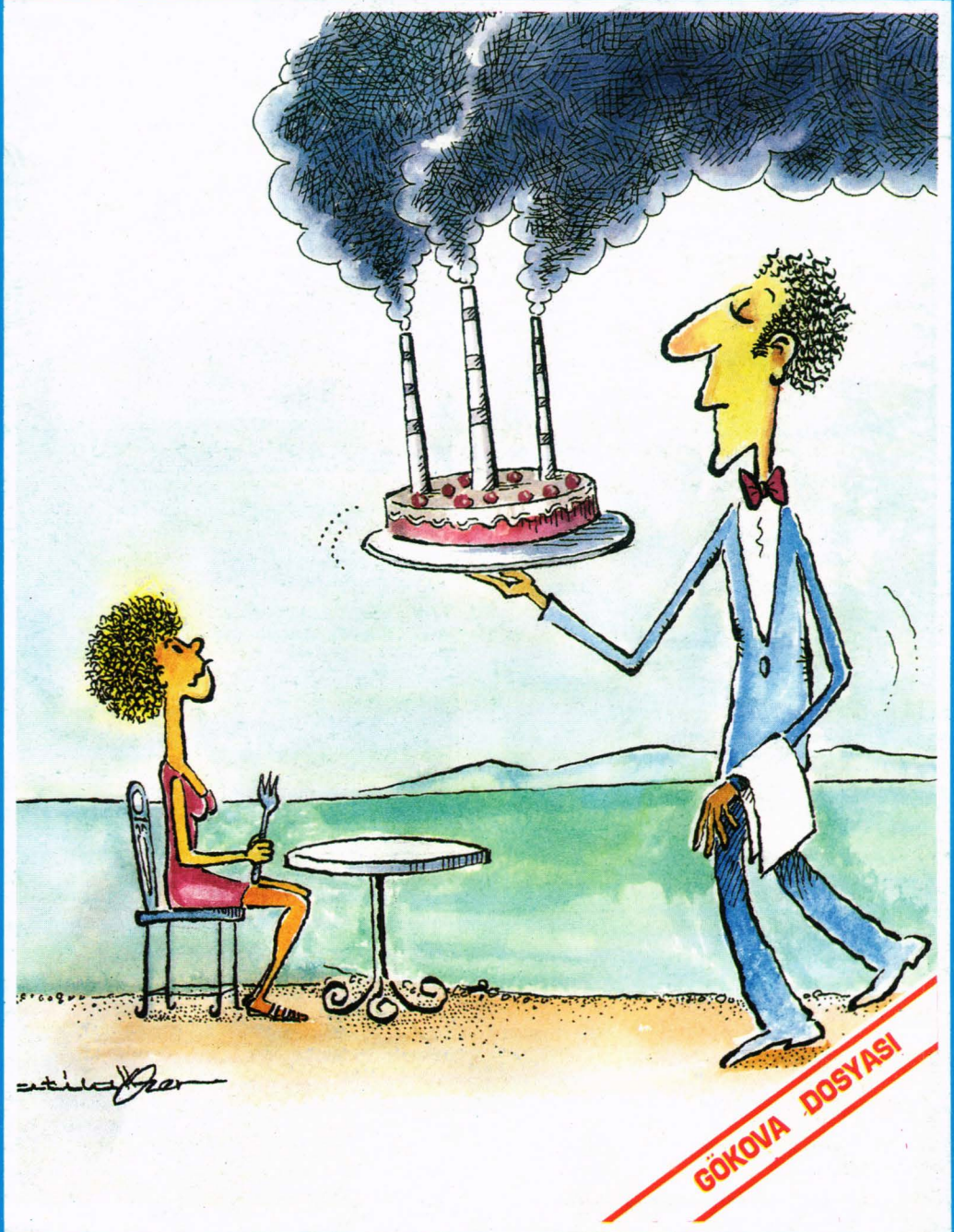
**Turizm
İşletmelerinde
Hizmetiçi Eğitim ve
"TURBAN" Modeli**

**Otel
Rezervasyonları**

**Radyasyonun
Biyolojik Etkisi**

Çevre Eğitimi

**Bilgi Merkezleri:
Türkiye Çevre Vakfı
Kütüphanesi**

GÖKOVA DOSYASI

Yıl: 4 Sayı:1
Ocak - Şubat 1993

ANATOLIA TURİZM YAYINLARI MERKEZİ

Satıştaki Kitaplar Bülteni

Kitap İsteme Adresi : ANATOLIA DERGİSİ P.K. 589 06425 KIZILAY - ANKARA

Tel: 479 10 84 Fax : 419 34 07

GENEL TURİZM

101. Genel Turizm Bilgileri, 178s	30.000
<i>Yrd. Doç. Dr. Sait Evliyaoğlu</i>	
102. İstatistiklerle Turizm El Kitabı, 52s.	20.000
103. Genel Turizm Bilgileri, 149s.	50.000
<i>Avni Aker, Yrd. Doç. Dr. Nuray Serter</i>	
104. Turizm Olayına Genel Yaklaşım, 212 s.	60.000
<i>Prof. Dr. Tunca Toskay</i>	
105. Turizme Giriş, 230 s.	50.000
<i>M. Zekai Bayer</i>	

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ

106. Turizm İşletmeciliği ve Yönetimi, 164s.	50.000
<i>Doç. Dr. Ahmet Aktaş</i>	
107. Turizm İşletmelerinde Karar Verme, Planlama ve Bütçeleme, 208s.	50.000
<i>Doç. Dr. Saim Oral</i>	
108. Turistik İstasyonlarda Animasyon, 52s	30.000
<i>KTB Yayını</i>	
109. İş ve Görev Tanımları, 192s.	80.000
<i>ILO</i>	
110. Otel İşletmeciliği, 375s.	65.000
<i>Prof. Dr. Hasan Olalı, Prof. Dr. Meral Korzay</i>	
111. Profesyonel Turist Rehberliği Kursu Ders Notları, 231 s.	65.000
112. Otel İşletmeciliği, 174s.	30.000
<i>KTB Yayını</i>	
113. Konaklama Endüstrisine Giriş, 36s. KTB Yayını	30.000
114. Otel İşletmeciliği, 337s	45.000
<i>Yrd. Doç. Dr. Fermani Maviş</i>	
115. Ağırhama ve Hizmet Endüstrilerinde Yönetim ve Yöneticilik, 266s.	40.000
<i>Dr. Ömer L. Met</i>	
116. Otel Yönetim Seminerleri Konuşma Metinleri, 275s.	30.000
117. Konaklama Tesislerinde Önbüro, 172s.	50.000
<i>Savaş Kutkan, Doç. Dr. İhan Ünlü</i>	
118. Otel İşletmelerinde Önbüro, 220s.	80.000
<i>Metin Dereli</i>	
119. Servis Tekniği ve Yönetimi, Yaşar Yılmaz	45.000
120. Konaklama Tesislerinde Servis ve Bar, 220s.	50.000
<i>Ethem Yılmaz, Doç. Dr. Dursun Gökdağ</i>	
121. Konaklama Tesislerinde Mutfak Hizmetleri, 473s.	50.000
<i>Klaus Dieter Müssman, Can Pahalı, Yrd. Doç. Dr. Ferudun Akyürek</i>	
122. Ticari Mutfak, 198s.	50.000
<i>Metin Dereli</i>	
123. Konaklama İşletmelerinde Kat Hizmetleri ve Yönetimi, 116s	45.000
<i>Yaşar Yılmaz, Betül Yılmaz</i>	

124. Konaklama Tesislerinde Kat Hizmetleri ve Yönetimi, 188s.	50.000
<i>Doç. Dr. B. Fethi Şeniş</i>	
125. İşgücünü Verimli Kullanma Tekniklerinin Turizm Sektöründe Kullanılması, 203s.	55.000
<i>O. Kemal Ağaoglu</i>	

SEYAHAT İŞLETMECİLİĞİ

126. Tur Yönetiminin İlke ve Süreçleri, 152s.	30.000
<i>KTB Yayını</i>	
127. Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü, 216s.	50.000
<i>Prof. Dr. Necdet Hacıoğlu</i>	
128. Seyahat Endüstrisi, 343s.	30.000
<i>KTB Yayını</i>	

KONAKLAMA MUHASEBESİ

129. Konaklama Yönetim Muhasebesi, 346s.	50.000
<i>Doç. Dr. Ertuğrul Çetiner</i>	
130. Konaklama İşletmelerinde Maliyet Bilgilerinin Hazırlanması, 130s.	40.000
<i>Yrd. Doç. Dr. Zekeriya Sümerkan</i>	
131. Otel, Motel ve Restoranlar İçin Muhasebe Uygulamaları, 362s.	30.000
<i>KTB Yayını</i>	

TURİZM PAZARLAMASI

132. Turizm Pazarlaması, 117s.	50.000
<i>Mikdat Erol</i>	
133. Turizm Pazarlaması, 152s.	50.000
<i>Doç. Dr. Necdet Hacıoğlu</i>	
134. Türk Turizm Pazarlama Politikalarında Darboğazlar ve Çözüm Önerileri	35.000
<i>Doç. Dr. Mustafa Sağan</i>	
135. Turizm Dağıtım Sistemi ve Türkiye için Bir Dağıtım Önerisi, 202s.	40.000
<i>Doç. Dr. Doğan Tuncer</i>	
136. Turizm Pazarlaması, 143s.	55.000
<i>Yard. Doç. Dr. Dündar Denizer</i>	

TURİZM EKONOMİSİ

137. Turizm Ekonomisi, 464s.	70.000
<i>Prof. Dr. Hasan Olalı, Doç. Dr. Alp Timur</i>	
138. Turizm Olayına ve Türk Turizm Politikalarına Yapısal Yaklaşım, 210s.	50.000
<i>Doç. Dr. Öcal Usta</i>	
139. Turizm'de Yatırım Projeleri, 207 s.	50.000
<i>Dr. Nüzhet Kahraman</i>	
140. Turizmin Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri, 192s.	50.000
<i>Dr. Mehmet Özdemir</i>	

TURİZMLE İLGİLİ DİĞER KİTAPLAR

141. Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Kaplıca Planlaması, 316s.	45.000
<i>İsmet Ülker</i>	
143. Dağ Turizmi, 275s.	150.000
<i>İsmet Ülker</i>	
144. Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri, 197s.	25.000
<i>Doç. Dr. Hasan Zafer Doğan</i>	
145. Rekreasyon ve Turizm, 280s.	45.000
<i>Doç. Dr. Mustafa Sağan</i>	
146. Turistik Düzenleme, 103s.	30.000
<i>KTB Yayını</i>	
147. Türkiye'nin Dış Tanıtımı ve Turizm Sorunları, 255 s.	50.000
<i>Yrd. Doç. Dr. Ahmet Tolungüç</i>	
148. Açıklamalı Turizm Terimleri Sözlüğü, 215s.	45.000
<i>İsmail Aydın</i>	
149. Etüd ve Proje Kongre Merkezleri ve Oteller, 132 s.	120.000
<i>Paulhas Peters, Christel Erben</i>	
150. Türkiye Hotel Guide 1993	120.000
151. I. Ulusal Turizm Kongresi Bildirileri, 306s.	55.000
152. Türkiye'de Turizm Eğitimi ve Etkenliği	50.000
<i>O. Kemal Ağaoglu</i>	

ÇEVRE KİTAPLARI

154. Turizm ve Çevre Konferansı, 276s.	35.000
155. Çevre ve Kalkınma İlişkilerinde Dünya Bankası, 148s.	30.000
156. Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, 362s.	35.000
157. Çevre Üzerine, 276s.	35.000
158. Ortak Geleceğimiz, 496s.	45.000
159. Çevresel Etki Değerlendirilmes (ÇED) Uygulamadan Örnekler,	45.000
160. Türkiye'nin Biyolojik Zenginlikleri, 235s.	35.000
161. Türkiye Çevre Mevzuatı, (cilt I-II) 1275 s.	130.000
162. Dünya Nüfus Günü Toplantısı, 247s.	35.000
163. Sürdürülebilir Kalkınma El Kitabı, 111 s.	25.000
164. Biyolojik Çeşitlilik, 131s.	45.000
<i>Mine Kışlalıoğlu-Fikret Berkes</i>	
163. Türkiye'nin Çevre Sorunları'91 480 s.	50.000

ÖNEMLİ NOT : Kitaplar ödemeli olarak gönderilir; postalama giderleri alıcıya aittir. Şirketler adına yapılan kitap siparişlerinde vergi dairesi adının ve vergi numarasının yazılması önemle rica olunur. (Fiyatlar, 01 Mart - 30 Mayıs tarihleri arasında geçerlidir.)

anatolia

turizm ve çevre kültürü dergisi

Yıl : 4 Sayı : 1
OCAK - ŞUBAT
(January - February)
1993
(iki ayda bir yayınlanır)
issued bi-monthly

sahibi ve
sorumlu yazarları müdürü
publisher & editor - in chief
NAZMİ KOZAK

halkla ilişkiler müdürü
public relation manager
CENGİZ EMRE

turizm - çevre danışmanı
tourism - environment consultant
MEHMET YEŞİLTAŞ
M. EROL AYDIN

yurtiçi temsilcilikleri
domestic offices

İSTANBUL
BÜLENT AĞAOĞLU
TEL: 246 17 94

ESKİŞEHİR
DOÇ.DR. UĞUR DEMİRAY
TEL:35 05 81

İZMİR
HASAN KIRMIZI
TEL: 59 04 25

AYDIN
DR. BAHATTİN RIZAOĞLU
TEL: 246 17 94

BALIKESİR
AYHAN GÖKDENİZ
TEL: 22 936
ANTALYA
DOÇ.DR. AHMET AKTAŞ
TEL: 27 45 50

MUĞLA
METİN KOZAK
TEL: 460 14

yurtdışı temsilciligi
foreign / abroad office

LANDSHUT (ALMANYA)
KENAN AVCI
TEL: (49 871) 286 18

YAZIŞMA ADRESİ
correspondence address

P. K. 589 06425
KIZILAY- ANKARA
TEL: 479 10 84

dizgi ve sayfa düzeni
typing & designed by
anatolia dizgi merkezi

baskı / printed by
özyurt matbaacılık
TEL: 230 76 31

kapak karikatürü: ATILLA ÖZER

ergide yer alan yazıların sorumluluğu yazarına aittir.
izildir kaynak gösterilerek alınıp yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

GÖKOVA DOSYASI : Gökova'da Bir "İnat Abidesi"...

NAZMİ KOZAK

TEK ve TKİ yöneticilerinin "Sosyal Tesis" yapma sevdasının ürünü olan Gökova Termik Santrali, bizden sonraki kuşaklara "İbret Anıtı" olarak bırakacağımız bir miras olacaktır. Bu yazıda, bu "İnat Anıtı"nın öyküsünü bulacaksınız (Sayfa 8).

3 anatolia'dan ...

4 Ocak - Şubat Günlüğü

7 BİLGİ ME KEZLE İ: Türkiye Çevre Vakfı Kütüphanesi

Turizm ve çevre alanlarında ülkemizde faaliyet gösteren bilgi merkezlerinin tanıtımına bu sayımızda devam ediyoruz. Bu sayımızda tanıtımını yapacağımız bilgi merkezi Türkiye Çevre Vakfı bünyesinde geçtiğimiz yıl kurulan kütüphanedir.

19 Baz Özel Atıkların İnsana ve Doğaya Etkileri (II)

SERAP KARA - TUNCAY DOĞEROĞLU

Bu makalede, yaşamımızın her anında karşılaştığımız ve insan sağlığı ile doğal hayata çeşitli etkileri olan atıklar ve etkileri açıklanmaktadır.

22 Turizm Sektöründe 1992'den 1993'e Bakış...

ABDULLAH TEKİN

Şu kadar turist gelmiş diye kendi kendimizi aldatmıyoruz, eksiklerimizi görüp önlem almaya çalışalım. Merkezi yönetimin bürokratik zincirleri kıramayan hantal yapısı ile bir emte piyasası ve işbirliği oluşturarak pratik ve ivedi yaklaşımlar içinde olması mümkün görülmemektedir.

24 Turizm İşletmelerinde Hizmetçi Eğitim ve "TU BAN" Modeli

YRD. DOÇ. DR. MEHMET ÖZDEMİR

Turizm Bankası'nda uzun yıllar Araştırma ve Eğitim Dairesi Başkanı olarak görev yapan yazar, bu makalesinde turizm sektöründe hizmetçi eğitimin önemini açıklamakta ve TURBAN işletmelerinde bir süre öncesine kadar uygulanan hizmetçi eğitim faaliyetlerini anlatmaktadır.

33 Otel Rezervasyonları

ÇEV. SABAH KOZAK

Rezervasyonlar, otel faaliyetlerinin hayat damarıdır. Rezervasyon; hem kendilerine kalacak bir yerin bulunduğunu bilen müşteriler ve hem de odalarının doldurulacağını bilen otel sahipleri için önemlidir.

37 Radyasyonun Biyolojik Etkisi

MELİH ZEYİNOĞLU - YALÇIN ŞAHİN

Günümüzde tanınlanan enerji çeşitlerinden biri de ışık enerjisidir. Uzun yıllardan bu yana birçok bilim adamı, ışık çeşitleri ile etkileri üzerinde çalışmalar yapmıştır ve halen yapmaktadır. Bunlardan biri de atom bombaları sonucu oluşan radyasyon ile ilgilidir.

39 Çevre Eğitimi

SEMRA AKDEMİR

Çevre eğitimi, tutumlara yönelik bireğitimidir. Çocukta çevreye ilişkin toplumsal bir bilinç geliştirmeyi hedefler.

ABONE KOŞULLARI

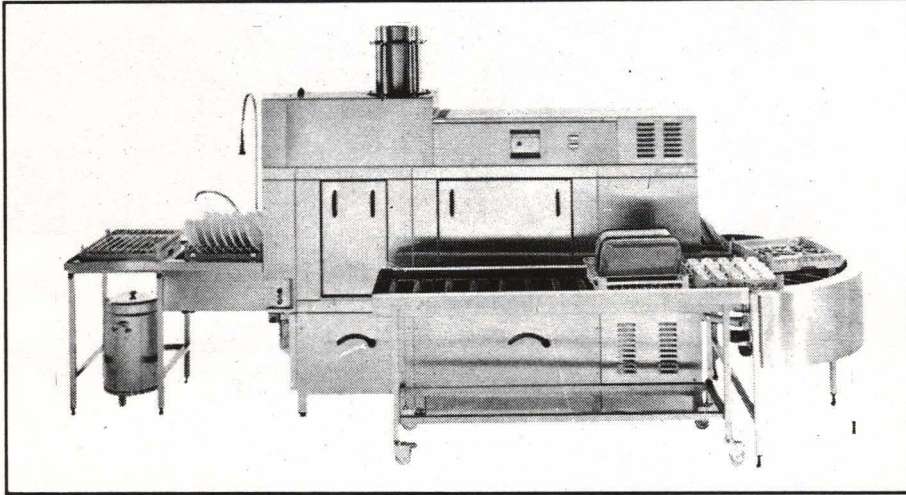
Abone olmak için; abone bedelini Nazmi Kozak adına Türkiye İş Bankası Kızılay (Ankara) Şubesi'nde 0720095 no'lu banka, ya da 104797 numaralı Posta Çeki Hesabı'na yatırdıktan sonra, alındı belgesinin fotokopisini P.K. 589 06425 Kızılay/ ANKARA adresine göndermeniz yeterlidir. Abone olmak için yapacağınız başvuruda adınızı, açık adresinizi, posta kodunuzu, (varsa) vergi numaranızı ve bağlı bulunduğunuz vergi dairesinin adını, telefonunuzu ve hangi sayıdan itibaren abone olmak istediğinizi lütfen belirtiniz.

ABONE BEDELLERİ

6 aylık: 90.000 TL. Yıllık: 150.000 TL.

winterhalter

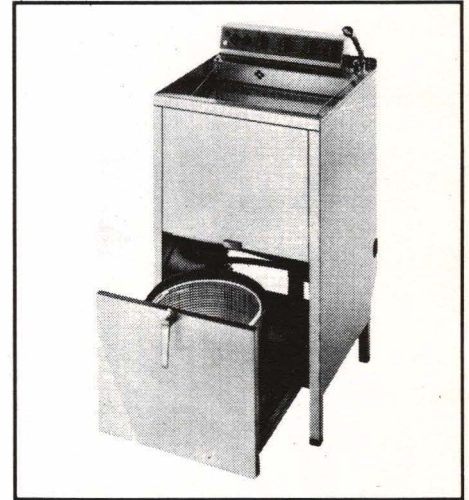
ENDÜSTRİYEL BULAŞIK YIKAMA MAKİNALARI

Tam otomatik basket konveyör tip bulaşık yıkama makinaları

Orta büyüklükte kuruluşlar için basketli yarı otomatik bulaşık yıkama makinaları

Santrifüjlü sebze yıkama ve sıkma makinası

MAKPA

DIŞ TİCARET VE PAZARLAMA A.Ş.

GENEL MÜDÜRLÜK

Sümbül Sokak 59, 80620 2. Levent - İSTANBUL

Tel : (1) 169 43 06 - 164 30 76 - 178 07 96

Fax : (1) 169 93 19

Telex : 39516 MPDT TR.

SATIŞ MAĞAZALARI

İSTANBUL

Barbaros Bulvarı, 135/B
80700 Balmumcu - İSTANBUL
Tel : (1) 166 86 38 - 175 13 25

ANKARA

Tunalı Hilmi Cad. 60/2
06660 Küçükesat - ANKARA
Tel : (4) 167 89 65 - 126 28 92
Fax : (4) 128 05 06
Tx : 42107 MTT TR.

ANTALYA

Kenan Evren Bulvarı
(Konyaaltı Cad.)
Kasapoğlu Apt. 50/L ANTALYA
Tel : (31) 11 34 95 - 17 42 86
Fax : (31) 12 78 31

İZMİR

Mithatpaşa Cad. No:554
35280 Küçükyalı - İZMİR
Tel : (51) 13 52 79

anatolia'dan...

GÖKOVA...

İnsanoğlu sonuna yaklaştıkça ve "o" sonun bataklığına daha bir saplandıkça tanımaz hale geliyor. Bir bakıyorsunuz, dünyanın en iyi bilim ve sanat adamlarını, en erişilmez hümanistlerini yetiştiren uluslardan bir canı çıkıveriyor; önüne geleni asıp keşiyor... Dünyada insan nüfusu denetimden çıkıp arttıkça; paylaşılanlar giderek azalırken paylaşan sayısı inanılmaz boyutlara ulaştıkça; dünya bir çelişkiler yumağına giriyor... Paylaşım; tüm hümanist düşünceleri, tüm ekolojist görüşleri bir yana bırakıyor. Gün be gün yeryüzüne ve atmosfere oldukça tehlikeli atıklar, gazlar bırakılıyor. Dünyanın akciğeri "Yağmur Ormanları" her geçen saniye giderek azalıyor. Ozon tabakası tehlikeli bir şekilde inceliyor. Yaşı yüz milyonlar ile ölçülen ekolojik dengenin ömrü, artık çift basamaklı yıllar ile ifade edilir hale geliyor..."Son" giderek, hem de hızlanarak geliyor.. Ve Rio'da dünyanın tüm ülkeleri, artan çevre sorunlarına çare bulmak için biraraya geliyorlar. Sonuç, koca bir fiyasko... Niçin? Çünkü paylaşımında anlaşamıyorlar. Ne dünyanın en gelişmiş ülkeleri ekolojik dengeyi bozan maddeleri üretmekten vazgeçiyor, ne de gelişmekte olan ülkeler ağır sanayi yatırımlarından... Bilmiyorlar ki; böyle giderse yakında paylaşacak ne bir şey, ne de bu paylaşımın kavgasını verecek bir insan olacak...

Türkiye bir gariplikler ülkesi... Sanki termik santral yapacak başka yer kalmamış gibi, 13 yıllık bir kömür rezervi için milyonlarca yılda oluşmuş bir doğa harikasını bir anda yok etmek isteriz. Hem de üç termik santrali (Yatağan, Yeniköy ve Kemerköy) birbirine oldukça yakın mesafelerde planlarız.. Konuyu yakından izleyenler bilir, Gökova (Kemerköy) Termik Santrali'nin öyküsü 1982'lere değin uzanır. Bir ara oldukça hareketlenen, geniş katılımların tartışmalarına konu olan Gökova Termik Santrali'na dergimizin bu sayısında ayrıntılı olarak yer verdik. Başlangıcından bu yana olayları araştırdık; yetkililer ve konunun uzmanları ile görüştük... Gazeteleri taradık. Olabildiğince objektif şekilde bir Gökova Dosyası oluşturmaya çalıştık. Gökova Dosyası'nda, bir doğa cinayetinin öyküsünü bulacaksınız.

Geçmiş tarihlerin gazetelerini incelerken, konunun uzmanları ile görüşürken santralin ne kadar yanlış planlandığını ve yerseçiminin son derece yanlış olduğunu gördük. O tarihlerin gazetelerini incelememiz sırasında nelerle karşılaştık, nelerle!..

Öye yandan, Gökova'da termik santral yapımı ile en büyük darbeyi yiyecek olan turizm sektörüyle ilgili olan Turizm Bakanlığı'nın, gelişmeler karşısında seyirci kalması başlı başına düşündürücü bir konudur. Yaptığımız araştırmalar sonucunda gördük ki Turizm Bakanlığı'nın kayıtlarında Gökova Termik Santrali'na ilişkin bir bilgi yok.. Gökova yöresinde böyle bir termik santral yok farz ediliyor!..

Sonuç; termik santralin bir ünitesi yakında deneme üretimine başlayacak... Muğla yöresinin turizm sektörü açısından çok önemli olması dolayısıyla önümüzdeki yıllarda bu yöredeki turizm faaliyetlerinde birtakım sorunların çıkacağını söylemek kehanet olmasa gerek. Öte yandan geçtiğimiz günlerde Muğla'da yaşanan radyasyon artışına yabancı turistlerin tepkisinin ne olacağı konusunun da ciddi bir şekilde düşünülmesi gerekmektedir.

Saygılarımızla..

NÜKLEER SANTRALLERE 'HAYIR' İMZA KAMPANYASI..

Türkiye'de nükleer santral yapımına karşı çıkan çevreci kuruluşlar, "Nükleer Santrala 'Hayir' İmza Kampanyası" açtılar.

Akdeniz Sos Grubu'nun önderliğinde gerçekleştirilen kampanya, ülkemizde etkinlik gösteren 21 çevreci örgütün işbirliği ile gerçekleştiriliyor. İmza kampanyasına katılmak için SOS Akdeniz Bürosu'nun (51) 63 29 98 numaralı telefonundan ayrıntılı bilgi edinebilirler. □

BIYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK KİTABI YENİDEN BASILDI...

Mine Kışlalıoğlu ile Fikret Berkes tarafından yazılan "Biyolojik Çeşitlilik" kitabının ikinci baskısı yapıldı. Türkiye Çevre Sorunları Yayınları arasında çıkan kitap, biyolojik çeşitlilik kavramının ne olduğun, dünyada ve Türkiye'de ne kadar önem taşıdığını, insan ve toplumların geleceğinde nasıl bir yer tuttuğunu, biyolojik zenginliğin korunmasında ne gibi seçeneklerimizin olduğunu incelemektedir. □

"1. TANITMA ŞURASI TEBLİĞLER" KİTABI YAYINLANDI

Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü'nce 10-11 Nisan 1992 tarihleri arasında Ankara'da Hilton Oteli toplantı salonlarında gerçekleştirilen 1. Tanıtma Şurası'nda sunulan bildiriler ve yapılan tartışmalar kitap haline getirilerek yayınlandı. □

ANTALYA'DAKİ MERSİN TURİZM İŞLETMECİLİĞİ YÜKSEKOKULU MEZUNLARI DERNEKLEŞİYOR...

Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu mezunları dernekliyorlar. Uzun süredir belli aralıklarla Antalya'da gerçekleştirilen "Cumartesi Toplantıları" sonucunda dernekleşme ve tüm mezunları kapsayacak şekilde faaliyetlerde bulunma kararı alındı. Antalya'da çalışmalarını sürdüren grup, Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'ndan mezun olmuş başka kentlerdeki arkadaşlarının da bu çalışmalara katılmalarını istiyor...

Antalya'daki Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu mezunları, dernekleşerek turizm sektöründe hakların daha kolay kazanılabileceğini savunuyorlar...

AĞAÇKAKAN DERGİSİ'NİN YENİ SAYILARI

Akdeniz SOS Bürosu tarafından yayınlanan Ağaçkakan Dergisi'nin Ocak ve Şubat sayıları yayınlandı. Her sayısında çevreyle ilgili bir konuda yoğunlaşan yazıların yer aldığı dergisinin Ocak 1993 sayısı yeşil hareketi; Şubat 1993 sayısı da çevre ve turizm ilişkilerini irdelemektedir.

"ÇEVRE İÇİN EĞİTİM" TOPLANTISI..

Türkiye Çevre Vakfı tarafından 25-26 Ocak 1993 tarihleri arasında Ankara, Bulvar Palas Oteli'nde "Çevre İçin Eğitim Toplantısı" yapıldı. Toplantıda "Okul Öncesi Dönemde Çevre İçin Eğitim"; "İlköğretim Kurumlarında Çevre İçin Eğitim"; "Ortaöğretim Kurumlarında Çevre İçin Eğitim"; "Yükseköğretim Kurumlarında Çevre İçin Eğitim"; ve "Yaygın Eğitimde Çevre İçin Eğitim" başlıkları altında bildiriler sunuldu..

"Çevre İçin Eğitim" toplantısında Türkiye'de çevre eğitiminin nasıl olması gerektiği tartışıldı.

OCAK - ŞUBAT GÜNLÜĞÜ...

DÜNYAYI SADECE ÖDÜNÇ ALDIK ETKİNLİKLERİ...

Etinlikler kapsamında Ankara Kuş Gözlem Topluluğu tarafından bir slayt gösterisi gerçekleştirildi.

Alman Kültür Merkezi tarafından "Dünyayı Sadece Ödünç Aldık" başlıklı sergi kapsamında bir dizi etkinlikler gerçekleştirildi. Etkinlikler kapsamında 15 Ocak 1993 tarihinde Türkiye Tabiatını Koruma Derneği'nin işbirliği ile Ankara Kuş Gözlem Topluluğu'nca konferans ve slayt gösterisi; 20 Ocak 1993 tarihinde "Bilgiç ile Üşengeç" isimli çocuk tiyatrosu gösterisi; 22-23 Ocak 1993 tarihlerinde ise "Türkiye'de Deniz Kirliliği, Ozon Sorunu ve Sera Etkisi" konulu bir sempozyum yer aldı.

TURİZM SEKTÖRÜNDE YENİ BİR YAYIN: P.O.Y.D. Magazin.

Mayıs 1992 tarihinde Antalya'da çalışmalarına başlayan Profesyonel Otel Yöneticileri Derneği, "P.O.Y.D. Magazin" adıyla bir yayın çıkardı. İlk sayısı Ocak 1993 tarihinde yayınlanan dergi ile, derneğin turizm sektörü temsilcileri ve ilgilileri ile ilişkilerin güçlendirilmesi ve derneğin çalışmalarının turizm kamuoyuna duyurulması amaçlanıyor. P.O.Y.D. Magazin'in ilk sayısında dernek üyeleri otel yöneticilerinin turizm ve otelciliğin çeşitli boyutları üzerindeki görüş ve düşüncelerinin yer aldığı yazılar yer almaktadır.

TURİZMDE EĞİTİM MÜFREDAT PROGRAMI ÇALIŞMALARI...

"Ulusal Meslek Standartları Eğitimi Müfredat Programı" çalışmaları 18-21 Ocak 1993 tarihlerinde İstanbul Divan Oteli'nde yapıldı. Turizm sektöründe faaliyet gösteren çeşitli kuruluşların katılımıyla gerçekleştirilen toplantılar 1990 yılında yapılan toplantıların devamı niteliğini taşımaktadır. 18 koordinatör, teknik komite ve gözlemci ile 47 komisyon üyesi, önbüro, kat hizmetleri, servis ve mutfak dallarında dört gün süre ile Ulusal Meslek Standartlarına uygun verimli bir mesleki eğitim programını belirlediler.

Turizmde Müfredat Programı çalışmaları 18-21 Ocak 1993 tarihleri arasında İstanbul'da yapıldı.

GAP VE ÇEVRE KİTABI YAYINLANDI..

Türkiye Çevre Vakfı'nca 25 Eylül 1992 günü Ankara'da GAP'ın çevre yönünü tartışmayı amaçlayan bir uzmanlar toplantısında sunulan bildiriler ve yapılan tartışmalar kitap haline getirilerek yayımlandı. Kitap, Türkiye Çevre Vakfı yayınları arasında çıktı □.

"BAR YÖNETİMİ VE RESTORAN OPERASYONLARI" KİTABI..

Aydın Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu öğretim görevlisi Mihinur Güla, "Bar Yönetimi ve Restoran Operasyonları" adlı bir kitap yayınladı. Kitap, bar ve restoran yönetimi ile ilgili uygulamaya ilişkin bilgileri içeriyor □.

AĞAÇ BİLİMİ VE ORMAN EKOLOJİSİ OKULU...

Türkiye Çevre Derneği'nin katkılarıyla Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği tarafından "Dendroloji (Ağaç Bilimi) ve Orman Ekolojisi okulu açmıştır. Cumartesi günleri 11.00-13.00 arası ve 5 hafta sürecek olan ve ücretsiz katılmanın mümkün olduğu bu okulun çalışmaları Ankara'da Necatibey Caddesi'nde bulunan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Toplantı Salonu'nda gerçekleştirilmektedir. □

GAP VE TURİZM SEMPOZYUMU

GAP

bölgesinin turizm potansiyelinin değerlendirilmesi amacıyla düzenlenen ve çeşitli bilim adamları ile uzmanların katıldığı **GAP VE TURİZM SEMPOZYUMU**, 25-26 Aralık 1992 tarihlerinde Gaziantep'te yapıldı. İki gün süren sempozyumda, Prof.Dr. Sucaattin Kırımhan "*GAP Bölgesinde Çevre Sorunları ve Turizm Etkileşimi*", Prof.Dr. Hasan Zafer Doğan "*GAP Bölgesinin Ulusal Bütünleşmeye Olası Etkileri*", Prof.Dr.Zeki Erdoğan "*GAP'ın Sosyo-Ekonomik, Sosyo-Kültürel, Sosyo-Politik ve Sosyo-Psikolojik Etkileri ve Turizm İlişkisi*", Bedriye Tunçsiper "*GAP ve Turizm*", Öğr. Gör. Metin Kozak "*GAP Bölgesinin Turizm Potansiyeli ve Geleceğe Yönelik Beklentiler*", Arş. Gör. Bülent Gürçubuk "*Gap'ta Turizmin Yeri ve GAP'ın Gaziantep Turizmine Kazandıracığı Yeni Boyutlar*", Öğr. Gör. Cebe Özer "*Hasankeyf Kazı ve Onarım Çalışmaları*" TÜRSAB Temsilcisi Süleyman Esen "*Yatırım Yapılabilirliği Açısından GAP'ın Turizm Potansiyeli*", Dr. Metin Katı "*GAP Bölgesinde Turizm Sektörünün Yaratacağı Ekonomik ve Sosyal Değerler*", Turizm Bakanlığı'ndan Şevki Çivi "*GAP Bölgesinde Mevcut Turizm Hareketleri ve Olanakları*" ve Mustafa Sucu da "*Adıyaman'da Turizm ve Nemrut Dağı*" konulu bildirimlerini sundular.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Tiyatro Salonu'nda yapılan sempozyumun açılış konuşmasını Büyükşehir Belediye Başkanı Celal Doğan yaptı. Belediye Başkanı Doğan konuşmasında, turizmin sadece deniz-kum-güneş üçlüsünden oluşmadığını, iyi bir organizasyon ve altyapının hazırlan-

ması ile yapılacak fayda-maliyet analizinde turizmin, faydasının maksimum olabilecek bir sektör olacağını belirtti. Daha sonra söz alan Gaziantep Valisi Recep Birsin Özen de, turizmin gelişmiş fiziki altyapı ile sağlıklı bir çevre istediğine dikkatleri çekerek, GAP bölgesinde gelişmekte ve gelişebilecek olan turizm olgusunda Gaziantep ilinin lokomotif görevini üstlenebileceğine inandığını söyledi. Daha sonra kürsüye gelen Turizm Bakanlığı Müsteşarı Doç. Dr. Korel Göymen ise, günümüze değin birçok uygarlıklara evsahipliği yapan GAP bölgesinin turizm pastasından yeterli payı alamamasının çeşitli nedenleri bulunduğunu vurguladı. Doç.Dr. Göymen, Bakanlığının turizmde yalnızca döviz kazandıran bir sektör olarak bakmadığını belirterek, turizmin insanları kaynaştıran, barış ve dostluğa katkıda bulunan kültürel bir faaliyet olarak değerlendirilmesi konusunda Turizm Bakanlığı'nın birtakım çalışmalar içinde olduğunu açıkladı.

Sempozyumda sunulan bildiri ve yapılan tartışmalarda şu ortak görüşler üzerinde duruldu:

- GAP bölgesi (Adıyaman, Gaziantep, Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa, Siirt, Şırnak, Batman) ülke turizmi içerisinde % 1'lik bir paya sahiptir. Bu durum pazarlama ve tanıtım eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

- Tarihi ve kültürel değerler bakımından zengin olması nedeniyle bölge kültür turizmine daha elverişlidir.

- Bölgede birçok kaplıca ve şifalı su kaynakları bulunmaktadır. Bu potansiyelin özellikle iç turizm geliştirilmesi amacıyla kullanılabilmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

- Bölgeye gelen yerli ve yabancı turistlerin ortalama kalış sürelerini uzatabilmek için yeme-içme, ulaştırma ve rekreasyon yatırımlarının bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir.

- Bölgenin özelliğini yansıtan el sanatlarına yeniden canlılık kazandırılmalıdır.

- Güneydoğu Anadolu Projesi'nin tamamlanmasından sonra bölgede canlılık kazanacak olan iş turizmine yönelik çalışmalara şimdiden başlanmalıdır.

TÜRKİYE ÇEVRE VAKFI DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Ülkemizdeki bilgi merkezlerini tanıtmayı bu sayımızda da sürdürüyoruz. Bu sayımızda tanıtacağımız "Bilgi Merkezi" bir dokümantasyon merkezi. Türkiye'de çevre olgusunun tüm açıklığı ile ortaya çıkması, bu alandaki faaliyetlerin birdenbire artmasına neden olmuştur. Türkiye Çevre Vakfı uzun yıllardır bu alanda faaliyet gösteren bir vakıf olarak geçtiğimiz yıl içinde elindeki yazılı kaynak birikimi dokümantasyon merkezi biçiminde araştırmacı ve okuyucuların hizmetine sundu.

Vakfın merkezinde bulunan dokümantasyon merkezinde çevre ile ilgili pek çok alt konu bazında kitap ve dergiler bulunmaktadır.

Dokümantasyon merkezinde 3000 dolayında kitap, çeşitli belgeler, bültenler, afis ve posterlere ek olarak çok sayıda süreli yer almaktadır.

Türkiye Çevre Vakfı Dokümantasyon Merkezi'nde şu konu başlıkları altında yazılı kaynak bulunmaktadır.

- 1- Çevre (genel)
 - Dünyada ve Türkiye'de çevre ile ilgili çeşitli yayınlar.
- 2- Ekoloji
- 3- Kirlilik

- Hava kirliliği
- Su ve su kirliliği
- Toprak kirliliği
- Atıklar ve prestisitler,
- Endüstri kirliliği
- 4- Nüfus
- 5- Enerji

- 6- Eğitim
- 7- Ekonomi
- 8- Hukuk
- 9- Doğal kaynaklar ve biyoloji
- 10- Kentleşme.

Dokümantasyon merkezinde bulunan tüm kitaplar bilgisayara yüklenmiş ve okuyuculara, araştırmacılara bilgisayar taraması yapılarak yardımda bulunmaktadır. Bilgisayar taraması konulara göre yapılabileceği gibi, yazar , kitap ya da kitap kayıt numarası yoluyla da yapılabilmektedir.

Dokümantasyon merkezinin diğer bir hizmeti de, 1981 yılından bu yana çevre ile ilgili konularda gazete ve dergilerde yer alan haber, araştırma, vb. yazıların küpürlerinin derlenmesidir.□

Türkiye Çevre Vakfı Dokümantasyon Merkezi'ne gelen süreli yayınların bazıları.

Ağaçkakan	Naturona (Bulletin)
Anatolia	Nüfus Bilim Dergisi
Brasil Environment	Ormancılık Araştırma Enstitüsü
Bruntland Bulletin	Araştırma Bülteni
Çevre ve Mühendis	Our Planet
Çevre ve Ormancılık	Özel Çevre Koruma
EPA Journal	People and Planet
EPA Journal Reprint	Peyzaj Mimarlığı
Earth Summit in Force	Protection de L'Environment En
Environmental Communicator	Suisse
Environmental Events Report	Sağlık, Toplum ve Çevre Düzeni
Environmental Bulletin	Tomorrow the Global Environment
Environment Update	Magazine
The Global Forum for Environmental	Türkiye Kimya Sanayicileri Bülteni
Education	UNEP Environmental Management
Population	Guidelines
Population and Development Review	UNEP Environment Brief
Industry and Development	UNEP Information Green Paper
International Environment -	United Nations Environment
Development File	Programme
International Water Tribunal	World Rivers Review
Israel Environment Bulletin	Worldwatch Paper
İskenderun Çevre Bülteni	Yeşil Gazete
Kelaynaktan Haberler	Zoology in the Middle East
LCD Debt Report	
Land and Water International	

GÖKOVA'DA BİR "İNAT ABİDESİ"...

TEK ve TKI yöneticilerinin "Sosyal Tesis" yapma sevdasının ürünü olan Gökova Termik Santrali, bizden sonraki kuşaklara "İbret Anıtı" olarak bırakacağımız bir miras olacaktır. Bu yazıda bu "İnat Abidesi"nin öyküsünü bulacaksınız.

NAZMİ KOZAK

TEK'in 84D010040 numaralı projeyle kayıtlara geçen Gökova Santrali veya resmi kayıtlardaki adıyla Kemerköy (Ören) Termik Santrali'nin geçmişi 1982 yılına değin uzanmaktadır. O yıllarda aşırı boyutlara varan elektrik darboğuna acil çözüm üretmek üzere birtakım girişimlere rastlanmaktadır.

Bilindiği üzere 1973 yılında 'Dünya Petrol Bunalımı' sonrasında birdenbire artan petrol fiyatları Türkiye ekonomisinin bir kriz dönemine girmesine neden olmuştu. Bu durum üzerine Türkiye'de petrole çalışan enerji kaynaklarının ve sanayi kuruluşlarının yerli üretimden sağlanan kömüre dönüştürülmesi yönünde birtakım kararlar alınır. Devlet, bu kararlara dayalı olarak bir taraftan ağır sanayi kuruluşlarını kömüre dönüşmeleri yönünde teşvik ederken, diğer yandan da ülkenin enerji ihtiyacını karşılamak için birincil enerji (hidroelektrik, termik, jeotermal, rüzgar v.b.) kaynaklarını değerlendirme çalışmalarına yönelir. Bu kararlar, o yıllarda uygulamaya konulan beş yıllık kalkınma planları ile yıllık program ve icra planlarında yer alır.

Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 15.09.1983 tarih ve 124 sayılı kararı ile Kemerköy'de 3x210 MW gücünde bir termik santral kurulmasına ve bu santrali de başka santrallerin (Yatağan, Yeniköy) müteahhidi olan Polonya Elektrik firmasına yaptırmak üzere TEK'in yetkili olmasına karar verilir.

RESMİ KAYITLARDA GÖKOVA TERMİK SANTRALI

Başlangıçta, yani 1978 yılında 5 ünite (5 x 210 MW) olarak planlanan ve daha sonra altyapısı beş üniteye uygun biçimde gerçekleştirilen Yeniköy Termik Santrali'nin üç ünitesinin inşaatına başlanır. Ancak çalışmalar belli bir aşamaya ulaştıktan sonra Yeniköy Termik Santrali'nin kalan iki ünitesinin başka bir yerde Kemerköyde yapılması yönünde çalışmalara girilir.

Gökova Santrali'nin adı ilk kez 1982 yılında ortaya çıkar. Gökova Körfezine ilk müdahale de "Bümlent Ulusu Hükümeti" döneminde olur.

Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 15.09.1983 tarih ve 124 sayılı kararı ile Kemerköy'de 3x210 MW gücünde bir termik santral kurulmasına ve bu

santrali de başka santrallerin (Yatağan, Yeniköy) müteahhidi olan Polonya Elektrik firmasına yaptırmak üzere TEK'in yetkili olmasına karar verilir.

Bu karar üzerine Türkiye Elektrik Kurumu, santralin yer seçimi ve kurulması için İmar ve İskan Bakanlığı'na çeşitli defalar başvuruda bulunur.

İmar ve İskan Bakanlığı'nın 07.12.1983 ve 15329 sayılı yazısında; Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, Köy İşleri Bakanlığı'nın, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın, Su Ürünleri Genel Müdürlüğü'nün, Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı'nın, DSI Genel Müdürlüğü'nün görüşlerinin olumlu olduğu, Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı'nın mütereddit olduğu belirtilerek, anılan müsteşarlıktan ve Sağlık Bakanlığı'ndan olumlu görüş geldiği takdirde İmar ve İskan Bakanlığı'ndan da olumlu görüş verileceği belirtilir.

Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı'nın 09.05.1984 tarihli yazısında termik santral için seçilmiş bulunan Kemerköy mevkiinin olumlu bulunmadığı belirtilir. Ancak aynı yazıda; İmar ve İskan Bakanlığı'nca izin verildiği takdirde, raporda belirtilen tüm çevresel önlemlerin tesisin kuruluşundan itibaren devreye girmesi şartının aranması önerilir.

Bu yazı üzerine İmar ve İskan Bakanlığı, Çevre Müsteşarlığı'nın ek raporunda belirtilen koşulların yerine getirilmesi ve Sağlık Bakanlığı'ndan olumlu görüş alınmak kaydıyla termik santralin Kemerköy'de kurulmasını uygun bulduğunu 18. 06.1984 tarihli yazısıyla Türkiye Elektrik Kurumu'na bildirir.

Türkiye Elektrik Kurumu, Çevre Müsteşarlığı'nca belirtilen önlemleri ve Sağlık Bakanlığı'nın iznini almadan 29.06.1984 tarihinde ihale yaparak termik santral inşaatını başlatır.

Sağlık Bakanlığı'nın 06.07.1984 tarihli yazısında;

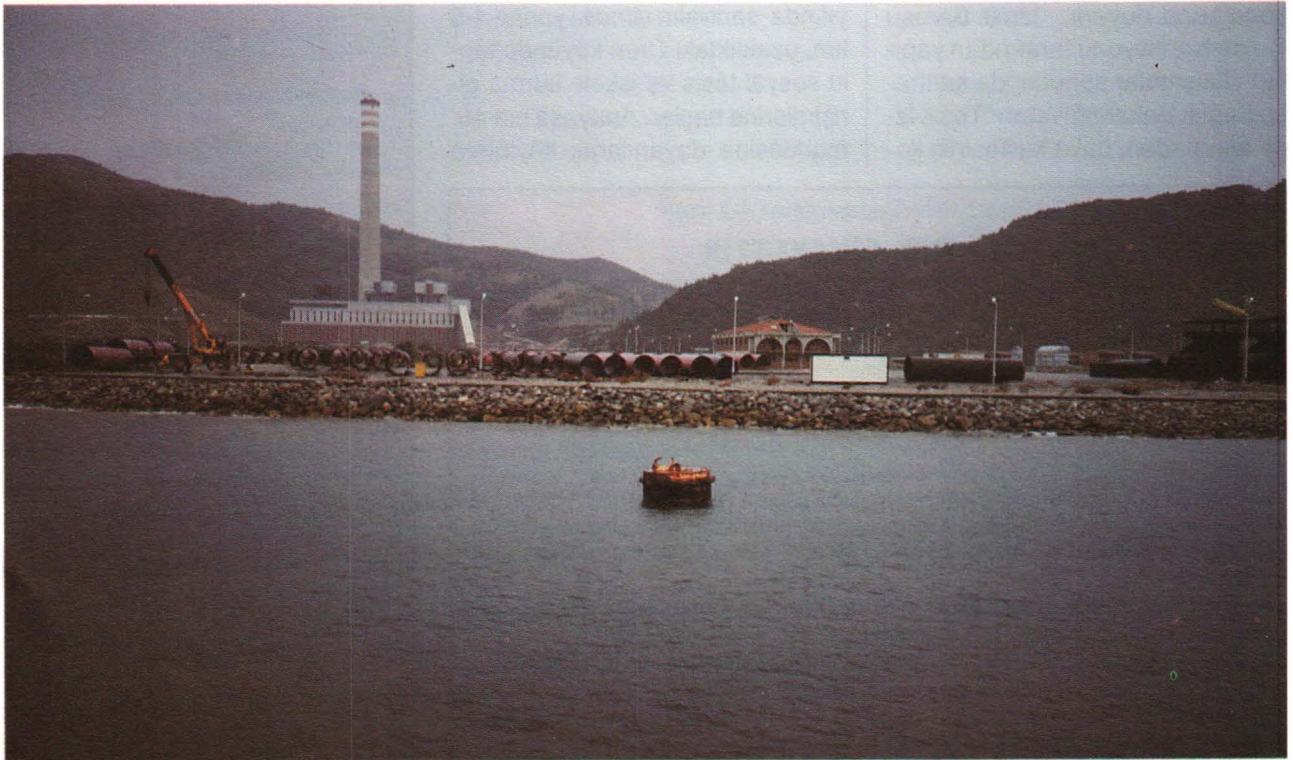
Türkiye Elektrik Kurumu, Çevre Müsteşarlığı'nca belirtilen önlemleri ve Sağlık Bakanlığı'nın iznini almadan 29.06.1984 tarihinde ihale yaparak termik santral inşaatını başlatır.

- a) Bacaya elektrofiltre kurulması,
 - b) Desülfürizasyon ünitesi kurulması,
 - c) Curuf için gerekli önlemlerin alınması
 - d) Termal su kirliliğinin önüne geçilmesi,
 - e) Çevre kirliliğine karşı gerekli tüm önlemlerin alınması,
 - f) Santral çevresinde 100 m.lik birkorumabandı bırakılması
- koşullarıyla yer seçiminde sakınca olmadığını belirtmiştir.
- TEK'in Çevre Müsteşarlığı'na yazdığı 04.10.1984 tarihli yazıda;
- santral soğutma suyunun denize verilmesi ile termal kirlilik meydana gelmeyeceğine ilişkin Dokuz Eylül Üniversitesi raporunun bulunduğu,
 - baca gazlarındaki SO₂'in ya-

yılması ile ilgili olarak % 100 garantili temizleyicilik vasfı olan bir filtre tesisinin çok pahalı olacağı, filtre sisteminin "Retrofit" olarak kurulması gerektiği, yani tesis çalışmaya başladıktan sonra yapılacak kirlilik tesbitine göre filtre takılmasının uygun olacağı ve bu yolun ekonomik bulunduğu belirtilir.

Bu arada bölgedeki bazı köy tüzel kişiliklerince müştereken Başbakanlık aleyhine, yer seçiminin, vereceği zararlar nedeniyle hatalı olduğu gerekçesi ile açılan iptal davasına bakan Danıştay 10. Dairesi, 24.06.1984 tarih 1984/2739 E ve 1986/1451 sayılı kararı ile idarenin takdir yetkisine kısıtlayacak veya kaldıracak yasal bir dayanak bulunmadığı gerekçesi ile davayı reddeder.

29.06.1984 tarihinde ihalesi ya-

Dokuz ayrı bakanlığın üst düzey yöneticilerinin katılımı ile İçişleri Bakanlığı'nın koordinasyonunda oluşturulan Bakanlıklararası Kurul, Muğla Valisi Başkanlığı'nda Muğla ve Ören'de gerçekleştirdiği toplantılar sonucunda iskele yap lmas n n gereksiz olduğu, ayrıca istimlak için düşünülen bölgenin tarım alanı olduğu görüşünü benimseyerek TEK'in istimlak çalışmalarını durdurur.

pılarak inşasına başlanan termik santralin 1. sınıf GSM olması nedeniyle tesis iznini vermeye yetkili olan Sağlık Bakanlığı'na TEK tarafından 1989 yılı sonlarına doğru, yani aşağı yukarı inşaatın tamamlanmasına yakın bir zamanda "Tesis izni" için başvurulur.

Milas Sağlık Ocağı Tabibliği, 11.10.1989 tarihli Çevre Sağlığı Değerlendirme Raporu'nu hazırlayarak yukarıda da belirtilen önlemlerin alınması koşulu ile santralin sıhhi yönden sakıncalı olmayabileceği görüşüne varıldığını; Milas Kaymakamlığı da 16.10.1989 tarihinde santral tesisinin sakıncalı olmayacağını vilayete bildirir.

Anılan hususlar hakkında çevre konularına duyarlı, İzmir Barosu Çevre Komisyonu tarafından yapılan yazışmalar sonucunda santralin Sağlık Bakanlığı'ndan "Tesis izni" alınmadan, hava kalitesinin ko-

runması yönetmeliğine göre "Emisyon izni" de bulunmadan yapılmakta olduğu ortaya çıkarılarak, TEK Genel Müdürlüğü'nden santral inşasının derhal durdurulması talep edilmiş, alınan 05.12.1989 tarihli olumsuz cevaba dayanılarak 16.10.1990 tarihinde Ankara İdare Mahkemesi'nde TEK Genel Müdürlüğü aleyhine yürütmeyi durdurma talepli bir iptal davası açılmış, bu dava yetki yönünden Aydın İdare Mahkemesi'ne gönderilmiş, mahkemece yürütmeyi durdurma talebi reddedilmiştir.

KAMUOYUNDA GÖKOVA TARTIŞMALARI...

Türkiye Elektrik Kurumu, 1982 yılında santralin şimdiki yerine 4-5 km. uzaklıktaki Ören köyünde toplu sosyal tesis ve iskele kurma girişimlerine başlar. Anayasa'nın 46. maddesine dayanılarak köylülere

Marina ve Yat Yatırımcıları Demeği Genel Sekreteri Artun ÇAĞLAYAN:

GÖKOVA SANTRALI BİR CİNAYETTİR

Gökova (Kemerköy) Termik Santrali, hem doğanın estetik görüntüsüne, hem de yörenin çevre ve turizm değerlerine zararlar verecek bir yatırımdır. Santrale uzaktan bakarsanız doğayla, doğal silüetle taban tabana zıt olduğunu görürsünüz.

Gökova Termik Santralini'nin planlanması aşamasında Çevre Müsteşarlığı tarafından üç tane rapor hazırlanmış, üç raporda da santralin yapılmaması gerektiği vurgulanmıştı. Ancak bu raporlar dikkate alınmadı. TEK'in uzmanları yöreye yarı turistik geziler düzenleyip, sonra da masa başında fizibilite yaptılar. Gökova'da çoğu kimsenin pek dikkat etmediği bir husus; bu yörede esen rüzgarlardır. Burada yılın on ayında güney yönüne doğru poyraz rüzgarı eser. Yılın bir-iki ayı dışında esen poyraz, 6-7 şiddetindedir. Bodrum yönünden gelen bu rüzgar, Gökova yanından Datça yarımadasına doğru eser. Eğer bu santral devreye girer ve gerekli desülfürasyon tesisi de kurulmazsa, buranın kirlenecek havası Datça yarımadasına kadar gidecektir.

Gökova Termik Santrali devreye geçtikten sonra, Gökova Körfezi'nde yelken açacak bir tane yatçı bulamazsınız. Böylelikle Mavi Yolculuğun önemli bir halkası yok olacaktır.

Türkiye'de yat turizmi, son yıllarda önemli oranda gelişme kaydetmiştir. Bugün bu kapasite ile Türkiye, yat turizminden yılda bir milyar dolar elde etmektedir. Eğer bir milyar dolar Türkiye için önemsiz ise, Türkiye için bu termik santral her yıl yat turizminden kazanılan bu dövizden daha fazla milli ekonomiye katkı sağlayacaksa, tercih santral lehine kullanılmalı.

GÖKOVA İNCİLERİ!

● "Oğlunuzu askere gönderirken "Vatan Sağolsun" demiyor musunuz? Bu da onun gibi..."

Dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Mükerrrem Taşçoğlu, Milliyet Gazetesi 17 Ekim 1984.

● "Söz veriyorum; buraya ben de bir ev yapacağım. Karımı da getirip oturtacağım..."

(Dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cemal Büyükbaş, Milliyet Gazetesi 1 Kasım 1984.)

● "Santral yapılırsa turist gelmez diyorsunuz. Ben buraya turistik santral yapacağız. Mabet gibi olacak. Gelen turist hayran kalacak. Gelmek isteyen..."

(Dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cemal Büyükbaş, Milliyet Gazetesi 1 Kasım 1984.)

● "Bizim kararlarımız doğrudur. Hükümetin yarısı mühendistir. Başbakanımız da mühendistir. Hem de öyle böyle mühendis değil."

(Dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cemal Büyükbaş, Milliyet Gazetesi 1 Kasım 1984.)

● "Çevre kirlenmesi ile ilgilenmek 'hamalın kıravat takması' gibi bir şeydir"

(Dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Mükerrrem Taşçoğlu, Güneş Gazetesi, 7 Kasım 1984.)

● "Görüntü biraz bozulursa, ona karşı da 'o kadar kusur kadı kızında da bulunur' deriz. Gerekirse güzel göstermek için santrali yeşile de boyarız"

(Dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Mükerrrem Taşçoğlu, Milliyet Gazetesi 29 Ocak 1985.)

● "Santral bitecek ve utanç abidesi olarak kalacak"

(Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Ersin Farıyalı, Milliyet Gazetesi 16 Haziran 1992.)

● "Hükümet gücünü yanlış bir kararda ısrar ederek kullanmasın, iktidar olunca bu yanlış düzeltiriz"

(SODEP Genel Başkanı Prof. Dr. Erdal İnönü, Hürriyet Gazetesi, 28 Kasım 1986.)

● "Böyle bir girişime karşı çıkılır mı? Neymiş doğa yok olacakmış. Biz mühendisiz. Her türlü hesabı yapıyoruz."

Dönemin Sanayi ve Ticaret Bakanı Cahit Aral, Cumhuriyet Gazetesi, 23 Kasım 1984.)

● "Santralin kurulmasıyla çevre kirlenmesinin olmayacağını, hatta soğutma suyunda alabalık yetiştirildiğini milletvekillerine ispat edeceğim."

(Dönemin Enerji ve Tabii kaynaklar Bakanı Cemal Büyükbaş Cumhuriyet Gazetesi, 22.11.1984.)

● "Gökova'da santral yapmak Allah'ın emri değil"

Bölent Ulusu, Cumhuriyet Gazetesi, 31 Ocak 1985.)

GÖKOVA İÇİN SORULAR

1. Gökova Termik Santrali'nde kullanılacak olan Hüsamlar kömür rezervinin ömrü 13 yıldır. Ancak santralin ekonomik çalışma ömrü 30 yıldır. Hüsamlar kömür rezervi tükendikten sonra santralin ihtiyacı olan kömür nereden ve nasıl temin edilecektir?

Eğer bu kömür ithal edilecekse;

◆ **ithal edilecek olan kömür santralin Hüsamlar'daki düşük kalorili kömüre uygun olarak tesis edilen teknolojisinde kullanılabilecek midir?**

◆ **Mevcut teknoloji ithal kömür ile çalışamayacaksa, santralin devreye girmesinden 13 yıl sonra teknoloji ithal kömüre uygun olarak yenilenecek midir?**

◆ **Hüsamların düşük kalorili kömürüne uygun olarak kurulacak olan desülfürasyon ünitesi ve diğer arıtma tesisleri, ithal edilecek farklı kalorili kömürde aynı verimli sağlayabilecek midir?**

2. Termik santralin fizibilite etüdüleri yapılırken bölgenin meteorolojik yapısı konusunda etüdü yapılmış mıdır?

3. Santralin mevcut teknolojisi ile % 95 verimlilikte bir arıtma gerçekleştirilebilir mi?

4. Beş ünite olarak altyapısı kurulan Yeniköy Termik Santrali'nin üç ünitesi inşa edildikten sonra diğer ünitelerin yapımından niçin vazgeçilmiştir?

5. Gökova Santrali'nin yer seçimi ile TEK'in Gökova koyunda dinlenme tesis kurma düşüncesi arasında nasıl bir ilişki söz konusudur?

6. Gökova Termik Santrali, yörenin önemli turizm aktivitelerinden olan "Mavi Yolculuk" üzerindeki etkileri neler olacaktır?

7. Gökova Termik Santrali'nde kullanılacak Hüsamlar kömüründeki radyasyon oranı nedir?

Gökova Termik Santrali inşaatının son durumu...

Basın ve kamuoyunun dikkatlerini Gökova'ya çevirdiği bu günlerde, TEK de konuyla ilgili çalışmalarını hızlandırır ve kamulaştırma ile ilgili ölçümleri gerçekleştirmek üzere bölgeye bir ekip gönderir. TEK'in bu çalışmalarına köylüler tepki gösterirler ve köy kadınları, köy girişindeki köprüyü kapatarak TEK ekibinin köye girişini engellerler. Daha sonra köprü üzerinde sürekli olarak nöbet tutmaya başlarlar. Bu gelişmeler üzerine ilçe kaymakamı olay yerine gelir, köylüler amaçlarının devlete karşı gelmek olmadığını, yalnızca topraklarını korumak istediklerini belirtirler. Aynı gün köyün erkeklerinden

oluşan bir ekip de konuya çözüm bulabilmek için Ankara'ya gider.

Ertesi gün basında olay geniş olarak yer alır ve daha geniş bir kitlenin dikkatini çeker.

Bu direnişten hemen sonra Bodrum Belediye Meclisi, yer seçimi konusunda isabetli davranmadığı gerekçesiyle santral yapımına karşı bir imza kampanyası başlatır. Bu arada Muğla'da yayınlanmakta olan bir günlük yerel gazetenin il çapında başlattığı "Kemerköy Santraline Hayır" kampanyası da Ziraat ve Ticaret Odaları, Avcılar ve Turizm Dernekleri ile belediyenin desteğinde yaygınlaşmaya başlar.

BAŞBAKANLIK ÇEVRE MÜŞTEŞARLIĞI'NIN

"TEK Kemerköy Genel Müdürlüğü'nce Kemerköy'de kurulmak istenen Termik Santralin Çevresel Etkileri Hakkında Rapor"undan... (OCAK 1984)

"...Gökova Körfezi'nin kuzey kıyısında kurulmak istenen termik santralin, bu yöredeki yat turizmine etkileri, en fazla hava kirliliği nedeniyle olacaktır.... Yat turizminin gelişimi ise doğal çevrenin korunmasına bağlıdır. Hiçbir ekonomik yatırım gerektirmeksizin, büyük bir ekonomik kaynak olarak nitelendirilecek olan Gökova'da doğal çevrenin tahribi ile, yat turizminin gelişimi engellenebilecektir.

Bu kaybın ekonomik boyutunu parasal açıdan hesaplayabilmek, eldeki veri ve bilgilerle henüz mümkün değildir. Ancak, yukarıda verilen Yunanistan örneği, turizm sektöründe yatçılığın ne denli büyük pay aldığını ortaya koymaktadır. Gökova Körfezi Türkiye'de yat turizminin gelişiminde en fazla pay alabilecek özelliklere sahip bir yöre olarak, turizm sektörüne önemli ölçüde ekonomik kazanç getirebilecek bir potansiyele sahiptir. Termik santralin Kemerköy'de kurulmasına ilişkin kararda, bu potansiyelin yitirilmesinin göze alınıp alınmayacağını da iyi belirlemek gerekmektedir..."

Eğer Ören köylüleri 1982 yılında sosyal tesis yapılmak üzere istimlak edilmek istenilen 2590 dönümlük araziyi TEK'e verseydi, yani olaya itiraz etmeseydi, Gökova'da büyük olasılıkla termik santral yapımına girişilmeyecekti. Buradan çıkan sonuç; yöre halkı TEK tarafından istimlake karşı çıktıkları için cezalandırılmıştır.

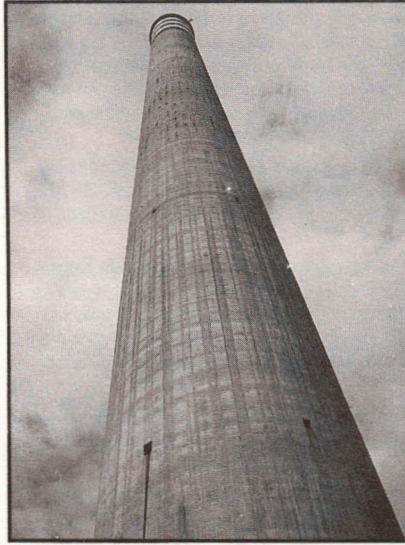
Bodrum Belediye Başkanlığı'nda bir komite oluşturulur ve çeşitli partilerin ilçe başkanları da bu komite içinde yer alırlar.

Bu gelişmelerden sonra Milas Belediye Meclisi, santralin başka yerde kurulması için girişimde bulunmayı kararlaştırır.

Bu arada Ankara'da Halkçı Parti milletvekillerinin girişimiyle Gökova Termik Santrali olayı TBMM Genel Kurulu'na getirilir.

Halkçı Parti, Gökova Termik Santrali'nin etkilerini araştırarak milletvekillerinden kurulu bir komisyon kurar. Bu arada da Çevre Genel Müdürlüğü'nün bağlı bulunduğu Devlet Bakanı, santralin iç tarafa çekilmesi olanaklarının araştırılmasını ister. Bunun üzerine Çevre Genel Müdürlüğü, başka bir Devlet Bakanlığı'na bağlanır.

1984 yılının 16 ekiminde dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cemal Büyükbaş Türkevleri köyüne giderek incelemelerde bulunur. Bu inceleme sırasında bakan ile köylüler arasında sert tartışmalar çıkar. Aynı gün zamanın Başbakanı Turgut Özal da santralden vazgeçmenin mümkün olamayacağını, ancak alınacak önlemlerle çevrede ortaya çıkabilecek bütün olumsuz etkilerin ortadan kaldırılacağını belirtir.

Gökova Termik Santrali'nin bacası...

1984 yılının kasım ayı ortalarında HP Genel Başkanı, 32 milletvekili ile bir inceleme gezisi yaparak santralin yer seçimine karşı çıkar. Daha sonra da HP, Gökova ile ilgili olarak meclis araştırması için TBMM Başkanlığı'na başvuruda bulunur.

Bir süre sonra Halkçı Parti'nin Gökova Santrali'ne karşı açtığı bu direnme hareketine Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) de katılır. Ve aynı günlerde MDP de meclis araştırması istemiyle Meclis Başkanlığı'na başvurur.

1985 yılı bütçe kanunu görüş-

GÖKOVA İÇİN SORULAR

8. Yeniköy Termik Santrali'nin altyapısının yeterli ve soğutma suyu için Geyik Barajı'nda yeterli su potansiyeli olmasına rağmen, yapımından vazgeçilen diğer iki ünitenin daha olumsuz özelliklere ve daha yüksek inşaat ve işletme giderlerine neden olacak Gökova'da kurulması yoluna niçin gidilmiştir?

9. Eğer Yeniköy beş üniteyi kaldıramayacaksa, neden oraya beş ünitenin altyapısı hazırlanmıştır?

10. Denizden alınacak soğutma suyu santralde kullanıldıktan sonra 8 derece ısıtılmış olarak tekrar denize verildiğinde, bu sıcaklık artışı denizdeki doğal hayatı nasıl etkileyecektir?

11. Muğla yöresinde birbirine 20'şer km. uzaklıkta üç tane termik santralin kurulması, yörenin gözden çıkarıldığı anlamına mı gelmektedir?

12. 29.06.1984 tarihinde ihalesi yapılan santralin inşasına başlanırken "Tesis İzni", Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği'ne göre alınması gereken "Emisyon İzni" ve Su Kirliliği Yönetmeliğine göre alınması gereken "Desarj İzni" niçin alınmamıştır?

13. Önümüzdeki yıllarda Gökova'nın da devreye girmesiyle yöredeki önemli turizm merkezlerine olan talep azalmaları için ne gibi önlemler düşünülmektedir.

14. Muğla'da geçtiğimiz günlerde yaşanan radyasyon artışı, ileriki yıllarda gerekli önlemler alınmazsa ve Gökova'nın da devreye girmesiyle de daha geniş bir alanı etkiler hale gelince, bu yöreyi ziyaret edecek yabancı turistlerin yurtdışında Türkiye Cumhuriyeti lehine tazminat davaları açabilecekleri düşünülmüş müdür?

15. Niçin Polonyalıların eski teknolojisini kullanılmıştır?

GÖKOVA KÖRFEZİ DEPREM BÖLGESİDİR *

"Gökova Körfezi, Türkiye'nin yaygın olan aktif deprem zonlarından biri üzerindedir. Her ne kadar bu etkinlik, "Türkiye Deprem Haritası"nda ikinci derecede deprem kuşağı olarak gösterilmişse de, son yıllarda elde edilen yeni verilerle bu bölgenin deprem aktivitesini doğrulayan ve tarihsel devirlerde meydana gelmiş büyük depremlere rastlanmaktadır. 1926, 1957, 1959 ve 1961 depremleri, yöreyi etkileyen önemli büyük depremlerdir. Deprem episantr haritaları ve listelerinden de açıkça anlaşılacağı gibi, Gökova çevresinde büyük depremlerin etkin olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu büyüklükteki depremler, Türkiye genelinde, şimdiye kadar yaşanmış gözlemlere göre "yıkıcı deprem" sınıfına dahil edilir niteliktedir.."

* Elektrik Mühendisliği Dergisi, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası yaygın organı . 1984 / 11 sayı: 313.

TERMİK SANTRALLERİN ORTAYA ÇIKARDIĞI ZARARLI ATIKLAR VE SORUNLAR

1. Hava Kirliliği : Fosil yakıt kullanan bir termik santralden yayılan başlıca hava kirleticileri; kükürt ve nitrojen oksitleri, partikül maddeler, ağır metaller ve karbon dioksittir. Diğer kirleticiler ise klor, flor, karbon monoksit ve hidrokarbonlardır. Fosil yakıt içinde bulunan radon ve uranyum gibi radyoaktif maddeler de az miktarda olsalar bile bu termik santral bacalarından yayılır.

2. Termal Kirlenme: Termik santrallerde, yakıt yakılarak üretilen basınçlı buharın içinde aniden genişlemesi ilkesiyle elektrik enerjisi üretilir. Fakat enerjinin yalnızca % 30-40 oranındaki bir bölümü elektrik enerjisine dönüştürülmekte, kalan kısmı ise "kaçan enerji" olarak adlandırılmakta ve ısı kazanından radyasyon ile çıkmakta ya da baca gazıyla birlikte bacadan atılmaktadır. Bacadan kaçan ısıyı kabul edilebilir bir düzeyde tutabilmek, ayrıca malzemeyi korumak için kazan çıkışında gaz ve buhar sürekli olarak soğutulmakta ve bu nedenle santralin büyük miktarlarda soğutma suyu kullanması gerekmektedir. Bu amaç için en çok kullanılan yöntemlerden biri soğutma suyu için doğal bir su kaynağından (akarsu, göl, deniz v.b.) alınan suyun sistemden geçirildikten sonra 8-12 °C ısınmış olarak tekrar alındığı ortama geri verilmesidir. Su kaynaklarının sıcaklıklarının suni olarak artırılması, suyun fiziksel özellikleri ile birlikte kimyasal proseslerin oluşumunda ve suda bulunan canlı hayat üzerinde etkili olmaktadır.

3. Kazan Suyu Desarjı: Kazan suyu, termik santralin buhar kazanlarında sirkülasyon halinde bulunan içine korozyonu ve biyolojik gelişimi önleyici toksik maddeler eklenmiş; alkali ya da asidik özellikte olan sudur. Bu kimyasal maddeler arasında hidroklorik asit, sülfürik asit, sitrik asit, EDTA, formaldehit ve ürofin sayılabilir.

4. Rejenerasyon ve Demineralizasyon Atıksuları : Tesise özel nitelikte proses suyu hazırlama birimi olan demineralizasyon sisteminden çıkacak atıkların asit ve bazik karakterde olması nedeni ile nötrale edilmesi zorunludur. Nötralizasyon tesisinin kurulması durumunda da bu işlem için gerekli olan rejenerant ve diğer kimyasal madde atıklarını içeren yeni bir atıksu sorunu ortaya çıkaracaktır. Ayrıca proses suyu hazırlamada kullanılacak olan iyon değiştiricilerden ve resinlerin rejenerasyonu arasında da önemli miktarlarda tuzlar atılacaktır.

5. Petrol ve Yağ Atıkları İçeren Atıksular: Termik santrallerde özellikle; su pompalarından, ısı değiştiricilerinden, mekanik ekipmanın tamir ve bakım işlemleri, vb. işlemlerden kaynaklanan petrol atıkları içeren atıksular yeraltı ve yerüstü su kaynakları için çok önemli bir kirlenme kaynağıdır.

6. FGD (Flue Gas Desulfurization) Sistemleri Desarjları : Uçucu kül artımı için kullanılan FGD sistemlerinden kaynaklanan atıklarda termik santrallerin neden olduğu diğer bir su kirliliği kaynağıdır. Bu atıklar arasında kireç, kireç taşı, diğer kalsiyum tuzları, vb. sayılabilir.

7. Yıkama Suları : Kullanılacak kömürü yıkamak için kullanılacak sular ve ayrıca kül atılacak sahanın çevresindeki yağmur suları çeşitli ağır metaller, kimyasal maddeler ve siyanür içerecektir. Bu suların denize verilmesi ya da sızıntı ile yeraltı sularına karışması söz konusudur.

8. Limana Yanaşacak Olan Büyük Tonajlı Gemilerin Yaratacağı Sorunlar : Santralin inşa edileceği yörede inşaat ve işletim süreçlerinde malzeme taşıyacak gemilerin sintine suyu önemli sorunlara yol açacaktır. Ayrıca santralde yakılacak kömür gemilerle getirilirse, liman bölgesi sürekli olarak bir sintine ve kömür saçılması riski altında kalır.

9. Termik Santrallerde Uçucu Kül Sorunu: Termik santrallerde oluşan ve hava, su ve toprak için potansiyel bir kirlenme kaynağı olan uçucu küller yaygın uygulama olarak tesis alanı içinde bir yere yığılmaktadır. Bu sorunun boyutları büyük ölçüde atık ve ortamın karakteristikleri ile belirlenir. Uçucu kül partikülleri temas halinde buldukları ortamın pH'nı arttıracak bileşenleri, radyoaktif ve toksik olabilecek bazı elementleri de içerebilmektedir.

leri, birleştirilerek görüşülür ve iktidar partisi milletvekilleri tarafından reddedilir.

28 Aralık 1984 tarihinde Gökova'ya bir inceleme gezisi yapan SODEP Genel Başkanı Prof.Dr. Erdal İnönü de Türkevleri köyünde, köylülerle yaptığı görüşmede, hükümetin ısrarının devam etmesi durumunda, iktidara geldiklerinde bu yanlışlı düzeltereklerini açıklar.

Bu tarihlerde basın organlarında köşe yazarları, bilim adamları ve okuyucular Gökova konusuna değişik açılardan yaklaşan görüşlerini açıklarlar.

1985 Ocak ayı ortalarında konuya ilişkin görüşleri sorulan dönemin Başbakanı, bu konuda, bölgede yeni bir inceleme yaptıracağını haber verir ve bundan hemen birkaç gün sonra da bir gazeteci grubuyla, konuyu yerinde incelemek üzere ay sonuna doğru Gökova'ya gideceğini açıklar. Bu açıklama, basın ve kamuoyunda dikkatlerin Gökova üzerinde yoğunlaşmasına neden olur. Günlük basınının büyük bir kesimi, gezinin yapılacağı güne kadar Gökova konusuna geniş bir yer ayırarak, sorunun farklı yönleriyle kamuoyunda tartışılmasına olanak sağlar.

Çoğunluğunu köşe yazarlarının oluşturduğu 50 kişilik bir gazeteci grubuyla dönemin başbakanı, 28 Ocak 1985 tarihinde Gökova gezisine başlar. Türkevleri köyünde, santralin kurulacağı alanda, yaklaşık iki saatlik bir tartışmadan sonra,

meleri sırasında en çok tartışılan konu Gökova olur. Bu arada Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın, bütçesi için yapılan görüşmeler sırasında Gökova Termik Santrali

konusu uzun tartışmalara neden olur.

Bu günlerde HP ve MDP'nin ayrı ayrı verdikleri Gökova konusundaki meclis araştırması istem-

Eski Çevre Müsteşarı Refet ERİM :

GÖKOVA SANTRALI BİR İNATLAŞMANIN ÜRÜNÜDÜR

- Sayın Erim, Gökova olayı nasıl başladı?

ERİM: 1983 yılında birdenbire yatırım programında olmamasına rağmen Gökova Körfezi'nde, Kemerköy denilen mevkiide TEK'in bir termik santrali gündeme getirdiğini gördük. O zaman TEK idaresine bu yer seçiminin yanlış olduğunu anlatılmaya çalışıldı. Yer seçimi yanlışlığı dile getirilirken, yörenin ilk olarak turistik değeri üzerinde duruldu. Santralin burada yapılmasıyla çevrede giderilmesi mümkün olmayacak kirliliğin yaratılacağı, bu kirliliğin de hem çevre bakımından hem de buradaki turizm çok olumsuz biçimde etkileyeceği üzerinde

duruldu.

- Yeniköy Santralinde niçin tevsiî yatırımına gidilmedi? Bunun gerekçesi nedir?

ERİM :TEK, Yeniköy'de tevsiî yapmalarının gerekçesini buradaki su rezervinin santralin beş ünitesinin birden soğutma suyunu karşılamada yeterli olmadığı şeklinde açıkladı.

- Sayın Erim, Gökova'da santral yapılmasının esas nedeni sizce nedir?

ERİM : Aslında olayın inanması çok güç bir perde arkası var. Kemerköy santralının yapıldığı İngiliz Is-

kelesi denilen mevkiide TEK daha önce kamulaştırma yaparak sosyal tesis yapmak istemiş. Yöre halkı da bu sosyal tesise müsaade etmemiş. Onun üzerine adeta "sen bana burada sosyal tesis yapmaya müsaade etmiyorsun, ben sana bir santral yaparım görürsün o zaman" gibilerinden bir çok anlamsız inatlaşma söz konusu olmuş. Tabii ki orada santral yapınca çevresinde ister istemez konutlar olacak. Nitekim santral yapılmaya başlandıktan sonra önce o konutlar bitirilmişti. Ve şu anda kullanılmaktadırlar.

- Yani TEK, kamu yararı önkoşulunu temlik santral yaparak aşmış...

ERİM: Evet. Eğer orada bir santral varsa, o santralda çalışacak olan kişilerin yakında oturmaları

Başbakan'ın santralın yeri konusunda kesin kararlı, bu gezinin de "ikna gezisi" olduğu iyice anlaşılır.

İzleyen günlerde zamanın Cumhurbaşkanı da yöreye bir gezi düzenler. Bu haber üzerine santral alanında toplanan köylülerin umutları, Cumhurbaşkanı'nı taşıyan helikopterin santral alanına inmeyip alçaktan birkaç tur attıktan sonra Bodrum'a yönelmesi üzerine iyice kırılır. Cumhurbaşkanı'nın bu "teftişi" sırasında köylülerin bilmediği bir gerçek vardır; o da Cumhurbaşkanı'na santral alanı diye denizden çok içeride bir alan gösterilmesidir. Cumhurbaşkanı'nın Bodrum'da konuşma yapacağı alana giden köylüler santrale ilişkin görüşlerini içeren pankartlarına rağmen Cumhurbaşkanı'nın dikkatini çekemezler.

Birkaç ertelemeyen sonra Gökova Termik Santral'i'nin temeli 24 Kasım 1986 tarihinde sessiz sedasız atılır ve izleyen günlerde bu termik santralle ilgili olarak basında ve kamuoyunda birkaç yazı ve tartışma dışında önemli bir gelişme kaydedilmez.

BUNLAR HİKAYE İŞTE GERÇEK!..

Yukarıda biri devletin resmi kayıtlarından, diğeri de basın yapıtı haberlerden ve Gökova olayı ile yakından ilgilenmiş kişilerle yapılan görüşmelerden yola çıkılarak

Elektrik Mühendisleri Odası Başkanı Kaya BOZOKLAR

YER SEÇİMİ, TEK'İN AYAKÜSTÜ BİR KARARIDIR

Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'nin her yıl artan bir enerji ihtiyacı vardır. Bu enerji ülkemizde, öncelikle birincil dediğimiz hidroelektrik, termik, jeotermal gibi kaynaklardan sağlanmaktadır. Gökova yöresinde 92 milyon ton kömür rezervinin bulunması dolayısıyla burada bir termik santral yapılması düşünülmüştür. Ancak, üç üniteli olarak gerçekleştirilecek bu termik santral için yeterli kömür rezervinin yöredeki rezervlerde bulunmaması, santralde ithal kömür kullanımını gündeme getirmiş, dolayısıyla santral deniz kıyısında kurulmuştur.

Termik santral projeleri gibi büyük projelerin planlanması sırasında çevre etki değerlerinin saptanması ve termik santralın işletilmesi sırasında ortaya çıkacak atıkların ve diğer çevreye zararlı maddelerin ortadan kaldırılması konularında ciddi araştırmaların yapılması gerekir. Ne yazık ki Gökova Santral'i'nin planlanması sırasında bu araştırmalar gereği şekilde yapılmamıştır. Santral, TEK'in o zamanki yöneticilerinin ayaküstü kararları ile Gökova'ya yapılmıştır.

Gökova Santral'i gerekli tüm arıtma ünitelerine sahip olsa da çevreyi önemli oranda tahrip edecektir. Başlangıçta arıtma ünitelerinin verimli çalışacağını kabul etsek bile, birkaç yıl sonra çeşitli nedenlerle santral doğaya zehirli atıklarını yine salacaktır.

Gökova termik santralı, üç ünitesiyle devreye girmesi durumunda Türkiye'nin mevcut elektrik üretiminin % 3-4'ünü üretilebilecek bir kapasitesi vardır. Bu nedenle santral, en geç 1996 yılında gerekli arıtma üniteleri olsun veya olmasın devreye sokulacaktır.

hazırlanmış iki "hikaye" yer almaktadır. Bu iki öyküde yer alan veriler değerlendirilirse ortaya bir üçüncü çıkmaktadır. Biz göre Gökova Termik Santral'i'nin ardında yatan gerçek neden aşağıdaki gibidir:

Türkiye Elektrik Kurumu ve Türkiye Kömür İşletmeleri, 1982 yılında Gökova'da deniz kıyısında "Sosyal Konut", yani mensuplarına yönelik olarak yazlık site kurmak ister. Bu amaçla 2590 dönümlük bir araziye ihtiyaç vardır. Bu arazinin temini için Ören köyü sınırları içindeki Yalı Boyu'nda tarımsal amaçlı olarak kullanılan arazilerin istimlak edilmesi kararlaştırılır. Zira TEK, aynı arazileri piyasa ederleri üzerinden satın almaya kalkışa büyük paralar ödemek zo-

runda kalacaktır. TEK ve TKİ yüksek paralar ödememek için 1982 Anayasası'nın 46. maddesinde kamulaştırma başlığı altında açıklanan "Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir..." hükmünden yola çıkarak söz konusu tarım arazilerini istimlak etmek ister. Bu amaçla çeşitli çalışmalarda bulunur. İstimlak olayının "Kamu Yararı"na yapıldığına başkalarını da inandırmak için TEK ve TKİ, Gökova'ya bir de iskele, antrepo,

söz konusu olacaktır. O zaman o yörede kamulaştırma yapmak imkanı dahiline giriyor.

- **Eğer köylüler TEK'in bu sosyal tesisine karşı çıkmış olsaydı, Gökova'da termik santral olmayacaktı...**

ERİM : Evet. Köylü muhalefet etmeseydi, baştan orada yazlıklar yapılırdı. Adeta bir anlamda yöre köylüsünden intikam almak için santral kurulmuştur. Normal bir insanın mantığının kabul etmesi güç şeyler ki bunlar; söylediklerimin doğru olabileceğine ben bile inanmıyorum. Bir inatlaşma yüzünden TEK'in yörede santral yapmasını anlamak mümkün değil.

- **Dönemin hükümeti böyle hatalı bir yer seçiminde niçin ısrar etmiştir?**

ERİM : Dönemin iktidarı "çevreciler Türkiye'nin kalkınmasını, sanayileşmesini istemezler, bunlar daha çok sol eğilimli adamlardır, biz mühendisiz, her şeyin doğrusunu biz biliriz" iddiasıyla santralde ısrar etmiştir.

- **Efendim, "Gökova Santral'i'nin İmar ve İskan Bakanlığı'ndan inşaat başlarken "İnşaat izni"nin olmadığı söyleniyor...**

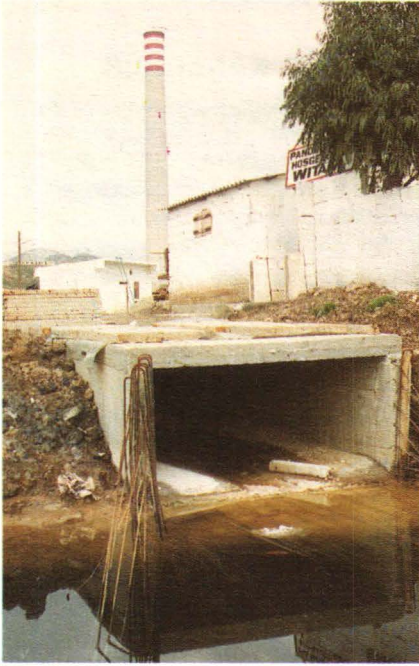
ERİM : Bu, pek çok santralde böyledir. Yalnız santraller için değil, pek çok kamu yatırımlarında bu böyledir. Örneğin Ankara'nın göbeğindeki Milli Eğitim Bakanlığı binası kaçak yapıdır; binanın ne inşaat ruhsatı, ne de iskan ruhsatı vardır.

- **Gökova Santral'i için sizce çıkış yolu nedir?**

ERİM : Gökova ile ilgili olarak ilk çıkış yolu; santral hiçbir şekilde çalıştırmamaktır. Taşınması konusuna gelince, biraz realist düşünmek gerekirse; santral taşınması konusu bana bir miktar hayal gibi geliyor. Okul çantanızı alıp taşıyorsanız. Bir başka çıkış yolu da gerekli baca gazı ve diğer arıtma ünitelerinin yapımı sonrasında çalıştırılması geliyor. Zaten santral yapılıırken dönemin iktidarı hiçbir zaman desülfüzyasyon üniteleri yapılmaya-cak demedi.

- **Ama yapmadılar...**

ERİM : Evet yapmadılar. Bu konuda da yalan söylediler. "Biz bacayı bilmem kaç metreye çıkaracağız, ayrıca da bugüne kadar kullanılmamış en modern arıtma teknolojisini kuracağız" dediler. Ancak yapmadılar, kamuoyunu da yanılttılar.

depo gibi tesisleri kurma kararı alırlar ve çalışmalara başlarlar.

Ören köylüleri ve Milas Ziraat Odası olayı dönemin hükümetine bildirirler. Önceki sayfalarımızda açıklandığı üzere, dokuz ayrı başkanlığın üst düzey yöneticilerinden oluşan ve Muğla Valisi'nin başkanlığında Muğla ve Ören'de toplantılar yapan kurul, 17. sayfada yer alan mektupla Başbakanlığın Muğla Valisi'ne bildirdiği kararları alır ve iskele yapılmasının gerekliliğinin araştırılmasını ve ayrıca istimlak için düşünülen bölgenin 1. sınıf tarım alanı olduğu görüşünü benimseyerek TEK ve TKI'nin istimlak uygulamalarının durdurulmasını kararlaştırır.

Bir defa bu yörede "Sosyal Tez" yapmayı akıllarına koyan TEK ve TKI yöneticileri, çözüm yolları aramaya başlarlar. İşte tam bu günlerde bir çıkış bulunur. Yeniköy'de yapımı planlanan termik santralin iki ünitesi Gökova Körfezi'ne yapılacaktır. Nasıl olsa ülkenin "yerli enerji kaynaklarının değerlendirilmesi" yolunda bir politikası bulunmaktadır. Konu böylece "kılıfına" uydurulur. Böylelikle istimlak için "tam" bir kamu yararı söz konusudur ve hem de Anayasa'nın 46. maddesine göre istimlak bedellerinin peşin olarak ödemesi de gerekmeyecektir. Nasıl olsa Hüsamlar'da kömür vardır ve bu kömür Yeniköy'e taşınacağına Kemerköy'e taşınır; değişen bir şey

Bodrum Gönüllüleri Derneği Genel Sekreteri Sayın GELENDOS:

8 MAYIS'TA GÖKOVA'DA BULUŞALIM

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanımıza 6 Mart 1993 günü, Yatağan, Yeniköy ve Gökova (Kemerköy) santrallerinin bacalarının gölgesinde bir kararımızı açıkladık.

Gökova Cennetinin orta yerine termik santral kurulmasıyla ilgili tartışmalar, zaten hiç bitmemişti... Muğla'daki radyasyon alarmından sonra, bu bitmeyen tartışma daha da alevlendi.

O bakanın Gökova Körfezi'nin ortasına, denizin dibine kondurulmasını, Başbakanımız ve ilgili bakanlarımız dahil, pek çok kişi ve kuruluşça "cinayet" olarak nitelendirilmektedir. Yatağan Termik Santrali'nin, insana ve çevresine verdiği zararları somut olarak ortadır. Ayrıca, antik Stratonikeia kentinin nasıl etkilendiğini gidip görmek yeterlidir. Alarmı veren TAEK cihazı geçen yaz kuruldu. Ya daha önceleri! Kaç kez alarmı neden olabilecek durum yaşandı acaba! Sayın bakanımız Ersin Faralyalı geçen hafta, Yatağan, Yeniköy ve Gökova (Kemerköy) santrallerinde inceleme gezisindeydi. Biz de oradaydık..

Sayın Bakan Gökova'ya denizin kenarına bu santralin kurulmasının mantığını anlamadığını vurguluyor ve "Santralin neden 22 km. geride bulunan Yeniköy'e değil de, denizin kıyısına yapılmasında ısrar edilmiş, neden Gökova riske atılmış?" diye soruyor.

Sayın Bakana, 1984 yılından beri Gökova cennetine santral yapılmaması için sürekli eylemlerimizi sürdürdüğümüzü ve santralin "yedek" olarak tutulmasının değil, tümüyle vazgeçilerek, başka amaçlara hizmet edecek statüye getirilmesi için eylemlerimizi sürdüreceğimizi söyledik...

"Yedek santral" olarak kalması demek, yarın hükümet değişirse, yeni hükümetin "Çalıştırılsın" kararı vermeyeceğini bu günden kim garanti edebi-

lir?.. Bizler yıllardan beri kararlı olarak direndik. Yine direniyoruz... Gökova, kesin çözüme kavuşturulmalıdır. Bize göre, kesin çözüm; bu aşamada tümüyle vazgeçilmesidir. Bu aşamada bu karar verilirse, dünyaya örnek olacak bir karar olacaktır.

Bir gün santral çalışırsa, ne önlem alınırsa alınsın, zarar vermeyeceğine inanmıyoruz. Vereceği zararlar bir yana dünyanın cennet köşesi, Gökova'ya turist gelsin diye çağrı yaparken, hazine değerindeki güzelliklerimizi gösterirken, denizin kıyısındaki o bakanın görüntüsü bile ne denli itici ve ürkütücüdür.

Zaten turistlerin şaşkınlığını görüyor, sorularına hedef oluyoruz. "Santrale çok para harcadığını" vurguluyor, sayın Faralyalı... Bizim de bir inancımız var; hiç değişmedi ve değişmeyecek. Hep yinelediğimiz gibi, sayın Bakana da söylediğimiz gibi; (Harcanan ve harcanacak olan bedel ne denli yüksek olursa olsun) Gökova cenneti kadar pahalı olamaz diyoruz. Evet biz Bodrumlular

santralin durdurulması ve o tesisin kültürel, çevresel ve eğitime yönelik konularda hizmet verecek statüye kavuşturulması için yıllardan beri süregelen kararlılığımız ve sağduyumuzla, tüm yurdumuza çağrı yapıyoruz..

Bu konuda duyarlı olan ve aynı düşüncüyü paylaşanları 8 Mayıs 1993 Cumartesi günü, Antik Kerkos kentinin bulunduğu Ören'e çağırıyoruz.

Denizcileri tekneleriyle bekliyoruz Ören kıyılarına.. Karadan ve denizden ulaşalım, diyoruz..

Çok sayıda teknenin Mavi Yolculuğun başladığı, yat turizminin en önemli yöresine, bu kez, o renk cümbüşünün solunması için yelken açacağına inanıyoruz...

Sayın Bakanımızı da, bu büyük buluşmaya davet ettik.

Özellikle, Sayın Başbakanımızı ve Sayın İnönü'yü de davet ediyoruz. Ayrıca ilgili bakanlarımızı ve milletin vekillerini de bekliyoruz. Rastgele...

yoktur onlara göre... Ayrıca su sorununu deniz suyu kullanılarak çok daha kolay çözümlenebilecektir.

TEK tüm bu düşüncelerle, 1981-1986 yılları arasında kapsayan yatırım programında yer almamasına rağmen buraya termik santral yapılması kararı alır. TEK'in, Ören yakınlarında Kemerköy mevkiinde bir termik santralin kurulması için yaptığı başvuru, Sanayi Arsaları Tetkik Komisyonu'nun 29 Nisan 1983 tarihli toplantısında ele alınır. Daha sonra konu Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'na getirilir. Hükümete de konu şöyle açıklanır: Ülke enerji darboğazındadır; bunun için ülkedeki birincil enerji kaynaklarından enerji üretilmelidir. Beş yıllık kalkınma planları ile yıllık planlarda da buna ilişkin ilke ve tedbirler yok mudur? Kemerköy Termik Santrali da yöredeki kömüre dayalı olarak gerçekleştirilecektir.

Bu açıklamalar üzerine proje, Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'nda öncelikli olarak kabul edilir ve hemen çalışmalara başlanır.

Böylelikle TEK, amacına ulaşmıştır. İstimlak çalışmalarına başlanır. İşte bu aşamadan sonra TEK yöneticilerinin hiç beklemedikleri, yöre insanların ve sonrasında da basın ve kamuoyunun olaya tepkileri başlar. Santralin yapımını savunanlar, konuyla ilgili pek çok açıklama yapar, ama bunların hiçbirisi tutarlı değildir ve birbirleriyle çelişkili beyanatlardır bunlar.

Daha sonra dönemin iktidarının konuyu fazla incelemeyen sahiplenmesi ve savunması ortaya bir kısır döngüyü çıkarır. O günlerde santral yapımını savunan birtakım siyasi yetkililerin şimdilerde santralin yer seçiminde yanlış davranıldığını söylemeleri bunun bir kanıtıdır.

Çevre Bakanlığı:

SANTRAL İŞLETMEYE ALINMAMALIDIR

Gökova (Kemerköy) Termik Santrali'nin yöredeki çevre üzerinde yaratılan etkilerinin değerlendirildiği kapsamlı bir Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Raporu hazırlanmamıştır. Bu sebeple, santralin çevre üzerinde yaratabileceği olumsuz etkiler üzerinde detaylı bilgi vermek veya tahminde bulunmak çok güç olmakla beraber, bu konudaki çalışmaların eksik olması nedeniyle Bakanlığımız elemanlarından oluşan bir ekip ve uzmanların yerinde yaptığı çalışmalar sonucu hazırlanan rapor, bu konuda bir fikir verebilecek niteliktedir. Söz konusu rapora göre;

Santralde kullanılacak olan sistemin teknolojisi üzerinde kurulacak Baca Gazı Desülfürasyon Tesisi ve elektrofiltrelerin toz ve gaz atıklarının azaltılmasında istenilen arıtma verimini sağlayacak nitelikte olması gerekmektedir. Santral yöresinde mevcut hava kalitesini tutturmak ve bölgedeki zirai, turistik, tarihi ve ekolojik potansiyelin zarar görmesinin önüne geçmek, ön önemli hedef olmalıdır.

Gökova Termik Santrali'nden çıkacak külle ile daha sonra projeye dahil edilen Baca Gazı Desülfürasyon tesisinden çıkacak "gypsum"un atılacağı kül barajı hacmi bütün bunları 25 yıl süresince tutabilecek kapasitede olmalıdır. Kaldı ki, mevcut Yeniköy ve Yatağan termik santrallerinde kül bertarafı ve depolanmasında yeterli titizliğin gösterilmediği gözlenmiş olup, bu konuda da Bakanlığımızın endişeleri mevcuttur.

Çevre Bakanlığı, Kemerköy Termik Santrali'nin yerini uygun bulmamakta, bunu da çeşitli vesilelerle ifade etmektedir. Bakanlığımızca hazırlanan ve yukarıda kısaca bahsedilen rapor çerçevesinde, Kemerköy (Gökova) Termik Santrali'nin bugünkü mevkiinde işletmeye açılmasının mahsurlu olacağı, Bakanlığımızca mütalaa edilmektedir. Bu çerçevede Bakanlığımız; bu konudaki bütün alternatiflerin değerlendirilmesi gerektiği fikrini taşımaktadır.

Tesiste kullanılacak kömür bölgedeki Hüsamlar, Çakıralan, Karacahisar, Ekizköy ve Sekköy kömür rezervlerinden sağlanacak olup, bu rezervlerdeki kömürlerin içerdiği radyasyon oranı hakkında Bakanlığımızın elinde bir çalışmabulunmamaktadır

TEK, yöre köylüleri ile kamuoyundan gördüğü tepkiler üzerine santral yerini bir miktar değiştirir; santral yine deniz kıyısındadır, ancak santral alanı olarak saptanan alan Akarca mevkiinde yer alan bataklıktır. "Bakın bataklığın üzerine yapıyoruz" savunması yapılır.

TEK, Ören köyünde istediği arazilere kavuşunca ilk olarak "sosyal tesislerinin" yapımına girişir, inşaatı halen devam etmekte olan termik santrale karşılık "sosyal tesislerin" yapımı çoktan bitmiş, kullanılmaktadır.

SANTRAL ÇALIŞTIRILACAK MI?

Şimdilerde ise santral ünitelelerinden birisinin Kasım 1993'te TEK'e teslimi söz konusudur. Bu nedenle Gökova olayı tekrar basının ve kamuoyunun gündeminde yer almaktadır. Öte yandan Muğla'da geçtiğimiz günlerde yaşanan radyasyon yükselmesi olayı da,

bölgedeki ve ülkedeki tansiyonu birden yükseltmiştir. Şimdilerdeki olay "santral açılınsın mı açılmasın mı" tartışmalarına bürünmüştür. Konuyla ilgili bakanlar ve Başbakan, bir yıl önceki açıklamalarında santralin açılmayacağını söylemelerine karşılık, "yapımını bitireceğiz, ama devreye sokmayacağız, yedek bekleyecek" diyerek kamuoyunun tepkisini çekmeye çalışmaktadırlar. Bu arada da iki de bir 1996 yılında yaşanması muhtemel elektrik kısıntısı basında yer almaktadır. Bu yolla anlaşılan o ki ağır ağır santralin çalıştırılması üzerinde yoklamalar yapılmaktadır. Baca gazı arıtma tesisleri yapılmadan açılmayacağı da yetkililer tarafından söylenen söyler arasındadır. İçindeki bulunduğumuz yılın yatırım programına da alınan baca gazı arıtma tesisi inşaatı, planlanana uyulursa 1995 yılında bitirilebilecektir.

Sonuç olarak santral çalıştırıl-

caktır. Şu veya bu şekilde çalıştırılacaktır. Bugünkü iktidar samimi olarak "kesinlikle çalıştırılmayacak" dese bile, önümüzdeki aylardaki veya yıllardaki muhtemel iktidar değişikliği bu verilen sözlerin yerine getirilmemesine yol açacaktır. Öte yandan kabul edelim veya etmeyelim, 1996 yılında ülkenin elektrik üretimi tüketimi karşılayamayacaktır. İşte bu durumda Gökova Termik Santrali kesinlikle devreye sokulacaktır. Bizim temennimiz; santralin baca gazı ve diğer arıtma ünitelerinin devreye girmesinden sonra devreye sokulması yönündedir. Bakarsınız 1996 yılından önce suni bir elektrik sıkıntısı ile santral gerekli arıtma tesisleri devreye girmeden çalıştırılabilir.

SANTRAL İLE YÖRE INSANINA CEZA

Burada son bir söz olarak şunu da eklemek isteriz ki; eğer Ören köylüleri 1982 yılında sosyal tesis yapılmak üzere istimlak edilmek istenilen 2590 dönümlük araziye TEK'e verseydi, yani olaya itiraz etmeseydi, Gökova'da büyük olasılıkla termik santral yapımına girilmeyecekti. Yöre halkı TEK tarafından istimlake karşı çıktıkları için cezalandırılmıştır.

Yukarıdaki açıklamalara çoğumuz "bu ne biçim senaryo" diyebilir. Olayın mantığı çoğu kişiye ters gelebilir. Ancak eldeki tüm veriler ve olayların gelişimi, bu senaryoyu doğrulamaktadır.

Zira yer seçiminin, bazı kişilerin dediği gibi birtakım şirketlere çıkar sağlamaya yönelik olarak yapılmış olsaydı, niçin Gökova üzerinde ısrar edilsin? Herkes bilir ki kamuoyunun hergün üzerinde tartıştığı basında yazıların çıktığı bir konuda

T.C.
BAŞBAKANLIK

25 / 2 / 1983

08.M.G VE MİL.5İŞL.D:01419
MILAS/ören bölgesindeki TEK/TKI kurumlarının sosyal tesis inşaatı hk.
MUĞLA VALİLİĞİNE

İLGİ: (a) Başbakanlığın 30.12.1982 gün ve 08-03682 sayılı yazısı.
(b) Muğla Valiliğinin TEK / TKI Kurumlarının Milas / Ören bölgesindeki sosyal tesis yatırımları hk. raporu.

1. TEK / TKI Kurumlarının Milas bölgesinde yapmakta oldukları termik santral yatırımları nedeniyle Ören bölgesinde inşa etmek istedikleri sosyal tesisler, iskele, depo, antrepo tesislerinin meydana getireceği olumsuzluklar ilgi (a) uyarınca İçişleri Bakanlığı ve Muğla Valiliği'nin Koordinatörlüğünde ilgili tüm kuruluşların iştirakiyle incelenmiş ve hazırlanan sonuç raporu ilgi (b) ile Başbakanlığa intikal etmiştir.

Konuyla ilgili müteakip uygulama aşağıdaki şekilde yapılacaktır.

a. 1. sınıf tarım arazisinin korunması maksadıyla enerji yatırımlarının bir parçası olan Sosyal Tesisler daha önce talep olunan Ören yalı mevki yerine II., III. veya IV. alternatiflerden (AKARCA, UYACIK DAMLARI, GEREN HANLARI mevkiileri) uygun olanına yapılması ilgili makamların işbirliği ile aranacaktır.

b. Kamu yatırımları tarafından tahribi bu şekilde engellenen Ören yalı mevki tarım arazisinin özel şahıslar tarafından veya başka maksatlarla yapılaşmaya gidilerek tahrip edilmesi, İmar ve İskan, İçişleri, Köy İşleri ve Kooperatifler ve Tarım ve Orman Bakanlığı ile Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığının müşterek çalışmaları ile önlenecektir.

c. TEK ve TKI yatırımlarının gerektirdiği ağır malzemelerin nakledilmesi maksadıyla projede öngörülen Ören iskelesinin inşa edilmesi konusu aşağıda belirtilen çalışmalar sonucunda ayrıca değerlendirilecektir.

(1) Projenin ihtiyacı olan nakliyatın İzmir Limanı, Güllük İskelesi Ören Çamaltı İskelesi üzerinden karayolu bağlantılı olarak yapılmasının süre, rantabilite, maliyet ve tabii yapıya vereceği zararlar bakımından yeniden teknik değerlendirilmesi Bayındırlık Bakanlığı Koordinatörlüğünde Enerji ve Tabii Kaynaklar, Millî Savunma, Ulaştırma Bakanlığı ve Yatırımcı kuruluşların iştirakiyle yapılır aken kısız zamanda sonuçlandırılması sağlanacaktır.

(2) Bu çalışma iskele için yapılarak yatırımın gerektiğinde çok maksatlı olarak kullanılması ve böylece Ekonomik verimliliğin artmasına yardım sağlanması hususu gözönünde bulundurulacaktır.

(3) Ören yalı mevki Çamaltı iskelesinden istifade edilmesi sonucuna tekrar ulaşıldığı takdirde bu maksatla kullanılacak alanın asgari yeterli seviyede tutulması sağlanacaktır.

Gereğini rica bilgilerimi arz ederim.

BÜLEND ULUSU

herhangi bir şirketi kollamak çok zordur. Bu yüzden bu iddia bizce doğru olamaz. Çıkar sağlama olayı bir başka yerde de yapılamaz mı? Ayrıca santral yapımı için neden deniz kıyısı tercih edilmiştir? Öte yandan TEK'in 1982' deki istimlak edeceği alan ile (ki bu dönemde termik santral yapımı söz konusu değildir) şimdiki santral ve sosyal konut alanları niçin birbirine çok yakındır ve her ikisi de deniz kıyısındadır. Diyelim ki santralin deniz suyuna ihtiyacı vardır, dedikleri gibi Geyik Barajı'nın suyu yeterli olmasa (doğru değildir ama), şimdiki

durumda bantlarla kömür taşına-çağına denizden içeride bir bölgede yapılmış santrale borularla su taşımak daha mı pahalı bir iştir? Yer seçimi konusunda bu derece ısrar edilmesinin gerçek nedeni bizce, TEK'in "yazlık ihtiyacı"dır. Ülkeye ve doğaya çok büyük zararı olsa da sonunda TEK amacına ulaşmıştır.

Bizim tavsiyemiz; sizin yöre- nizde de TEK "sosyal konut" yapmak üzere arazi istimlak etmek isterse, aman izin verin; yoksa bakarsınız termik santral yapiverir!..□

BAZI ÖZEL ATIKLARIN İNSANA VE DOĞAYA ETKİLERİ (II)

Tehlikeli ve toksik maddelerin çoğunun zararlı olduğu bilinmesine rağmen, atıklar içinde yer alan bu tür maddelerin uzun vadeli etkileri konusunda önemli belirsizlikler mevcuttur. Bu makalede, yaşamımızın her anında karşılaştığımız ve insan sağlığı ile doğal hayata çeşitli etkili olan atıklar ve etkileri açıklanmaktadır.

**SERAP KARA -
TUNCAY DÖĞEROĞLU**

a1

Asbest Yerine Kullanılabilen Maddeler

(World Construction,
1984; ASTM C208)

İnşaat işlerinde kullanılan levha ve örtülerde (oards and cladding) asbest yerine, destekliyi olarak (reinforcing) cam elyafı ve organik lifler kullanılabilmektedir. İngiltere'de geliştirilen ve Portland çimentosu ile birlikte kullanılan alkaliye dayanıklı özel cam elyaf, asbest ve organik elyafa kıyasla daha pahalı olmakla beraber, asbest - çimento eşdeğer dayanıklılığı sağlayacak elyaf sayısının daha az olması nedeni ile tercih edilmektedir. Bina içi kullanımlarında yangına dirençli levha yapımı için, yine İngiltere'de, çimento, silika unu ve organik elyaftan bir otoklavda silikat matrisi oluşturur. Bina dışı kullanımları için ise çimento-selüloz bileşiminden yapılmış malzemeler tercih edilir.

Binaların iç ve dış cepheleri için kullanılabilen levha ve örtü yapımında, kimyasal işlem görmüş orta sertlikteki tahta parçaları, Portland çimentosuna karıştırılır. Yine çatılar için düz veya oluklu levha yapımında, çimento veya kalsiyum silikat matrisine, diğer asbest alternatifleri de eklenebilir. Yağmur suyu sistemleri için kullanılan Eternit 2000 formülasyonunda, çimento matrisine, selüloz ve tekstil lifleri karıştırılarak, düz ve oluklu kaplama hazırlanır.

Özellikle kimyasal açıdan akışkanlar için, asbest içermeyen küçük çaplı uygun metal ve plastik borular mevcuttur. Geniş çaplı borularda genellikle çelikte stekli çimento- çelik katmanları kullanılır.

Asbest olmayan parçacıklar, bağlayıcı

Yazarlar, Anadolu Üniversitesi'nde öğretim üyesidirler.

Kuvvet santrallerinde kömür ve fuel oilin yakılması, petrol rafinasyonu ile başka işlemlerden kaynaklanan kükürt dioksit, gözler, boğaz ve solunum sistemini tahriş eder. 8-12 ppm SO₂ içeren havanın solunması bağazda tahriş, öksürük, göğüs kafesinde sıkışma neden olur. 500 ppm SO₂ içeren havanın 30-60 dakika solunması büyük tehlike arzeder. 1000-2000 ppm'den daha büyük derişimlere sürekli maruz kalma ölüme neden olur.

cılar ve su, yalıtım amacı ile kullanılabilir. Mikanın bir çetidi olan vermiculite ve volkanik bir kaya olan perlit, yangına direncin önemli olduğu durumlarda, asbest yerine kullanılan önemli iki yalıtım maddesidir. Gevşek asbest izolasyon dolgusu yerine vermiculite, perlit, mineral pamuğu ve köpüklü plastikler kullanılabilir.

1500°F sıcaklığa dayanıklı conta (gasket) yapımında, grafit ve akrilit bir bağlayıcı içeren kloritmatik matrisli kâğıt kullanılır. Aramid (akrilitik) liflerinin, nitril, SBR, EPDM ve neopren kauçuğu içeren madde ile bağlanmasından oluşan gasketler 700 °F sıcaklığa dayanıklıdır. Özel işlem görmüş PTFE'nin kullanıldığı, kırışmayan ve ortam koşullarında şekil değiştirmeyen başka bir gasket malzemesi Gylon olarak bilinir.

Alevlenmeden veya erimeden 1300 °F sıcaklığa dayanan, kömürleşmeyen, kırılğan hale gelmeyen, organik asit ve bazlara kimyasal olarak direnç gösteren ve organik çözücülerde sağlamlığını koruyan bir diğer lifli yapıdaki madde ise polibenzimidazole (PBI)'dir. Bu madde, günümüzde birçok dolgu maddeleri ile karıştırılmaktadır.

b) Silisyumlu Tozlar: Taş ve maden ocakları, öğütme ve eleme gibi mekanik işlemlerden ortaya çıkan silis-

yum tozları; solunum sistemi hastalıkları (öksürük, nefes darlığı, silikosis) ile kalp ve dolaşım sistemi hastalıklarına yol açar (Döğeroğlu ve Kara 1988).

c) Kömür Tozları: Kömür maden ocağından oldukça yoğun bir şekilde kaynaklanan kömür tozları, solunum güçlüğü, balgamda kan bulunması (hemoptizi) ve ağır iş görmezlik durumlarına neden olur. Kömür işçisi pnömokonyozunda akciğerde hafif fibrosis ve amfizem görülür (Döğeroğlu ve Kara 1988).

d) Krom: Boya, cam, fotoğraf, deri sanayii, tekstil boyamacılığı, döşeme işlemlerinde yapıştırıcı, elektrolitik kromaj (galvanoteknik), kerestelerin doyurulması, paslanma ve korozyona dayanıklı alaşım (çelik) üretimi gibi pek çok alanda kullanılan krom; deride daire şeklinde yaralara, egzama, göz, burun, farinks ve solunum yolları mukozalarında tahrişlere, burunda kıkırdak delinmesiyle ilerleyen ülseroz değişimlere, mide ve bağırsak kanalında iltihap olayları ve ülserlere (6 değerlikli krom bileşiklerinin yutulmasından sonra), böbreklerde hemorajik nefrite yol açmaktadır. Krom astımı, kromat tuzu pnömokonyozu (kromatoz) ve akciğer kanseri vakaları da görülebilir. Bir Japon tesisinde krom tozlarına maruz kalmış bu-

Birden fazla hamilelik geçiren kadınlarda, hamilelikleri sırasında kemiklerdeki kadmiyumun bebek tarafından çekilmekte ve bu boşlukların yeniden kadmiyum tarafından doldurularak kemikler zamanla, hapsirme ile bile kırılabilir derecede yumuşamaktadır.

lunan bir hastanın nostrilleri arasındaki birleştirici dokunun yanmış (burned the connecting tissue between nostrils) olması, krom ve bileşiklerinin neden olduğu tahribata somut bir örnek teşkil etmektedir (Döğeroğlu ve Kara 1988; Boraiko, 1985).

e) Nikel: Deride kaşıntı, şişlik, egzamatiform belirtilerine, burun boşluğu ve paransal sinuslarda kansere neden olan nikel, çeşitli alaşımlar (özel çelik tipleri), emaye (sır) ve nikelkadmiyum bataryaları, nikel tuzları (özellikle nikel sülfat) üretimi ve galvanoplasti işlemlerinden kaynaklanır (Döğeroğlu ve Kara, 1988).

f) Arsenik: Arsenikli insektisitlerin (Paris yeşili=Bakır asetoarsenit) ve bazı herbisitlerin kakodilik asit-dimetil arsenik asit) üretim ve kullanımından; halı, kauçuk, cam, suni deri ve renkli kâğıt üretiminden, deri tabaklama ve beyazlatma işlemlerinden kaynaklanmaktadır. Arseniğin, proteinlere karşı afinitesi oldukça yüksektir ve bir "protoplazma zehiri" olarak kabul edilir. Organizmaya giren arseniğin % 95'inden fazlası kandaki hemoglobulinin proteini tarafından bağlanır. Hücrelerin ve dokuların metabolizmalarına etki eder. Organizmanın her tarafından özellikle saçlar, tırmaklar, epiderm, karaciğer ve böbreklerde toplanır. Gözde sürtatle nekrozlaşan kornea lezyonlarına sebep olur. Arsenik bileşiklerinin çoğu kanserojen olup, minimum öldürücü dozu 0.1 gr'dır. Arsenik zehirlenmelerinde meydana gelen semptomların tür ve şiddeti değişiklik göstermekle birlikte periferik değişiklikleri, kas ağrıları ve polinevit görülür (Döğeroğlu ve Kara, 1988).

g) Kurşun : Kurşun madenciliği ve işlenmesi (ergitme, pirinç malzeme, akümülatör, batarya, kurşun alkil üretimi, kaynak ve lehim işleri); kurşunlu boya yapımı ve kullanımı; matbaacılık, seramik ve plastik sanayi ve kullanımı (yiyecek kapları, kurşun boru, tel, kablo), tetra etil kurşunlu benzin kullanımını başlıca kurşun kaynaklarıdır. Kemik, karaciğer, böbrek ve kaslarda birikim ve enzim inhibisyonu; salyalanma, kusma, kabızlık, üşüme ve idrar tutukluğu gibi zehirlenme belirtileri; sinir sistemi ve nöronlara etkisi, sinirliklik, felç, yere yığılma, ölüm, halsizlik, iştahsızlık, zayıflama, kas ve eklem ağrıları ve kramplar, bağırsak koliği, damarlarda spazm, geçici körlük, diş etlerinde burton çizgileri; el ve ayaklarda lekeler,

kadınlarda regl bozuklukları; hipertansiyon ve çocuklarda biyokimyasal anormallikler ve davranış bozuklukları görülür. Yetişkin bir kişideki 1 kg'lık doz öldürücü etki gösterir (Döğeroğlu ve Kara 1988).

h) Çinko: Çinko, demir ve çeliğin paslanmaz hale getirilmesi (çinko kaplaması, galvanoplasti) ve lehim işlemlerinden kaynaklandığı gibi batarya kutuları, boya ve çinko bileşikleri (çinko oksit, çinko klorür, çinko sülfat) halinde de bulunur. Çinko oksit buharlarının solunması metal dumanı hummasına neden olur. Yüksek derişimdeki çinkoklorür dumanları oldukça toksik olup öldürücü etki yapabilir. Zehirlenme durumunda dispne, sternum arkası ve egigastrium ağrısı, balgamlı öksürük gibi belirtileri görülür (Döğeroğlu ve Kara 1988).

i) Kadmiyum : Metalurjik işlemler (kadmiyum cevherinden Cd eldesi, metallerin galvanoplasti yöntemi ile kaplanması), bazı kaynak işlemleri, pil ve akümülatör (nikel-kadmiyum bataryaları), kadmiyum buharlı lamba, kadmiyum tuzları ve kadmiyumlu boyaların üretiminden kaynaklanan kadmiyumun, Japonya'da atık olarak atılması Haginoshima köylülerinin kazandıkları dava sonucunda 1971'de yasaklanmış ve genellikle birden fazla hamilelik geçiren yaşlı kadınları etkilediği anlaşılan kronik "İtai İtai..." ("it hurts, it hurts...") hastalığına (acıyor, acıyor... anlamına gelmektedir) yol açtığı görülmüştür (Döğeroğlu ve Kara, 1988; Boraiko 1985).

İlk kez, Japonya'nın batı kıyılarındaki bir çiftlik köyü olan Haginoshima'da ortaya çıkan bu hastalığın kadmiyum zehirlenmesi (poisoning) sonucunda kemiklerin parçalanmasına (bone splintering) neden olduğu, hastaların acı içinde ağladığı gözlenmiştir. Birden fazla hamilelik geçiren kadınlarda, hamilelikleri sırasında kemiklerdeki kadmiyumun bebek tarafından çekildiği ve bu boşlukların yeniden kadmiyum tarafından doldurularak kemikler zamanla, hapsirme ile bile kırılabilir derecede yumuşadığı, salıncak içinde hastaneye getirilen bir hastada 28 önemli kırık (major fractures) bulunduğu anlaşılmış; çinko rafinasyonunun bir yan ürünü olan kadmiyumla kirlenmiş içme suyu (Jinzu River'den gelen) nedeniyle vertebra'nın çökmesi sonucunda boyu 12 inç kısalan hastalara, kemiklerin aşırı kırılğan (fragile) hale gelmesi neticesinde bir to-

kalaşma (handshake) ile dahi kemiklerin parçalandığı vakalara rastlanmıştır.

Bu hastalığa sebep olan faktör, bölgedeki bu eski (ancestral) köyden geçen bir nehrin yukarı kısımlarındaki bir maddenden çıkan toksik atıklarla kirlenmiş bataklıklardan (paddies) toplanan pirinçlerle bağdaştırılmıştır.

Hastalık nedeniyle yüzden fazla insanın öldüğü Japonya'da, hava kirliliğinden ve tehlikeli atıklardan zarar gören 85.000 kişiye yardım yapılmasına (aids) esas olan Japon yasası (unique) uyarınca İtai, İtai... hastalığına yakalanıp, henüz yaşamlarını sürdürenlere kanuni yardım (benefits) sağlanmıştır.

Bunun yanında, kadmiyum ve kadmiyum oksit buharları veya tozların solunması ile zehirlenmelerin meydana geldiği görülmüştür. Akut zehirlenmelerinde, azot oksit zehirlenmesindeki benzer belirtiler, ağır vakalarda akciğer ödemi, bronkopnömoni belirtileri, bazı vakalarda karaciğer bozuklukları görülür. Kronik zehirlenme durumlarında ise spesifik olmayan semptomlar, boğazda kuruma, rinit (kadmiyum nezlesi), dişlerin boyun bölgelerinde kadmiyum halkaları, akciğer amfizemi dikkat çekmektedir. Ayrıca kadmiyumla sürekli uğraşan kişilerde prostat kanserine oldukça sık rastlanmaktadır.

i. Berilyum : Berilyum ekstraksiyon tesisleri, cam veya metal ve seramik tesisleri, aydınlatma araçları (fluoresan tüp lambalar) ve röntgen tedavisinde kullanılan X ışınları difraksiyon tüplerinin pencere kısımları ve ateşe dayanıklı malzeme üretimi, berilyum atıklarının yakılması ve roket motorlarının ateşlenmesinden ortaya çıkar. Solunum yoluyla organizmaya girdiğinde kemik, akciğer ve karaciğerde birikir; berilyum zehirlenmesi, böbrek hastalıkları, karaciğer büyümesi, amfizem spontan, pnömotoraks, solunum felci, akciğer kanseri ve ölüme sebep olma gibi önemli etkileri vardır (Döğeroğlu ve Kara, 1988).

J. Antimon : Metalurjik işlemler, cam seramik ve boya endüstrileri, lastik ve plastik maddeler ve yarı iletken üretimi gibi endüstrilerden kaynaklanan antimon, arsenik zehirlenmesine benzer etkiler göstermekle beraber daha çok ağır seyreden semptomlar görülmektedir (Döğeroğlu ve Kara, 1988).

k. Civa : Diğer konularda titiz (fastidious) olan Japonlar, itinasızca (careless) atılan tehlikeli atıklar nedeniyle dayanılmaz (cruelly) acılar çekmişlerdir. 1950'lerde bir kimya tesisi tarafından Japonya'nın güneyinde Minamata koyuna (bay) deşarj edilen yüzlerce ton civa, önce balıkları kiletip besin zincirindeki yolunu bularak binlerce insanı etkilemiş, rahimdeki

bebekler dahil binlerce insanın ölümüne neden olmuştur. Japonya'da hâlâ acılarla dolu mirasını (legacy of suffering) geride bırakmış olan Minamata hastalığının (disease) motor kontrol kaybına, şekil de-ğiştirici felce (disfiguring paralysis) ve zihinsel bozukluklara (mental disorder) neden olduğu bilinmektedir (*Boraiko, 1985*).

Minamata hastalıkları için kurulmuş bir enstitüye (Meisuien Hospital) gelen hastalar arasında kafasını dik tutamayan 28 yaşındaki hastalara; civa ile zehirlenmiş kızının çenesinden akan akıntıyı sabırla silen ve diğer bir kızı 27 yaşında iken Minamata hastalağından ölen ve balıkçı kocasını da yine aynı hastalık yüzünden kaybetmiş olan Minamata kurbanlarına çok sık rastlandığı literatür kayıtlarından (*Boraiko, 1985*) anlaşılmaktadır. Minamata hastalığı 1965' de orta Japonya'ya ulaşmış, hastalığın civanın besin zinciri yoluyla taşınarak nükesedebileceği göz önüne alınarak ilk hastalığın ortaya çıktığı atık bölgesindeki liman temizlenmiştir.

Civalı cevherlerin işlendiği tesisler, civa hücreli klor alkali tesislerinden kaynaklanan civa; kuru batarya, termometre ve benzeri araçların üretimi, diş olgusu, katalizör ve oksitlenme maddesi olarak ve hayvan tüyleri için mordan olarak (fötr şapka yapımı) da kullanılmaktadır.

Büyük bir kısmı solunum yoluyla olmak üzere çok az bir kısmı da sindirim yoluyla vücuda girer. Organik tuzları sistematik zehir etkisi, inorganik civa tuzları ise dokularda yayılarak birikmek suretiyle toksik etki gösterirler. Akut civa zehirlenmelerinde öksürük, dispne, ateş, bulantı, kusma ve letarji hali kronik zehirlenmelerde ise başağrısı, yorgunluk hali, kol ve bacaklarda ağrılar görülür. Ağız boşluğu mukozasında iltihaplanma ve dolayısıyla ağız kokusu (halitosis) civa çöküntüleri, diş etlerinde mavimor civa çizgileri meydana gelir. Ayrıca merkezi sinir sisteminde meydana gelen tahribat nedeniyle ruhi çöküntü ve sinirlilik halleri, konuşma, duyu ve davranış bozuklukları görülür (*Döğeroğlu ve Kara, 1988*).

I. Fosfor : Beyaz (sarı) fosfor, fosfor bronz, fosfat asit esterleri, fosforlu hidrojen, fosforlu deterjanlar ve plastik maddeler (özellikle triorta-krezil fosfat kullanılması), fosfatlı gübreler ve beyaz fosfordan kırmızı fosfor elde edilmesi ve temizlenmesi başlıca oluşum kaynaklarıdır. Hücre içi oksitlenme olaylarını, glikojen oluşumunu ve enzimatik karaciğer fonksiyonlarını inhibe eder. Deride güç iyileşen derin yanıklar meydana getirir. Sürekli maruz olma durumunda alt çene kemiğinde kemik damarlarında tromboz meydana getirmek suretiyle pe-

Dioksinin toksik etkileri anlaşıldıktan sonra Vietnam'da savaşmış onbinlerce Amerikan askeri dioksine maruz kaldıkları, dolayısıyla kanser riski altında oldukları gerekçesiyle milyarlarca dolarlık tazminat davaları açmışlardır.

riyostit, asteomyelit ve geniş nekroz meydana gelir. Akut zehirlenme olaylarında, bulantı, kusma, daha sonraki günlerde ishaller, böbrek bozukluğu, deri ve mukozalarda kanamalar ve kramplar, kronik zehirlenmelerde ise akut sarı karaciğer atrofisi ile ölüm meydana gelebilir (*Döğeroğlu ve Kara, 1988*).

m. Organik Fosforlu Bileşikler : Tarımda ve emici-ısırcı haşerelerin öldürülmesinde kullanılır. Kolinesterazi (asetil kolini, kolin ve asetik asit parçalayan enzim) bloke ederek (anti kolinesteraz etki) asetil kolin zehirlenmelerine neden olur. Düşük miktarlara maruz kalınması durumunda müskarin etkisine benzer bir etki (tükrük ifrazının artması, terleme, bronş spazmı, göz bebeği (pupilla) daralması, nabızın yavaşlaması, bağırsak hareketlerinin kuvvetlenmesi vb.); dışkı ve idrar tutumama hali görülür. Yüksek dozların alınması halinde, asetilkolin, sinir sisteminin bazı kısımlarında nikotinin etkisine benzer bir etki (kas sertliği, titreme, kanvülsiyonlar, şuur kaybı) gösterir. Hatta koma ve ölüm hali de görülür (*Döğeroğlu ve Kara, 1988*).

n. Benzen : Kimya ve ilaç endüstrisi, kauçuk, film ve yapıştırıcı üretimi, matbaacılık, kuru temizleme, kömür katranı distilasyonu belli başlı oluşum kaynaklarıdır. Akut benzen zehirlenmesinde başağrısı, baş dönmesi, diş etinde kanamalar, kusma ile birlikte görülün sarhoşluk hali, ağır vakalarda komaya kadar gidebilen uyku hali; kronik benzen zehirlenmesinde ise şiddetli baş ağrıları, baş dönmesi hafif kanamalarda eğilim hali ve kanamalar, kan elementini ilgilendiren çeşitli bozukluklar ve anemi görülür (*Döğeroğlu ve Kara, 1988*).

o. Fenol : Reçine (resins), boyalar (dyes), dezenfektanlar (disinfectants) ve yağlama yağları (lubricating oils) dahil pek çok kimyasal ürünün yapı malzemesi olan fenol bir organik bileşiktir. Bu bileşiğin, petrokimya tesisleri ve rafinerileri için önemli bir giderme sorunu yarattığı bilinmektedir.

ö. Klor ve Klorlu Bileşikler : Klor, klor eldesi, sıvılaştırılması ve taşınması, kimya ve ilaç sanayiinde klor türevlerinin yapımından kaynaklanır ve göz ve üst solunum mukozasında tahrişle, öksürük krizleri, göğüste sıkışma hissi, akciğer ödemi, taşikardi, hipertansiyon, mide ve bağırsak şikayetlerine neden olur. 40-60

ppm klor ihtiva eden havanın 30 dakika solunması oldukça tehlikeli olup, 1000 ppm klor ihtiva eden havanın birkaç kez teneffüs edilmesi ölümlü sonuçlanır.

Önemli klor bileşiklerinden biri olan karbon tetra klorür (tetra klor metan; perklor metan), temizleyici (madeni yağlardan temizleme ve kuru temizleme), soğutucu, yangın söndürücü üretimi, kimya ve ilaç sanayiinden (sentez kimyası, insektisitlerin, helmint düşürücü ve benzeri preparatların yapımı) ortaya çıkar. Ağız yoluyla alınan minimum öldürücü miktarı 2-4 cm³ dür. Vücutta bazı enzimlerin etkisiyle çok aktif bir toksik radikal (CCl₃) etki gösterir. Maruz kalınmadan 1-3 gün sonra karaciğer ve böbreklerde bozukluklar görülür. Subakut zehirlenmelerde, karaciğer ve böbreklerin, etkilenmesi sonucu (hepatorenal şekil) sürekli başağrısı, bulantı, kusma, kolik ve diyare; fosgen oluşumuna bağlı olarak gelişen akciğer ödemi ve sinir sisteminde tahribat; pek sık rastlanmayan kronik zehirlenmelerde ise karaciğer ve böbrek bozuklukları ve beyine ilişkin toksik belirtiler (serebral konvülsiyon) görülür.

Bir diğer klor bileşiği de, madeni parçaların temizlenmesi ve kuru temizlemeden kaynaklanan tetra klor etilen (perkloretilen)'dir. Bu bileşiğin havadaki derişimi 100 ppm'in üzerine çıktığında karaciğer ve böbrek hastalıkları ortaya çıkar. Zehirlenme durumunda ise başağrısı, bulantı, kusma, sarılık, yüzde ve ayak bileklerinde ödem (hepatomegali, oligari) görülür.

Yine madeni parçaların temizlenmesi, kuru temizleme, yapıştırıcı madde ve leke suları üretiminden ortaya çıkan ve diş hekimliği ile kadındağum hekimliğinde anestetik olarak kullanılan trikloretilenin (etilen triklorür) ise deri, kornea ve bağ dokusu (conjunctiva) üzerinde zararlı etkileri olduğu gözlenmiştir. Akut zehirlenme durumunda sarhoşluk hali, solunum veya dolayışım iflasi; kronik zehirlenmede ise başağrısı, bayılma, dirençsizlik hali ortaya çıkar. Triklor etilen, organizmada daha zararlı olduğu bilinen triklor asetik asit ve trikloro etanole metabolize olur. Triklor etilene hafif derecelerde maruz kalınmasından sonra gelen ani ölüm vakalarına da rastlanmıştır (*Döğeroğlu ve Kara, 1988*).

(*Arkası gelecek sayıda yer alacaktır*)

TURİZM SEKTÖRÜNDE 1992'DEN 1993'E BAKIŞ

Şu kadar turist gelmiş diye kendi kendimizi aldatmayalım, eksiklerimizi görüp önlem almaya çalışalım. Merkezi yönetimin bürokratik zincirleri kıramayan hantal yapısı ile bir entegrasyon ve işbirliği oluşturarak pratik ve ivedi yaklaşımlar içinde olması mümkün görülmemektedir

ABDULLAH TEKİN*

1992 yılı, turizm açısından geçmiş yıllardan önemli sorunlarını çözülmeden taşımış ve 1993'e devretmiştir. Gelişen turizm bilinci gerek meslek yanlıları gerekse kamuoyu üzerinde daha etkin izler bırakırken devlet ağır işleyen yapısıyla bu gelişime eşdeğerli ayak uyduramamıştır. Örneğin turizm trafiği yoğun olan karayollarının düzenlenmesi konusuna öncelik tanınmamış, sağlık sorunlarının çözülmesi konusuna ilgi duymamış, yürüyüş yolları istemine burun kıvrımış, çevre sorunlarına sıcak bakmamıştır. Hanutçu, alafranga tuvalet, sağlık istasyonu, çöp v.b. sorunları üç-beş yıl önce de vardı, yine var. Kendi akışına bırakılmış bir turizm söz konusudur.

Tüm bu ilgisizliğin ortaya koyduğu sonuç ülkemizin turizm sektöründe nicelik artışına tanık olmasına karşın, nitelikte tempo kaybettiği şeklinde yansımaktadır. Turist girdilerindeki nicelik artışına rağmen nitelikte gözlenmeyen yükseliş harcamalarda ortaya çıkmış, 1990 yılında Türkiye'ye gelen her

1992 yılı turizm açısından geçmiş yılların önemli sorunlarını çözülmeden taşımış ve 1993'e devretmiştir. Gelişen turizm bilinci gerek meslek yanlıları gerekse kamuoyu üzerinde daha etkin izler bırakırken devlet ağır işleyen yapısıyla bu gelişime eşdeğerli ayak uyduramamıştır.

turist, ortalama 609 dolar harcarken 1992 yılında gelenler 522 dolar harcamıştır.

Turizm Bakanlığı'nın son istatistiklerine bakıldığında Avrupa OECD ülkelerinden yurdumuza gelen turist sayısı ile Doğu Avrupa ülkelerinden gelen turist sayılarının eşdeğerli olduğu görülüyor.

1990 yılında Avrupa OECD ülkelerinden yurdumuza gelen turist sayısı toplam 2.741.834 iken, 1992'de bu rakam 2.870.405 olmuş. Bir başka deyişle 1990 ile 1992 yılı arasında ciddi bir fark gözlenmiştir. Oysa Doğu Avrupa ülkeleri için durum farklıdır. 1990 yılında 134.681 turist gönderen Bağımsız Devletler Topluluğu 1992 yılında 1.039.194 turist göndermiştir. Artış oranı yüzde yediyüz civarındadır.

Doğu Avrupa kökenli turistlerin

Romanya, Bulgaristan ve Bağımsız Devletler Topluluğu örneği üç devletten gelenlerin iki milyonun üzerinde bu rakama ulaştığı nokta, bıraktıkları gelir dikkate alınırsa fazla olumlu sonuçlar ortaya koymaz. Bir başka deyişle "1992 yılında ülkemize 6 milyonu aşkın turist gelmiştir" şeklindeki bir yaklaşımın fazla sevinilecek bir yönü yoktur. Rakam vitrinsel olarak doğrudur, ancak içerik olarak özünde yanıltıcıdır, sevinç verici değildir.

Çünkü 1990 yılında 4.5 milyon turistin göze çarpmasına karşın 1992 yılında 6.5 milyon turist göze çarpmış, ancak elde edilen gelir açısından eşdeğerli bir farka tanık olunmamıştır.

1990 yılında elde edilen 3.5 milyon dolar civarındaki rakamla 1992 yılında elde edilen rakam ciddi bir farklılık göstermemektedir. O halde

* Abdullah Tekin, TÜRSAB Antalya Bölgesel Yürütme Kurulu Genel Sekreter'dir.

1992 yılının çok başarılı bir yıl olarak geçtiği görüşü, rakamların ışığında reel bir değer kazanmamaktadır.

Nicelik olarak gözlenen artışla, nitelikteki durağanlık, hatta geriye gidiş kamufler edilmiş istenmemekte ve kamuoyu yanıltılmaktadır.

Gözlenen durağanlığın ciddi nedenleri vardır:

Kitle turizminin göreceli de olsa çevreyi olumsuz etkileyen ve sınırlı kazanç bırakan yapısıyla yetinilmiş, selektif turizm türlerine önem verilmemiştir.

Turizm için gerekli olan ve alt yapı çevre kapsamında yer alan yollar, sağlık istasyonları, arıtma tesisleri, tuvaletler ve rekreatif yollarla alanlara ciddi olarak el atıldığı söylenemeyeceği gibi, ileriye dönük yeni ve büyük nitelikli projelerle çalışmalara da tanık olunmaktadır. Bu yapı, OECD ülkeleri açısından turizmde statükoculuk olarak değerlendirileceği gibi özellikle karayolları ve sağlık istasyonları açısından sakıncalı görülebilir.

Henüz bir entegrasyon oluşturma yöntemine itibar etmeyen Bakanlığın diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği oluşturmama yanlışlığının bu görünüme olumsuz bir etki yaptığı önemli bir noktadır.

1992 yılında görülen tablo 1993'e aynen devretmiştir. Sezon sonunda bir değerlendirme toplantısı yapılarak eksiklikler veya yanlışlıklar saptanıp kimi önlemlerin alınması yöntemine başvurulmuştur.

Görülen tabloda çevre, altyapı ve eğitim sorunları henüz tam anlamı ile çözümlenememiştir. Ana

Şu kadar turist gelmiş diye kendi kendimizi aldatmayalım, eksiklerimizi görüp önlem almaya çalışalım. Merkezi yönetimin bürokratik zincirleri kıramayan hantal yapısı ile bir entegrasyon ve işbirliği oluşturarak pratik ve ivedi yaklaşımlar içinde olması mümkün görülmemektedir. O halde Antalya, Marmaris, Kuşadası örneği büyük destinasyon merkezlerinin bölgesel üst kuruluşlar oluşturarak yörelerinin sorumluluklarını üstlenmeleri gerekir.

yollar, gezi kulvarları, rekreatif yollar, bisiklet yolları, golf alanları ele alınmamıştır. Sağlık istasyonları konusuna el atılmamıştır. Alafranga tuvaletler, hanutçu, Side'nin çöp sorunu örneği yaz aylarında baş ağrıtan konular ağırlıklarını korumaktadır. Meslek içi eğitim, işbaşı eğitimi konularına gereken önem verilmemiştir.

1992 yılında görülmeyen işbirliği ve eşgüdüm 1993 yılında da sergilenmezse kendi akışına bırakılmış bir turizm sektöründen söz edilebilir.

Bütün bu yaklaşımlar istem-sunum dengesindeki olumsuzluğu işaret etmektedir. Potansiyel tüketicinin istemlerini yerine getiremiyoruz. Buna rağmen oluşan istemi ülkemizin ucuz olmasına, güzelliğine ve insanımızın güler yüzlülüğüne yorumlamalıyız.

Bu tabloda 1993 yılı artışının 1992 örneğine benzeyeceği anlaşılmaktadır. Nitekim 1993 yılının ilk rakamları bunun işaretini vermektedir. 1993 yılının Ocak ayında 1992 yılına oranla % 1.18'lik bir artış gözlenmektedir. Ancak yapılan sıralamada gelenlerin Bağımsız Devletler Topluluğu, Bulgaristan, Romanya, Almanya, Macaristan sıralamasını izlediği ortaya çıkmaktadır. Bu tablo 8 milyonluk beklentiye ula-

şılabilceği sonucunu doğurabilir ama arzu edilen turist profili ilk sıralarda gözlenmez.

Sonuç olarak şu kadar turist gelmiş diye kendi kendimizi aldatmayalım, eksiklerimizi görüp önlem almaya çalışalım. Merkezi yönetimin bürokratik zincirleri kıramayan hantal yapısı ile bir entegrasyon ve işbirliği oluşturarak pratik ve ivedi yaklaşımlar içinde olması mümkün görülmemektedir. O halde Antalya, Marmaris, Kuşadası örneği büyük destinasyon merkezlerinin bölgesel üst kuruluşlar oluşturarak yörelerinin sorumluluklarını üstlenmeleri gerekir. Böylelikle üniversiteler, yerel yönetimler gibi turizm hareketlerine tam anlamıyla katılmayan kurum ve kuruluşlar bu hareketin içine çekilmiş olurlar.

İl yönetimi, ilgili bakanlık kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler, turizmle ilgili dernek ya da birliklerin temsilcilerinden oluşan bir üst kurul, yaptırım gücüyle donatılıp kendi yöresinin sorunları ve çözümleri üzerinde çalışmalı, politikalar, projeler üretmeli, pazarlama yapabilmelidir.

Bu tür yeni çağdaş ve çarpıcı yaklaşımlara yer vermezsek her yıl aynı sorunları devredip nitelikten soyutlanan bir niceliğin alaturka övgüsüne takılıp kalabiliriz.□

TURİZM İŞLETMELERİNDE HİZMETİÇİ EĞİTİM VE "TURBAN" MODELİ

Turizm Bankası'nda uzun yıllar Araştırma ve Eğitim Dairesi Başkanı olarak görev yapan yazar, bu makalesinde turizm sektöründe hizmetiçi eğitimin önemini açıklamakta ve TURBAN işletmelerinde bir süre öncesine kadar uygulanan hizmetiçi eğitim faaliyetlerini anlatmaktadır.

YRD.DOÇ.DR. MEHMET ÖZDEMİR

Içinde yaşamış olduğumuz çağ sürekli yeni buluşlara, yeni bilgilerin üretilmesine sahne olmaktadır. Dünya gerek teknolojik alanda, gerekse bilim alanında hızla ilerlemektedir. Bizim de bu hızlı ilerleyişe ayak uydurmamız, kendimizi devamlı olarak yenilememiz zehabıdır.

Bir mesleğe yönelmiş kişiye; "Mesleğe yönelmiş nitelikli insan" anlamında "personel" demektir. Personelin mesleğe aday olarak girişinden başlayıp, çeşitli nedenlerle mesleğinden ayrıldığı güne geçen süre içinde bilgi, beceri ve davranışlarında etkin değişimler ancak "Eğitim" yoluyla sağlanabilmektedir.

Hizmet İçi Eğitim, meslek hayatımızın her noktasında ve her safhasında ihtiyaç duyduğumuz, bizi yeni durum ve şartlara adapte edecek en önemli vasıta. Mesleğimiz ile ilgili yeni bilgilerin edinilmesi veya mevcut bilgilerin tazelenmesi, ancak Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri ile mümkündür. Bu eğitsel çalışmalar; kurs, seminer, simpozyum, panel, forum gibi değişik tekniklerin kullanılması ile ve çoğu zamanda işbaşında sürüp gider.

TURBAN bu düşüncelerle, eğitim faaliyetlerine önem vermiş, personelin en iyi şekilde yetişmesini termin için titiz, çağdaş, bilimsel ve planlı bir çalışma örneği göstermiştir.

Entegre bir turizm kuruluşu olması dolayısıyla; tüm uğraşı dallarında proje değerlendirmeden teknik hizmetlere, muhasebeden sekreterlik hizmetlerine, özel yabancı dil kurslarından işletmecilik faaliyetlerine uzanan yoğun bir eğitim programı içerisinde personelini adeta yeniden yetiştirmiştir.

TURBAN'ın bir MEKTEP olarak değerlendirilmesinin ardında bu gerçekler yatmaktadır.

Özellikle işletmecilik konusunda uyguladığı eğitim faaliyetleri, uluslararası turizm

TURBAN, entegre bir turizm kuruluşu olması dolayısıyla; tüm uğraşı dallarında proje değerlendirmeden teknik hizmetlere, muhasebeden sekreterlik hizmetlerine, özel yabancı dil kurslarından işletmecilik faaliyetlerine uzanan yoğun bir eğitim programı içerisinde personelini adeta yeniden yetiştirmiştir.

literatürüne "Model" olarak girmiştir ve pek çok turizmde ileri gitmiş ülkeden de ileri düzeydedir.

TURBAN, eğitim faaliyetlerini yalnızca kendi bünyesinde sınırlı ve saklı tutmamış, öncelikle işletmelerinin bulunduğu bölgelerden başlayarak tüm Türkiye'ye yaymıştır.

Eğitim faaliyetlerinde, bu amaçla kurulmuş kuruluşlarla işbirliğine gidilmiş, bilhassa TUGEV (Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı)'le yapılan işbirliği, bir dönem TURBAN'la TUGEV'in birlikte anılmasına sebep olmuştur.

Turizm eğitimi veren eğitim kuruluşlarıyla da sıkı bir işbirliğine gidilmiştir. Üniversitelerle yoğun bir yardımlaşma ve dayanışma içinde çalışılmıştır. Turizm konusunda verilen tezler üniversitelerce TURBAN Kütüphanesi'ne gönderilmiştir.

Turban Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi, sektörün en önemli kaynağı haline gelmiştir.

Yurt içindeki bu etkinlikler Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne de taşınmış, Kuzey Kıbrıs turizm sektörü ve kuruluşları, Kıbrıs Türk Turizm İşletmeleri ile birlikte TURBAN tarafından eğitilmişlerdir.

Turban Turizm A.Ş., T.C. Turizm Bankası A.Ş.'nin işletmecilik faaliyetlerini devralarak faaliyete geçtikten sonra, maddi imkânlarının kısıtlılığına rağmen, geleneksel yapısındaki üç önemli öğeden ödün verme-

meye çalışılmıştır. Bu üç unsur TURBAN'ın karakteristik özelliğini ve Türk turizmine yaptığı üç önemli katkıyı simgeliyordu: Eğitim, yayın ve tanıtım...

Eğitim faaliyetleri, özellikle hizmetiçi eğitim çalışmaları, hiç aksamadan 1991 yılına kadar düzenli olarak devam etti. Bu arada gerçekleştirilen veya gerçekleştirilmeye imkân bulunamayan pek çok eğitim projesi geliştirildi. Çeşitli yeniliklerle Türk turizmüne faydalı olmaya çalışıldı.

I - TURİZM, TÜRKİYE'NİN TURİZM DEĞERLERİ VE ÖNEMİ

A) Turizm Tanımı

Turizm olayı ve turizm kavramının belirlenmesi için çeşitli yaklaşımlarda bulunmuş nominal tanımlar, ekonomik yönlü tanımlar, üniversal tanımlar olmak üzere konunun açıklığa çıkarılmasına gayret edilmiştir. Bunların arasında "Uluslararası Turizm Uzmanları Birliği'nin (AIEST - Association International d'Experts Scientifiques du Tourisme) İtalya'nın Palermo şehrinde 1954 yılında toplanan kongresi Hunziker ve Krapf'in yaptığı tanımı çalışma konusu olarak ele alarak "seyahat" unsuru ile tamamlanması kararına varmıştır. AIEST Kongresinde tamamlanan tanım şu şekli almıştır: (1)

"Turizm, yabancıların seyahat ve devamlı, asli kazanç elde etme faaliyeti için yerleşmeye dönüşmemek şartıyla konaklamalarından doğan ilişkilerin ve olayların bütünüdür."

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ise "yabancı turist" kavramı ile ilgili olarak şu tanımları benimsemiştir.

"Devamlı oturduğu ülkenin dışında herhangi bir ülkeyi 24 saatten az olmayan bir süre için ziyaret eden kişi, yabancı turisttir." (2)

"Turizm" konusuyla ilgili olarak pek çok tanımın verildiğini görüyoruz. Bütün bu tanımların incelenmesinden, "Turizm Nedir?" sorusuna cevap ararken, turizmin bir bilim, her bilimin olduğu gibi, sanatta süslenen bir disiplin olduğunu (3) söyleyebiliriz. Gerçekten de turizm "ziyaretçileri cezbatma, taşıma, barındırma ve ihtiyaçlarıyla isteklerine incelikle hizmet etme bilimi, sanatı ve işidir" (4)

II - TURİZM ENDÜSTRİSİ, TURİZM ENDÜSTRİSİNDE KONAKLAMA TESİSLERİ VE İNSAN UNSURU

Turizm çağımızda çokçeşitli fonksiyonların bir örgü teşkil etmiş olduğu endüstri haline gelmiştir. Bu endüstri içerisinde pek çok kişi, kurum, kuruluş ve ülkeler gelir elde etmektedirler.

Turizm endüstrisi içerisinde birinci derecedeki turizm kurumları arasında ilk sırayı, turistik mal ve hizmetlerin üretimi ile ilgili kurumlar almaktadır. Bu kurumların varlıkları turizm olayına bağlı olup, üretimleri de turizm olayı ile ortaya çıkan ihtiyaçları tatmine yönelmiştir. Turistik mal ve hizmetler ile ilgili kurumlar arasında her çeşit konaklama tesisleri, tamamen turizm olayına bağımlı olan ulaştırma kuruluşları, geniş ölçüde turistlerin talep ettiği hizmetleri üreten işletmeler, turizmi teşvik edip, destekleyen kuruluşlar sayılabilir. (5)

İnsani bir olay olan turizmin öznesini de insan teşkil etmektedir.

Turizmin temel fonksiyonları ile ilgili sorunlar, bir diğer bakışla bir saç ayağına da benzetilebilir ve bu üç ayak birbirlerine bağlı bulunurlar.

Servis, Mutfak, Kat Hizmetleri Kursu, Salamis Bay, KKTC.

- a) Konaklama,
- b) Ulaştırma,
- c) Seyahat acentaları. (6)

Konaklama işletmeleri tarihin çok eski devirlerine kadar dayanmaktadır. Bu işletmelerle ilgili olarak Türk tarihinde de çok ilginç örnekler vardır. Asırlar boyunca yiyecek ve konaklama endüstrisi genişlemiş ve önem kazanmıştır. Bu endüstri, bugün, Amerika'da satış ve emek istihdamı açısından en büyük hizmet endüstrilerinden birisidir. Otellerdeki görevlerin çoğu hâlâ el emeğine dayandığı için; yapılan ciroya göre bu iş alanında çalıştırılan insanların sayısı, imalat endüstrilerinde çalıştırılanlardan çok daha fazladır. Modern otel işletmecilerini, durmaksızın artan maliyetle başedebilmek için araştırmaya yönelten işte bu faktördür. (7)

Diğer pek çok sanayi dalında, kol gücünün yerini otomasyon almıştır. Ama, bir kısım büyük konaklama işletmelerinde muhasebe stoklama ve rezervasyon gibi alanlarda bilgisayarın kullanılması bir yana bırakılacak olursa, hızla artan emek maliyetinin baskısına rağmen, yataklar hâlâ insan emeğiyle yapılmakta, odalar insan tarafından temizlenmekte, yemekler aşçılar tarafından hazırlanmakta, servis insanlar tarafından görülmekte, kısaca; insanlar bir

konaklama işletmesine gelişlerinde insanlar tarafından görülmekte ve ayrılışlarında insanlar tarafından uğurlanmaktadır.

Bizim sık sık üzerine basarak değindiğimiz gibi "Sektörümüz insanın insana hizmet etmekte olduğu bir sektördür. Bilim ve teknik ne kadar ilerlerse ilerlesin, bu sektörde insana robotlar hizmet etmeyecektir..." (8)

III - HİZMET İÇİ EĞİTİM

İş bölümünün ve ihtisaslaşmasının son derece geliştiği bir çağda insan gücünün, istenen kalifikasyona yalnızca örgün eğitimle kavuşturulacağını ummak hatalıdır. Hangi sektörde olursa olsun, insan gücünü üretken değerini çoğaltıcı karakteri ile hizmet içi eğitim, ekonomik ve sosyal kalkınmanın en önemli faktörlerinden biri sayılmaktadır. (9)

Doğal yasa koşulları içinde hükmünü icra eden değişim sürecinin etkilediği en önemli yaratık hiç kuşkusuz ki insandır. İnsan, anlaşılması en güç, ama ruhsal kaynaklarına inildiğinde yönetilmesi en kolay yaratıktır. Tabiatın bu sosyal yaratığı da doğar, değişim süreci içinde büyür, güçlenir, yıpranır ve ölür. Bu süreci değiştirmek mümkün değilse de bunun bazı aşamala-

Mutfak, Servis, Kat Hizmetleri Kursu, Çeşme-1989. (Turizm Bakanı İlhan AKUZUM, Müsteşar Mustafa TURKEMEN, Turizm Müşaviri Can PULAK, Prof. Dr. Tunca TOSKAY TURBAN Yöneticileri ve kursiyerlerle birlikte.)

TURBAN, eğitim faaliyetlerini yalnızca kendi bünyesinde sınırlı ve saklı tutmamış, öncelikle işletmelerinin bulunduğu bölgelerden başlayarak tüm Türkiye'ye yaymıştır. Eğitim faaliyetlerinde, bu amaçla kurulmuş kuruluşlarla işbirliğine gidilmiş, bilhassa TUGEV (Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı)'le yapılan işbirliği, bir dönem TURBAN'la TUGEV'in birlikte anılmasına sebep olmuştur.

rını, özellikle güçlülük dönemini uzatmak, yıpranma dönemini kısaltmak mümkün olmakta ve bu durum, insandaki değişimi olumlu yolda etkilemeyi amaçlamaktadır.

İnsanın güçlü diye nitelediğimiz verimli dönemini uzatmak, çokca tıp biliminin uğraşı alanına girmektedir. İnsanın yıpranma, yetersizleşme, eskime gibi değişik kelimelerle anlatmaya çalıştığımız dönemini olumlu yolda etkilemek ise "Eğitim"e konu olmaktadır. Bu uğraşı konusuna bakarak "Eğitim"i insanı geliştirmeye çevrik çabaların tümü olarak ve en geniş biçimde tanımlamak mümkündür.

Bilindiği gibi insanı yetersizleştiren nedenler, iki kaynaktan doğmaktadır. Bunların ilki, insanın yaşlanması veya ihtiyarlanması olup, bu doğal bir eskimedir. İkinci tür yetersizleşme, insanın sosyal çevresinin beklentilerinin gerisinde kalması olup bu, teknolojik eskime olarak belirtilmektedir. Bunun nedeni, bilim ve teknolojiye hızlı gelişmelerdir. İnsanların yeteneklerini geliştirmek için harcanan çabalar sonunda elde edilen gelişim, hemen her çağda teknolojiye gelişimin gerisinde kalmıştır. Bu yarışta teknolojik gelişimin hızına, insanın geliştirilmesi gereken üretim yeteneklerinin yetişmesi, onun bilimsel ve teknik gelişmeler karşısında yetersizleşmesi sonucunu doğurmaktadır.

Tüm sektörlerde değişen üretim standartlarının gerisinde kalan personel için iki çıkar yol ile karşılaşılacaktır. Birincisi, yetersizleşmiş personel yerine yenilerini almak; ikincisi, mevcut personelini yeni üretim ve nitelikler bakımından gelişen standart düzeye erdirmektir için değiştirmek.

Bu durumda sözü geçen değiştirmede eğitim devreye alınmakta ve bu işlemde araç olarak kullanılmaktadır. Böylece "Hizmet İçi Eğitim", bir meslek elemanının, mesleğine girişinden, ayrılışına kadar geçen süre içinde bilgi, beceri ve davranışlarında olumlu değişiklikleri amaçlayan etkinliklerin tümü olmaktadır (10).

V - TURBAN VE HİZMET İÇİ EĞİTİM

"Bir mesleğe yönelmiş insanların" yani personelin iki değişik yetişme kaynağı bulunmaktadır.

1. Mesleklerle değişik düzeylerde ele-

man yetiştiren "Okul" veya bu nitelikte öğretim kuruluşları,

2. Meslekler bakımından, daha tam anlamıyla personel niteliğinde bulunmayan kişileri işbaşında, işi yaptırarak, çırak, kalfa, usta hiyerarşisinde yetiştiren iş alanları.

Her iki kaynağın da kendilerine özgü yarar ve sakıncaları bulunmaktadır.

Mesleklerle değişik düzeylerde (ilk, orta, lise, yüksek) eleman yetiştiren okullar ile bunlara benzer örgün eğitim kurumlarıyla, kurs niteliğindeki öğretim kuruluşlarının, mesleklerin gerektirdiği bilgi, beceri ve davranışlar yönünden elemanları, istenilen nitelikte yetiştiremedikleri görülmektedir.

Bu durum, bir bakıma, öğretim kuruluşları ile bunlara yetiştirilen elemanları çalıştıran kurum, kuruluş veya işletmelerin istekleri arasında olumsuz durumların varlığını ortaya koymaktadır. Personelde, yetişme kaynağından çıkışta görülen bu olumsuz durumun giderilmesi için hizmet içi eğitim görevlendirilmektedir.

İkinci kaynakla ilgili olarak iş alanında, işbaşında veya iş yaptırarak yetiştirilen personel, ortaya çıkan veya alışlagelen dışındaki bir sorunun çözümü veya yeni bir işin yapılmasında güçlük ve başarısızlıklarla karşılaştığı görülmektedir. Bu durumda da yine eğitim yardımı çağrılmaktadır.

Yukarıda belirtilen iki kaynaktan oluşan eksikliklerin bulunmadığı veya bunların eğitsel etkinliklerle giderildiği durumlarda bile söz konusu bir başka olumsuz durum kendini göstermektedir. Personel, bilim ve teknolojinin ortaya koyduğu hızlı değişiklik ve yenilikler karşısında yetersiz kalmaktadır. İşte bu gibi olumsuz durumların giderilmesi ile de hizmet içi eğitim görevlendirilmektedir.

Eğitime olan ihtiyacın kendini gösterdiği bir başka alan da mal veya hizmet üretiminde varılması gereken üç hedefle ilgilidir. Bunlar daha çok üretim, daha nitelikli üretim ve daha ucuz üretim olarak özetlenebilmektedir. Mal veya hizmet üretiminde bu üç hedefin birlikte varlığı söz konusudur. Bu hedeflere ulaşılması, hizmet içi eğitimin en esaslı uğraşı konusudur.

Bütün bu ve buna benzer hususların değerlendirilmesi sonucu, diğer görevlilerin yanı sıra bundan böyle konuya daha da ağırlık verilmesi ve TURBAN işletmeleri personelinin hizmet içi eğitim çalışmalarına

eğilmek amacıyla T.C. Turizm Bankası A.Ş. Merkez Teşkilatı'nda 1979 yılında Araştırma ve Eğitim Başkanlığı kurulmuştur.

Başkanlık 1981 yılından itibaren hizmet içi eğitim faaliyetlerini giderek artırmış ve yoğunlaştırmıştır.

Hizmet içi eğitim faaliyetlerine büyük önem veren Banka; genel müdürlüğün ve işletmelerinin her seviyedeki personelinin en iyi şekilde yetişmesine büyük özen göstermiştir.

Eğitim faaliyetlerine katılan personelin davranış, duyu ve düşüncelerinde meydana gelen olumlu değişimler, çabaların boş gitmediğini kanıtlamaktaydı.

VI - TURBAN İŞLETMELERİNDE HİZMET İÇİ EĞİTİM

Bankanın Araştırma ve Eğitim Başkanlığı, kuruluşundan 1981 yılına kadar olan eğitim çalışmalarını, diğer faaliyetlerinin yanı sıra, konuya teorik olarak yaklaşmakta çabası ve teorik temelinin kurabilme gayretini içerisinde sürdürmüştür.

Araştırma ve Eğitim Başkanlığı, bir eğitim faaliyetinin programlanmasından önce, eğitim ihtiyaçlarının tesbit edilmesi gerektiği fikrinden hareket ederek, teşkilat kabaca iki bölüme ayırmış, "Genel Müdürlük" ve işletmelere de ayrı ayrı anket uygulanmıştır.

"İşletmelerimizde görevli personelin hizmet içi eğitime tabi tutulmalarına ihtiyaç var mı? Varsa hangi konularda, yoksa nedenleri?" şeklindeki soruya ankete katılan işletmelerin tamamı "Evet" cevabı vermişlerdir. (Evet % 100)

Personelin hizmet içi eğitime tabi tutulmaları gereken konuları ise genel olarak şu şekilde belirlemişlerdir:

- a) Muhasebe ve mali konularda genel eğitim,
- b) Servis, mutfak, resepsiyon, katlar v.b. gibi otel departmanlarını ilgilendiren konularda mesleki eğitim,
- c) Yabancı dil; Almanca, İngilizce ve Fransızca gibi,
- d) Danışma ve kontuar memurlarının mesleki ve teknik eğitimi,
- e) Ambar ve demirbaş kayıtlarının giriş-çıkışlarının tutulması konusunda eğitim,
- g) Önkasa ve makina operasyonları ile ilgili eğitim,
- h) Housekeeping ve çamaşırhane ile ilgili eğitim,
- ı) Mutfak hizmetleri, gastronomi ve pişirme teknolojisi eğitimi,
- j) Teknik servis ve organizasyonu konusunda eğitim,
- k) Personel-müşteri ilişkileri konularında eğitim.

Anketteki diğer kontrol sorusuna göre de işletmelerin ihtiyaçları, hizmet içi eğitim konuları önem derecelerine göre şöyle belirlenmiştir:

Turban Turizm A.Ş., T.C. Turizm Bankası A.Ş.'nin işletmecilik faaliyetlerini devralarak faaliyete geçtikten sonra, maddi imkânlarının kısıtlılığına rağmen, geleneksel yapısındaki üç önemli öğeden ödün vermemeye çalışılmıştır. Bu üç unsur TURBAN'ın karakteristik özelliğini ve Türk turizmine yaptığı üç önemli katkıyı simgeliyordu: Eğitim, yayın ve tanıtım...

- a) Önbüro ve resepsiyon eğitimi,
- b) Mutfak ve aşçılık eğitimi,
- c) Yiyecek, içecek servisi eğitimi,
- d) Muhasebe eğitimi,
- e) Yabancı dil eğitimi,
- f) Kat hizmetleri,
- g) Teknik servis hizmetleri eğitimi,
- h) Genel otelcilik ve turizm bilgisi eğitimi,
- ı) Park ve bahçe bakımı eğitimi.

Bu plâna göre öncelikle ele alınması gereken Hizmet İçi Eğitim konuları ve programları şu şekilde belirlenmiştir.

1- "Muhasebe" konuları ile ilgili programlar.

2- "Önbüro" konuları ile ilgili programlar.

3- Lisan kursları

4- İşbaşı eğitimi ile ilgili programlar:

- a) Kat Hizmetleri,
- b) Mutfak Hizmetleri,
- c) Servis Hizmetleri Kursları.

Banka, işletmelerinin acil hizmet içi eğitim ihtiyaçları ile kendi durum ve imkânlarını da göz önüne alarak 1981 Kasım ayından itibaren hizmet içi eğitim faaliyetleri ile ilgili master planı hazırlanmıştır.

1 - Muhasebe Konuları ile İlgili Programlar

Konuların belirlenmesiyle beraber uygulamaya geçilmiş ve işletmelere yönelik ilk hizmet içi eğitim kursu olan "Muhasebe Tekâmül Kursu", 30 Kasım - 11 Aralık 1981 tarihleri arasında iki hafta süreyle Turban Yalova Termal Tesisleri'nde uygulanmıştır. Bu kursa çeşitli Turban İşletmelerinden 23 kursiyer iştirak etmiştir.

Muhasebe Tekâmül Kursu'nun amacı; "Turizm Bankası işletmeleri muhasebe şefleri, yardımcıları ve ilgili personelin mesleki bilgilerini artırmak, işletmelerdeki muhasebe işlemlerinin mümkün olduğu ölçüde tekdüze uygulanmasını sağlamak, ilgili mevzuatta meydana gelen yenilik ve değişiklikler hakkında açıklamalarda bulunmak; kurs müddetince her hafta sonu ve kurs bitiminde yapılacak sınavlarda başarı gösteren, bilgi ve davranışlarıyla temayüz edenlerden ileride daha yüksek mevkilere yükselebilecekleri tesbit etmek" olarak belirlenmiştir.

Kursta işlenen konular şunlardır:

- Hesap Plânı, İşletmelerde Kullanılan Hesap Planlarının Açıklanması ve Tartış-

ma, Günlük İşlemlerin Muhasebeleştirme Tekniği, Hesap Plânı Uygulamasının Diğer İşletmelere Uygunluğu (Örnek Çalışmalar Üzerinde Tartışmalı Bilanço ve İşletme Bütçelerinin Hazırlanması Uygulamaları, Ücret Tahakkuku).

- Otel İdari Şemalarının Açıklanması, Değişik Otel Tiplerinde Muhasebenin Yeri, Otel Muhasebesinin İşletme Departmanları ile İlişkileri, Muhasebenin Departmanlar Üzerindeki Kontrol Görevi, İşletmelerde Kullanılan Basılı Evrakın Standartlaştırılması konusu.

- Genel Muhasebe Tanımı, Muhasebe Sisteminin Açıklanması, Muhasebe Prensipleri, Muhasebenin İşletmelerdeki Önemi. Muhasebeyi İlgilendiren Vergi Kanunlarındaki Son Değişiklikler.

Kurs sonunda uygulanan ankete göre, belirlenen amaca tam olarak ulaşılmıştır. 1981 yılı Aralık ayından sonra da çeşitli seviyelerde Muhasebe kursları düzenlenmiştir.

2- Önbüro Konuları ile İlgili Programlar

Daha sonra 2. Etap olarak 7-18 Mart 1982 tarihleri arasında Turban Abant Otelinde işletmesinde "Önbüro Geliştirme Kursu" düzenlenmiş ve kursa çeşitli işletmelere mensup 28 kursiyer iştirak etmiştir.

İşletmelerdeki önbüro şefleri ve yardımcılarının mesleki bilgilerini artırmak, işletmelerdeki önbüro hizmetlerini mümkün olduğu ölçüde en yüksek düzeye çıkart-

mak, bu konuda ileri gitmiş ülkelerin uygulamalarından örnekler vermek, işletmelerin yetişmiş işgücü ihtiyacını sağlamak amacıyla açılan kursta öğretim üyeleri aşağıdaki konuları işlemiştir.

- Önbüro Hakkında Genel Bilgiler,
- Önbüronun Tanımı,
- Rezervasyon Usûlleri ve Rezervasyon Takibi,
- Önbüro Personelinin Davranış Biçimi ve Hijyen Şartları
- Önbüronun Satış Yaklaşımı ve Yöntemleri,
- Personel Yönetimi,
- Toplum İçinde Bireyler Arası İlişkiler ve Sorunlar.

Program sonunda uygulanan genel değerlendirme anketine göre % 88.56 puanlık başarı oranına ulaşılmıştır.

1982 yılının Mart ayında düzenlenen "Önbüro Geliştirme Kursu" ile birlikte sonraki yıllarda da turizm sezonuna girmeden, önbüro kurs ve seminerleri düzenlenmiştir.

3- Dil Kursları

Turban İşletmelerinin eğitim faaliyetlerinin üçüncü etabını da "Lisan Kursları" düzenlenmesi oluşturuyordu. Turban işletmelerinde çalışan hizmet personelinin karşılaştığı yabancı lisan müsküllerine yardımcı olmak; gündelik hayatta meslekleri ile ilgili karşılaştıkları konuşulan dilde en fazla ihtiyaç duyulan kalıpları öğretmek; az lisan bilenlere, yoğunlaştırılmış programlarla lisanlarını geliştirme imkânı sağlamak ve ilerisi için rehber olmak; özellikle mesleklerini yürüttükleri çevre ve ortam şartları içerisinde hızlandırılmış pratik dil bilgisi verebilmek amacıyla Bankaca uygun işletmelerinde ve turizm sezonu dışında Almanca, İngilizce ve Fransızca dillerinde kurslar açılması için, bu konu ile ilgili eğitim kurumlarıyla temasa geçildi.

Daha sonra da talep üzerine lisanlara İtalyanca ilave edildi. Özellikle kültür merkezleri ve üniversitemizde 1981 Ekim ayında başlanılan temaslara neticesinde,

Turban İşletmelerinde uygulanan bir ankette personelin eğitime tabi tutulması gereken konular aşağıdaki gibi saptanır:

- a) Muhasebe ve mali konularda genel eğitim,
- b) Servis, mutfak, resepsiyon, katlar v.b. gibi otel departmanlarını ilgilendiren konularda mesleki eğitim,
- c) Yabancı dil (Almanca, İngilizce ve Fransızca) gibi,
- d) Danışma ve kontuar memurlarının mesleki ve teknik eğitimi,
- e) Ambar ve demirbaş kayıtlarının giriş-çıkışlarının tutulması konusunda eğitim,
- g) Önkasa ve makina operasyonları ile ilgili eğitim,
- h) Housekeeping ve çamaşırhane ile ilgili eğitim,
- ı) Mutfak hizmetleri, gastronomi ve pişirme teknolojisi eğitimi,
- j) Teknik servis ve organizasyonu konusunda eğitim,
- k) Personel-müşteri ilişkileri konularında eğitim.

Emnet Komisyonu Yöneticileri Kursu, Çorum S-1984. (Genel Müdür Cafer CANLI ve Genel Müdür Yardımcısı Murat ÖZGEÇ, yönetici ve kursiyerlerle birlikte.)

Fransızca ve İngilizce dillerinde istenilen şartlar çerçevesinde kurs düzenleme imkânı bulunamadı. Bu kuruluşlardan alınan cevaplarda, kursun Ankara'da yapılması veya yaz aylarında düzenlenmesi koşuluyla yardımcı olabilecekleri belirtilmekteydi.

Genel girişimler sırasında görüşülen Alman Kültür Merkezi Lisan Bölümü ise, konuya son derece ilgi göstererek, böyle bir kursu düşünülen amaçlara uygun olarak yürütebileceklerini açıkladılar. Karşılıklı görüşmelerde kursun içeriği ile ilgili olarak tam bir mutakabata varıldı. Mesleki konuları kapsayan özel bir program düzenleme çalışmalarına başlandı.

Böylece ilk dil kursu 5-23 Nisan 1982 tarihleri arasında Turban Çeşme Otel İşletmesi'nde 13'er kişilik iki sınıfta 26 kişinin iştirakiyle (I. Dönem Almanca 1. Dil Kursu) gerçekleştirildi. Almanca Dil Kurslarına Dil Ateşesi A. Nauman'ın büyük ilgi ve unutulmaz katkıları görüldü.

Birinci Almanca Dil Kursu, genellikle yabancı misyon üzerinde olumlu bir hava meydana getirdi. Bu sefer Fransa Büyükelçiliği Kültür Servisi - B.A.L. (Ambassade France en Turquie Bureau D'action Lingu-

istique) yetkilileriyle temasa geçtik. Temmuz ayı içerisinde görüştüğümüz Andre Studer (Attaché Linguistique) ile karşılıklı anlayış ve samimiyet ölçüleri içerisinde anlaşmaya varıldı ve Kasım ayı içerisinde düzenlenecek "Fransızca Dil Kursu"nun ön çalışmalarına başlandı.

15 Kasım - 3 Aralık 1982 tarihleri arasında Turban Yalova Termal Tesisleri'nde düzenlenen ilk Fransızca kursuna 23 kursiyer iştirak etmiştir.

Almanca ve Fransızca dil kurslarında elde edilen neticenin değerlendirilmesi sonucunda, bu kursların devam etmesi ve giderek tüm personele yaygınlaştırılması hedef alınmıştır. Amerikan Basın ve Kültür Merkezi Kültür Ateşesi Robert E. Mc. Dowell'la başlatılan görüşmeler, Ekim 1983 tarihindeki lisan kurslarımızı ziyaret eden ve uygulamalarla ilgili bilgi alan İzmir Amerikan Kültür Merkezi sorumlusu Jack Hols'le devam etmiştir. İngilizce Eğitim Sorumlusu Julia M. Burks'un nezaretinde hazırlanan programlar, ilk kez 8-28 Nisan 1984 tarihinde Turban Çeşme Otelinde uygulanmıştır.

İki sınıf halinde düzenlenen İngilizce Dil

Kursu'na çeşitli Turban işletmelerinden 36 kursiyer iştirak etmiştir.

Dil kursları üç haftalık süre içerisinde 75 ila 100 saat arasında işletmelerde uygulanmıştır. Kurslarda her türlü görsel (video, film, tepegöz, projeksiyon, vs.) ile işitsel (teyp, pikap, vs.) aletler kullanılmıştır. Kursiyerlerin kurs gördükleri mekan işletmeler, yani oteldir. Kursiyerler üç hafta süreyle bu mekanda yatıp, kalkmakta, bu mekanda yemeklerini yemekte, bu mekanda diğer konuklarla birlikte yaşantılarını sürdürmektedirler.

Her kurs dönemini üç kur oluşturmaktadır. Sezon öncesi, sezon sonrası ve tekrar sezon öncesi kurslarından sonra dönem tamamlanmakta, yeni kursiyerlerle başka bir döneme başlanılmaktadır. Kursiyerlerin bir sonraki kursa iştirak etmeleri için, bir evvelinde başarılı olmaları gerekmektedir. Bu başarı öğretmenleri tarafından uygulanan çeşitli testler sonucu belirlenmektedir. Başarısız kursiyerler daha sonraki kurslara katılmamaktadırlar.

4. İşbaşı Eğitimi ile İlgili Programlar

İşbaşı eğitim kursları, işletmelerde daimi ve geçici olarak çalışan personelin mesleki bilgilerini artırmak, yeni mesleki bilgiler vermek ve pratik uygulamalar yapmak amacıyla düzenlenmiştir.

a) Kat Hizmetleri Kursu

"Kat Hizmetleri İşbaşı Eğitim Kursu I", 5-20 Nisan 1984 tarihleri arasında Turban Çeşme Otelinde 9 işletmeye mensup 15 personelin iştirakiyle gerçekleştirilmiştir. Kursta genel olarak aşağıdaki konular işlenmiştir:

- I- Konaklama Tesislerinde Kat Hizmetlerinin Yeri ve Önemi,
 - II- Kat Departmanının Organizasyonu ve Çalışma Alanı,
 - III- Kat Personelinin Nitelikleri, Görevleri ve Giyim Özellikleri,
 - IV- Kat Departmanının Diğer Bölümler ile İlişkisi,
 - V- Kat Departmanında Kullanılan Araçların ve Gereçlerin Tanıtılması, Kullanılması, Bakımı, Muhafazası ve Sayımı,
 - VI- Oda Bölümlerinde Kullanılan Otel Çamaşırları ve Çamaşır Odası, Kat Hizmetleri İçindeki Önemi,
 - VII- Müşteri Odalarının Hazırlanmasında ve Kontrolünde Dikkat Edilecek hususlar,
 - VIII- Kat Departmanında Temizlik,
 - IX- Kat Departmanında Bulunan Çeşitli Malzemenin Temizlik ve Bakımı,
 - X- Temizlik ve Sağlık Kuralları,
 - XI- Çiçek Yetiştirme ve Bakımı,
 - XII- Çamaşırhane Hizmetleri,
 - XIII- Tamamlayıcı Bilgiler.
- b) Servis Hizmetleri Kursu**
"Servis Hizmetleri İşbaşı Eğitim Kursu I", 23 Nisan-2 Mayıs 1984 tarihleri arasında 12 işletmeye mensup 26 personelin iştirakiyle yapılmıştır.

Turban'lılar Toplantısı, Ürgüp - 1989. (TURBAN'lı İşletme Yöneticileri Genel Müdür Yardımcıları Saruhan HATIPOĞLU ve Yıldırım ACAR'la birlikte.)

İşlenen konular özete şöyledir:

- i-** Yeme-içme yerlerinin önemi, restoran tipleri ve sınıfları,
- ii-** Servis departmanının;
 - a) Tanımı, kısımlarının tanıtılması, çalışılan personelin görevleri ve komi şef, garson, kaptan, maitre d'hotel ilişkileri,
 - b) Diğer kısımlarla işbirliği, özellikle servis - mutfak ilişkileri ve diyalog kopukluklarının örneklerle gösterilmesi,
- iii-** Garsonluk mesleğinin önemi,
- iv-** Garsonun genel durumu ve nitelikleri,
- v-** Servis departmanının görevli olduğu salon ve kısımların, genel temizliği ve bakımı,
- vi-** Restoran servisinde kullanılan araç ve gereçlerin tanıtılması, temizliği ve belirli zamanlarda bakımı ve sayımı,
- vii-** Mise-En-Place "Servise Hazırlık",
- viii-** Müşteriye servis,
- ix-** Servis personelinin satış artırma yöntemleri ile servis öncesi meeting'i ve önemi,
- x-** Bono, çek ve makina sistemine göre gelir tahsili ile servis süresi ve olabilecek muhtemel kaçaklar ve bunları önlemek için alınması gereken önlemler,
- xi-** İçkiler,
- xii-** Barlar üstüne genel bilgi,
- xiii-** Bar kontrol yöntemleri ,
- xiv-** Ziyaret ve grup anlaşmaları.

c) Mutfak Hizmetleri Kursu

23 Nisan - 2 Mayıs 1984 tarihleri arasında düzenlenen "Mutfak Hizmetleri İş-başı Eğitim Kursu"na işletmelerden 30 personel iştirak etmiştir.

Genel olarak üzerinde durulan konular şunlardır.

- i-** Mutfağın tarihçesi, yeni önemi ve mutfak terimleri,
- ii-** Türk mutfağı,
- iii-** Büyük, orta ve küçük tip mutfakların yerleşim ve vardiya şemaları,
- iv-** Mutfakta kullanılan araç ve gereçlerin tanıtılması ve mutfak iş akış diyagramı,
- v-** Mutfak organizasyonu,
- vi-** Temizlik ve sağlık kuralları,
- vii-** Ana gıda maddelerinin tanıtılması,
- viii-** Menü tanzimi,
- ix-** Ticari mutfak organizasyonunda yiyecek maliyet kontrolü,
- x-** Temel pişirme metodları,
- xi-** Mezeler,
- xii-** Mutfak fondları,
- xiii-** Koku ve lezzet veren baharat, kök ve yeşillikler üstüne genel bilgi,
- xiv-** Soslar,
- xv-** Çobalar,
- xvi-** Yumurtalı omletler,
- xvii-** Hamurlar,
- xviii-** Pilav çeşitleri,

- xix-** Balık ve deniz ürünleri,
- xx-** Kümes ve av hayvanları,
- xxi-** Et yemekleri,
- xxii-** Sebze yemekleri,
- xxiii-** Salata ve salata sosları,
- xxiv-** Zeytinyağlı yemekler,
- xxv-** Tatlılar,
- xxvi-** İş emniyeti.

5- Diğer Programlar

Düzenlenen Hizmet İçerik Eğitim Faaliyetleri ile amaç, her seviyedeki personelin eğitime tabi tutulmasıdır. Bunların içerisinde işletmelerin müdür ve müdür yardımcıları da bulunmaktadır.

Turban Abant Otelinde 10-14 Ekim 1983 tarihleri arasında düzenlenen "Mali Konulardan Sorumlu İşletme Yöneticileri" seminerinde 16 Turban İşletmesine mensup MKS (Mali Konulardan Sorumlu) müdür yardımcısı, mesleki bilgilerini artırmak ve işletmelerdeki muhasebe işlerini mümkün olduğu ölçüde "standart işlem uygulama"sı şekline dönüştürmek, ilgili mevzuatta meydana gelen son değişiklikler hakkında açıklamalarda bulunmak ve seminerde elde edilen sonuçların, konuların ve önerilerin ileride toplanacak daha üst bir eğitim faaliyetinde çözümlenmiş olarak görülmesini sağlamak amacıyla katılmışlardır. Semineri Genel Müdürlük ilgili seksiyonlarında üst düzeyde yönetici ve ilgili personel ile Kıbrıs Türk Turizm İşletmeleri yetkilileri de izlemişlerdir.

Yine, 1984 yılı turizm sezonuna girmeden, işletmelerin üst kademe yöneticilerine (Müdürlerine) "Halkla İlişkiler, Yönetim Sorunları ve Taktikleri" konularında üniversite öğretim üyesi ve branşlarında uzmanlaşmış yetkililer tarafından ülkemizdeki ve dünyadaki gelişmeler hakkında bilgi vermek amacıyla, turizm sezonu öncesi 13-17 Mayıs 1984 Turban Abant Otelinde bir program düzenlenmiştir.

Turban İşletme yöneticilerinin (müdür ve müdür yardımcısı) bir kısmı MKS (Mali Konulardan Sorumlu), bir kısmı TKS (Teknik Konulardan Sorumlu) orijinlerden gelmekteydi. Yöneticilerini her iki konuda da bilgilerini tamamlamasına özen gösteren Banka, zaman zaman "TKS Kökenli Müdür ve Müdür Yardımcıları Muhasebe Semineri" veya "MKS Kökenli Müdür ve Müdür Yardımcıları Teknik Otelcilik Semineri" gibi programlar da düzenlenmiştir.

Talep geldikçe, artık kendi sistemi içerisinde oturtmuş olduğu programlardan bazılarını, diğer kuruluşlarda da uygulamıştır. Bu tip uygulamalara örnek olarak Bankanın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Turizm İşletmeleri Limited Şirketi personeline yönelik olarak düzenlediği seminerler gösterilebilir.

Mali ve işletme konularında ilgili personelin eğitilmesi, turizm alanında Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'taki gelişmeler hakkındaki bilgi alışverişi yapmak amacıyla 1-13 Nisan 1984 tarihlerinde Kuzey Kıbrıs Türk Cum-

Muhasebe kursu, Yeniköy Carlton - 1982. (Genel Müdür Yardımcısı Cengiz OSKAY, yönetici ve kursiyerler.)

huriyeti Gazi Magosa Salamis Bay Otelinde düzenlenen programa ilgili şirketten 28 personel iştirak etmiştir.

Bu tip programlar için daha sonra, daha da yaygınlaştırılmış, TURBAN'ın eğitim konusunda giderek perçinlediği tecrübe ve bilgi birikiminden tüm sektörü yararlandırmak üzere projeler geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur.

6- Yıllar İtibariyle TURBAN'ın Eğitim Faaliyetleri

Yukarıda genel olarak değinilen eğitim çalışmalarından başlıcalarının yıllar itibariyle dökümü şöyledir.

a) 1983 Yılı Eğitim Faaliyetleri

Genel Müdürlük personeli için: Ankara Alman Kültür Merkezi'nde 3 ay (100 saat) süreli Almanca Dil Kursu, Ankara Fransız Kültür Merkezi'nde 3 ay süreli 2 dönem Fransızca Dil Kursu düzenlenmiş, Almanca dil kursuna 17, Fransızca dil kursuna ise 16 personel katılmıştır. Daktilograf yetiştirme ve geliştirme kursunu ise 11 personel başarıyla tamamlamıştır. Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi Kontrol Amirliği'nde görev yapan sürveyanlar için düzenlenen eğitim seminerine 9 personel iştirak etmiştir.

İşletmeler personeline yönelik olarak düzenlenen önbüro, muhasebe geliştirme semineri II, Almanca, Fransızca dil kurslarına ve mali konulardan sorumlu işletme yöneticilerine yönelik seminerlere toplam 164 personel katılmıştır.

Banka, muhtelif kurum ve kuruluşlarca düzenlenen seminerlerden toplam 29 personelinin faydalanmasını sağlamıştır.

b) 1984 Yılı Eğitim Faaliyetleri

Eğitim faaliyetleri 1984 yılında önceki yıla göre daha da yoğunlaştırılarak devam etmiştir.

Genel Müdürlük personeli için düzenlenen "Fransızca Dil kursu III"e 10 personel; "Genel Güvenlik Önlemleri Kursu"na ise 151 personel katılmıştır.

Bursa Oyak-Renault Otomobil Fabrikası'nda Turban'ca düzenlenen "Otomobil Turizm" konulu konferansı adı geçen fabrikadan 35 personel izlemiştir.

İşletmeler personeline yönelik olarak düzenlenen önbüro personeli geliştirme seminerine 30, Almanca dil kursuna 58, Fransızca dil kursuna 29, İngilizce dil kursuna 62 personel katılarak başarı sağlanmışlardır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Turizm İşletmeleri Limited Şirketi'ne yönelik "Mali ve İşletme Yönetimi" konusundaki seminere adı geçen şirketten 28 personelinin katılması sağlanmıştır.

1984 yılı Nisan ayında Turban Çeşme Otelinde düzenlenen kat-servis-mutfak hizmetleri işbaşı eğitim kurslarına 71 personelin iştiraki sağlanmıştır. Turban Abant Otelinde düzenlenen "İşletme Yöneticileri Halkla, Personelle İlişkiler ve Yönetim Sorunları Semineri"ne işletmelerden 20 yönetici; Turban Çorum Otelinde düzenle-

nen "Mali Konulardan Sorumlu Emanet Yöneticileri Semineri"ne 25 personelin katılması sağlanmıştır.

Turban Büyük Samsun Otelinde düzenlenen "TKS Kökenli İşletme Müdür ve Müdür Yardımcıları Muhasebe Semineri"ne işletmelerde görevli 22 yöneticinin katılması sağlanmıştır.

Muhtelif kurum ve kuruluşlarca düzenlenen seminerlere ise toplam 79 personelin katılması sağlanmıştır.

c) 1985 Yılı Eğitim Faaliyetleri

Banka, eğitim faaliyetlerine 1985 yılında da yoğunlaştırılmış eğitim programlarıyla devam etmiştir.

Bankayı ilgilendiren yönleriyle düzenlenen "Katma Değer Vergisi Kanunu Semineri"ne 37; Almanca Dil Kursu I ve II'ye 32; "Fransızca Dil Kursu III"e 16; "İngilizce Dil Kursu I ve II"ye 40, İtalyanca Dil kursu I ve II'ye 20 personel katılarak başarı sağlanmıştır.

Banka dışı eğitim faaliyetlerine ise 62 personelin katılması sağlanmıştır.

d) 1986 Yılı Eğitim Faaliyetleri

İşletmeler personeline yönelik olarak Turban Büyük Samsun Otelinde düzenlenen Fransızca Dil Kursu I ve II'ye 32; "İtalyanca Dil Kursu I ve II"ye 27; "Önbüro Personelinin Geliştirme Kursu"na 23; ve Turban Çeşme Otelinde düzenlenen Servis Hizmetleri İşbaşı Eğitim Kursu'na ise 20 personel katılmıştır.

TUGEV işbirliği ile sektöre yönelik olarak düzenlenen "Önbüro - Servis - Mutfak Hizmetleri İşbaşı Eğitim Kurslarına Edirne'den Van'a kadar toplam 844 personel katılmış olup, hepsi de katılma belgesi almaya hak kazanmıştır.

Banka dışı eğitim faaliyetlerine ise toplam 32 personelin katılması sağlanmıştır.

e) 1987 Yılı Eğitim Faaliyetleri

İşletmeler personeline yönelik olarak Turban Ürgüp Moteli'nde düzenlenen "Mutfak Hizmetleri İşbaşı Eğitim Kursu"na 40; Turban Çeşme Otelinde düzenlenen İngilizce Dil Kursu III'e 16; Almanca Kursu'na 27; Turban Büyük Samsun Otelinde güz

döneminde düzenlenen Almanca Dil Kursu II'ye 16; Fransızca Dil kursu I'e 20; İngilizce Dil kursu I'e 25; ve İtalyanca Dil kursu I'e 22 personelin katılması sağlanmıştır.

1987 yılında yurtiçi ve yurtdışı eğitim programlarından toplam 169 personel yararlandırılmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kıbrıs Türk Turizm İşletmeleri personeline yönelik olarak düzenlenen "Önbüro-Servis-Kat-Mutfak-Maliyet Muhasebesi Semineri"ne toplam 71 personel katılmıştır.

Ayrıca TUGEV Otocilik ve Turizm Eğitim Merkezi'nde düzenlenen Önbüro-Mutfak-Servis ve Almanca kurslarına 28 personelin katılımı sağlanmıştır.

f) 1988 Eğitim Faaliyetleri

Banka'nın eğitim faaliyetleri 1988 yılında da yoğun bir şekilde devam etmiştir. İşletmeler personeline yönelik olarak Turban Çeşme Otelinde düzenlenen "Ticari Mutfak İşbaşı Eğitim Kursu"na ve "Servis Hizmetleri İşbaşı Eğitim Kursu"na 23 personel iştirak etmiş olup, hepsi de katılma belgesi almaya hak kazanmıştır.

Banka'nın monitörlerince gerçekleştirilen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Turizm Eğitim Seferberliği "Orta Öğretim Turizm Eğitim Programı, Önbüro-Servis İşbaşı Eğitim Kursları"na 91 öğrenci katılmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti konaklama sektörüne yönelik olarak yine Banka monitörlerince gerçekleştirilen "Önbüro-Servis-Tıvri Mutfak, Tatcılık-Pastacılık İşbaşı Eğitim Kursları"na 67 personel iştirak etmiştir.

g) 1989 Yılı Eğitim Faaliyetleri

Turban Turizm A.Ş. olarak faaliyete geçtikten sonra da eğitim çalışmaları aksamamıştır. Turban işletmeleri personeline yönelik olarak Turban Çeşme Otelinde düzenlenen "Servis Hizmetleri İşbaşı Eğitim Kursu"na 20 ve "Mutfak Hizmetleri İşbaşı Eğitim Kursu"na 24; Turban Büyük Samsun Otelinde gerçekleştirilen "Muhasebe Geliştirme Semineri"ne 53; TUGEV işbirliği ile Kalyon Otelinde monitörlerimizce gerçekleştirilen "Önbüro-Servis-Kat-Pastacılık İşbaşı Eğitimi"ne Kalyon Otel personelinin

Turban işletmelerindeki eğitimin en önemli faydaları:

- 1- Eğitim, personeli hizmete yatkın kılar,
- 2- Eğitim, personelin moralini yükseltir,
- 3- Eğitim, teşkilatta insan ilişkilerini geliştirir,
- 4- Eğitim, personeli üst kademe sorumluluk mevkilerine hazırlar,
- 5- Eğitim, personel ile yöneticiler arasında anlaşma imkânını geliştirir,
- 6- Eğitim, teşkilatta personel devrini ve adaptasyonunu mümkün kılar,
- 7- Eğitim, personeli yeteneklerine göre ayırmaya yardımcı eder.

51 kişi iştirak etmiştir. TUGEV - ILO İşbirliği ile Antalya ve Çeşme'de gerçekleştirilen "Eğitimcilerin Eğitimi Semineri"ne 19; Turban-BIAR işbirliği ile Turban Ürgüp'te gerçekleştirilen "Pazarlama - Maliyet Semineri"ne 19; Turban - BIAR işbirliği ile Turban Büyük Samsun Oteli'nde gerçekleştirilen "Sevk ve İdare Semineri"ne 23; Turban - BIAR işbirliği ile Turban Çeşme Oteli'nde düzenlenen "Turizmde Hizmet Pazarlaması Semineri"ne ise 26 personel katılmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kıbrıs Türk Turizm İşletmeleri Limited Şirketi'ne yönelik olarak Salamis Bay Oteli'nde düzenlenen "Önbüro-Servis-Mutfak-Maliyet Muhasebesi" kurslarına toplam 84 personel katılmış olup, hepsi de katılma belgesi almaya hak kazanmıştır.

h) 1990 Yılı Eğitim Faaliyetleri

İşletmeler personeline yönelik olarak bahar döneminde Turban Büyük Samsun Oteli'nde düzenlenen "Muhasebe-Servis-Mutfak-Önbüro" kurslarına toplam 130 personel iştirak etmiştir.

TUGEV işbirliği ile Pera Palas Oteli'nde Pera Palas personeline yönelik olarak düzenlenen ve monitörlerimizin öğreticiliğini üstlendiği "Önbüro-Katlar-Servis" işbaşı eğitim kurslarına ise toplam 49 mahalli konaklama tesisi personeli katılmıştır.

İşletmeler personeline yönelik olarak güz döneminde Turban Büyük Samsun Oteli'nde düzenlenen Bilgisayar-Servis-Mutfak İşbaşı Eğitim kurslarına ise toplam 90 personel iştirak etmiştir.

VII- TURBAN İŞLETMELERİNDEKİ HİZMET İÇİ EĞİTİMİN SONUÇLARI

"Hizmet içi Eğitim" in niteliklerinden kısaca bahsederken, daha ziyade eğitimi gerektiren formal nedenler üzerinde durduk.

Personel açısından da eğitimin çok önemli etkinlikleri vardır:

- 1- Eğitim, personeli hizmete yakın kılar,
- 2- Eğitim, personelin moralini yükseltir,
- 3- Eğitim, teşkilatta insan ilişkilerini geliştirir,
- 4- Eğitim, personeli üst kademe sorumluluk mevkilerine hazırlar,
- 5- Eğitim, personel ile yöneticiler arasında anlaşma imkânını geliştirir,
- 6- Eğitim, teşkilatta personel devrini ve adaptasyonunu mümkün kılar,
- 7- Eğitim, personeli yeteneklerine göre ayırmaya yardım eder.

Burada, on yıl muntazam yürütülen hizmet içi faaliyetlerinin Turban açısından elde ettiğimiz, bilgi vermek gibi formal amaçların dışında diğer somut sonuçlarından bahsetmek istiyorum.

1- Turban personelinin morali açısından son derece olumlu sonuçlar vermiştir.

Personelin kuruluşun elemanı olarak hem motivasyonunu temin etmiş, daha sonra da kurslara katılabilme arzusu bir motivasyon unsuru haline gelmiştir.

2- Kurslarda başarılı olan, bilgi ve davranışlarıyla temayüz edenler, daha yüksek idari mevkilere yükselmişlerdir.

3- Tüm hizmet içi eğitim faaliyetlerinde Turban işletmelerinden müdür ve müdür yardımcılarını monitör olarak kullanılmıştır. Daha önce hizmet içi eğitim faaliyetlerine kursiyer olarak katılmış personel, yükselince statü değiştirmiş, daha önceki katılmış oldukları mahiyetteki kurs ve seminerlerde öğretici durumuna gelmişlerdir. Böylece monitör kadrosu hizmet içi eğitimin diğer bir fonksiyonu olarak, yetişmesi ve genişlemesi mümkün olmuştur.

4- Önemli olan, güç olan belli bir sistemin oluşturulmasıydı. Böyle bir sistem hemen hemen oturtuldu. Sonra, ayrıntılar fazla bir sorun yaratmadığından, spekülasyon ve yaratıcılığa daha fazla vakit ayrıldı.

5- Her faaliyetin olduğu gibi, eğitim faaliyetlerinin de kendi iç dinamiği içerisinde, teoride, masa başında düşünülmemeyen unsurlar, tatbikat içinde meydana geldi ve yöneticileri yeni programlar düzenlemeye, yeni plânlara yapmaya yöneltti.

6- İşletmeler; hem kendi aralarında, hem de şirketle bütünleşme imkânı buldular. Birbirlerini tanıma fırsatı yarattı. Dostluk ve arkadaşlık bağları kuruldu. Birlik ve ait olma duygusu gelişti.

7- Yalnızca "bulunmuş olduğu işletmede kök salma" düşüncesi Turban'ın 21 işletmesini de tek bir işletme gibi görüp, yerini "Turban işletmelerinde kök salma"ya bıraktı. İşletme ayırımı ortadan kalktı.

8- Hizmet eden personel, başka bir işletmede konuk, müşteri oldu. Belli bir servis, belli bir muamele yapılmasını bekledi. Kendi işletmesinin konuklarına, müşterilerine yaptığı servis ve muameleyle bu yeni durumu eleştirme ve değerlendirme imkânını buldu.

9- Hizmet içi eğitim faaliyetleri ve yukarıda kısaca özetlediğimiz personelin bilgi edinme dışında kazandığı vasıflar, Turban Ekolü'nün kökleşmesine ve gelişmesine yardımcı oldu.

Daha sonra bu kadro, çeşitli imkânları kullanarak, yurtdışında da (İş ve İşçi Bulma Kurumu-ILO-Turban işbirliği ile İspanya'da Eğitimcilerin Eğitilmesi gibi) eğitime tabi tutulmuşlardır.

VIII - GENEL SONUÇ

Tezrübelerim bana gösteriyor ki; Türk turizmde görülen gelişmeler, beraberinde hemen personel sorununu ve bu sorunla paralel olarak da "eğitim" konusunu getirmektedir. Bunun en büyük tipik örneğini 1984-1988 yılları arasında yaşadık (11) Bu yıllar Türk turizmde dev yatırımların temellerinin atıldığı yıllardır.

Bu yıllarda durum nasıldı?

Kısaca özetlemeye çalışalım:

1- Kısa süre içerisinde ülkemiz konaklama sektöründe bir arz patlaması meydana gelmiştir.

2- Bu arz patlaması, tabii olarak büyük bir eleman açığını da beraberinde getirmiştir.

3- Bu yıllara kadar uygulanan turizm sektöründeki örgün eğitim politikası neticesinde; "mektepli" olarak istihdam edilen personel sayısı büyük bir azınlık teşkil etmekteydi.

4- "Alaylı" olarak ifade edebileceğimiz "usta - çırak" ilişkisi içinde yetişen personel de, ne kalite ne de kantite itibarıyla yeterliydi.

5- Yaşanılan patlama nedeniyle nitelikli turizm personeli, kıt bir emtia durumuna gelmiştir.

6- Bu durum doğal olarak mevcut personelin psikolojik yapısını da etkilemişti.

7- Paliyatif olarak başka işletmelerden yapılan transferler dolayısıyla personel dejenerasyonu baş gösterdi.

8- Örgün turizm eğitimi veren kuruluşlardan yetişen gençlerden kısa vadede yararlanılmasıyla ilgili net bir ümit yoktur.

9- Uzun vadede örgün turizm eğitimi veren kuruluşlardan mezun olacaklarla ilgili girişimler berraklık kazanmamıştır.

10- Bu durumda hali hazır vaziyet ve yakın gelecek için iki pratik çözüm kalmaktaydı:

a) İşletmeler kuruluş safhasından itibaren kendi personeli yetiştirerek, açılışlarında gerekli personel ihtiyaçlarını kendileri karşılayacaklardır.

b) İşletmeler kurdukları kadroları sürekli hizmet içi eğitim faaliyetlerine tabi tutarak personellerini dinamik bir yapıya kavuşturacaklardır.

Ancak bu da gerçekleşemedi. Çünkü;

1- Turizm kuruluşları kurulumlaşamadı.

2- İlk etapta turizm ekipmanlarına büyük paralar ödendi. Büyük transfer ücretleri ve alışılmamış ücretler zamanla göze batmaya başladı.

3- İşletmeler beş yıldızlı olsa da, kafalar beş yıldızlı değildi.

Türkiye'de genelde üç tip işletmecilik örneği ortaya çıktı:

- a) Devlet işletmeleri,
- b) Yabancı işletmeler,
- c) 'Sirkeci' tipi işletmeler.

Devlet işletmeleri en güvenli işletmeler konumunda kaldı.

Yabancı işletmeler Türk mevzuatına asgari ölçüde uymaya çalışsalar da, personeline tam güven sağlayamadılar.

'Sirkeci' tipi işletmeler; "yıldızsız" Sirkeci'deki işletme de olsalar, "beş yıldızlı" Antalya'da, Marmaris'te, Kuşadası'nda... da olsalar, zihniyet hep aynı zihniyetti.

Hele bir de fizibilite raporları çıkınca, yani 180 DM'lara göre yapılan hesaplar,

Servis Kursu, Çeşme

30-35 DM'a müşteri bulmaya başlayınca, ilk akla gelen, nitelik olarak da nicelik olarak da personelden kısmak oldu...

Körfez Krizi imdata yetti. "Imdata yetti" diyorum, çünkü Körfez Krizi olmasaydı da, turizm sektöründe bir kriz mukadderdi.

Bu durumdan tabii en çok "Turizm eğitimi" ve elbetteki "Turizm yatırımları" nasibini aldı. Turizm yatırımları durdu, turizm eğitimi gündemden kalktı.

Şimdi tekrar her ikisi de gündeme gelmeye başlıyor.

Turizmin dünya ekonomisi içerisinde önemli bir yer aldığını her kesim ve görüşten yetkili belirtiyor. Ülkemiz ekonomisi içinde de önemini hemen hemen her siyasi eğilim temsilcisi kabul etmiş durumda. Yine Türkiye'nin turizm değerleri de inkâr edilemeyen bir gerçek.

Ancak turizm (turizm denilince biz hep dış turizmi anlıyoruz!) dışa bağımlı bir olay. Yani dış dinamik unsurlarının kesin etkisi altında. Bunun yanında kendi iç dinamiğinden doğan anormallere de sahip...

Türkiye'de son on yıldır Avrupa'nın en vasıflı yatak kapasitesinin yapıldığına kesinlikle inanıyorum. Ancak "en vasıflı turizm elemanı" yetiştirilebildi mi?

Yetiştirilebildiğinden de emin değilim.

Türkiye'de 1984 yılı fiyatlarına göre bir yatağın maliyeti beş yıldızlı bir otelde yaklaşık 5.0 milyon TL. idi.

1992 yılı maliyeti ise beş yıldızlı bir otelde 800.0 milyon TL. olmuştur. (12)

Yatırımcı bundan pek fazla korkmadı. Çünkü teşvikler vardı, kredi vardı.. Yani arkada devlet vardı.

Bundan dokuz sene önce şunları yazmışım:

"Peki insana yapılan yatırım nedir?"

Çok çeşitli ve çok meşakkatli işlemlerden sonra girişimimize ilk harç koyuyor-

sunuz. İnşaatınız tamamlanıyor. En modern, en uygun binayı yapıyorsunuz. İçini en iyi şekilde tefriş ediyorsunuz. En iyi malzeme ile donatıyorsunuz. İşletmeye açmaya hazırsınız. İşte burada işin içine "insan" unsuru giriyor. İşte bu unsur, bir işletme için en önemli unsurdur. Bir bina ne kadar güzel tefriş edilirse edilsin, ne kadar iyi malzeme, araç, gereçle donatılırsa donatılsın, tek başına hiçbir şey ifade etmez. Bir işletmenin, bir tesis olabilmesi için, içinde onu yöneten yöneticisi, hizmet veren personelin bulunması gerekir.

Eğer bu personel vasıflıysa, işletmenin bazı kusurları görülmez bile. Yok eğer aksi ise, bütün güzellikler bir anda ortadan silinir, yok olur.

Yatırım tutarı, sınıfı veya yıldızı ne olursa olsun, işletmenin sihirli değneği "insan"ın elindedir.

Yatak kapasitemizin artırılması için çalışırken, yeni ve büyük tesisler yapılırken, sanırım bunların da düşünülmesi gerekir..." (13)

Tabii düşünülmedi!

Çünkü profilini yukarıda çıkardığımız yatırımcı tipi için önemli olan, yatırımın arkasındaki devlet desteğidir. O zaman yapılacak iş "turizm eğitime" de bu desteği sağlamaktır.

Turban işletmelerindeki "Hizmet İçi Eğitim Modeli"ni incelemeye çalıştık. Turban'ın başlıbaşına nasıl bir MEKTEP olduğunu gördük. Son zamanlarında T.C. Turizm Bankası A.Ş. "Turizm eğitimi" de yatırımcı için şart koymayı ve bu eğitimi kredi ile destekleyerek cazip kılmayı gerçekleştirmeye başlamıştı. Hatta kredi ilkelelerinde "Münhasıran uygulamalı turizm eğitimi sağlamak amacıyla kurulacak tesisler (söz konusu tesisler, turizm sektörünün vasıflı personel ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulacak uygulama oteli türündeki tesislerdir)" maddesi de konulmuştu. (14)

Şimdi iş, Turizm Bakanlığı'na düşüyor.

Ama artık ne Turizm Bankası gibi bir BANKA, ne de TURBAN gibi bir MEKTEP var!..□

DİP NOTLARI

(1) Doç.Dr.Tunca TOSKAY, Turizm, Turizm Olayına Genel Yaklaşım, (İstanbul: İ.Ü. İ.F. Yayını 1978.)s. 25

(2) Ibid, s. 35.

(3) Mehmet ÖZDEMİR, Turizm Nedir? (Ankara T.C. Turizm Bankası A.Ş. Yayını, 1987) s. 5.

(4) Dr. Mehmet ÖZDEMİR, Turizmin Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri, (Ankara Reklam, 1982) s. 21.

(5) Toskay, s. 215.

(6) Doç.Dr. Ergun GÖKSAN, Turizm Ekonomisi ve İşletmeciliği, (İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası. 1968) s. 71.

(7) Konaklama Endüstrisine Giriş, (Ankara T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, 1983) s. 3.

(8) T.C. Turizm Bankası A.Ş. Bülteni, Sayı:4 Temmuz 1984, s. 22

(9) Halit TANYELİ, Personel Eğitimi, (Ankara BTI Yayını, 1970) s. 7.

(10) A. Hayrettin KALKANDELEN, Sınai ve Kamusal Kuruluşlarda Sevk ve İdare, (Ankara 1983), ss. 156-157.

(11) Dr. Mehmet ÖZDEMİR, "Turizm Bankası İşletmelerinde Hizmet İçi Eğitim", Boğazlıççı Üniversitesi Turizm Eğitimi Kongresi 16-17 Ekim 1984 Tebliği (Ayrı Basım).

Mehmet ÖZDEMİR, "Turizm Eğitimi ve Konunun Kamuoyunun Yansımaları", Boğazlıççı Üniversitesi Turizm Eğitimi Geliştirme ve Danışma Toplantısı, 9-14 Şubat 1987, Tebliği (Ayrı Basım).

Mehmet ÖZDEMİR, "Turizm Sektöründe Hizmet İçi Eğitimi ve T.C. Turizm Bankası Modeli", Antalya Valiliği, Antalya 1. Turizm Eğitimi Kongresi, 3-4 Mart 1987, Tebliği (Antalya: ABC Ajansı, 1987).

(12) T.C. Turizm Bankası A.Ş. ve Türkiye Kalkınma Bankası verileri

(13) Mehmet Özdemir, Turizm Bankası İşletmelerinde Hizmet İçi Eğitim, s. 18.

(14) T.C. Turizm Bankası Bülteni, Sayı: 10, ss. 24-25.

İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca Dil Kursu, Çeşme.

OTEL REZERVASYONLARI*

(Otel Yönetiminde Rezervasyonun Yeri ve Önemi)

Rezervasyonlar, otel faaliyetlerinin hayat damarıdır. Rezervasyon; hem kendilerine kalacak bir yerin bulunduğunu bilen müşteriler ve hem de odalarının doldurulacağını bilen otel sahipleri için önemlidir.

ÇEV: SABAH KOZAK**

Bir oda rezervasyonu etkili bir sözleşme olduğundan, hem otel sahibi, hem de müşteri taahhüt ettiklerini yerine getirmelidir. İki taraftan herhangi birisi sözleşmeye uymadığı takdirde, diğer tarafın meydana gelen zararı nasıl karşılayacağı sorusu üzerinde durulması gereken bir husustur. Bu durum öyle zordur ki, pek çok kişi ve otel sahibi, denemeye bile kalkışmazlar. Rezervasyonlar, otel faaliyetlerinin hayat damarıdır. Rezervasyonların değeri; hem kendilerine kalacak bir yerin bulunduğunu bilen müşteriler ve hem de odalarının doldurulacağını bilen otel sahipleri için açıktır.

Bu makalede, telefonla yapılan rezervasyonun bile bir sözleşme olduğunu tartışacağız. Ayrıca yaptığımız küçük bir çalışma pek çok otel sahibinin bu gerçeği bildiğini göstermektedir.

Bir kişinin kendi adına belli bir gün için bir oda ayırmasını isteyen bir mektup yazdığını düşünün. Otel de müşteriye rezervasyon isteğinin kabul edildiğine ilişkin bir ce-

Otel ile müşterileri arasındaki anlaşmaların çoğu sözlü olabildiği gibi, bir kısmı da yazılı olmaktadır. Sözlü anlaşmaların kanıtlanmasının güçlüğü bir eksiklik oluşturduğundan taraflar zarar uğramamak için sözleşmenin yazılı olması tercih edilmektedir. Buna rağmen sözlü anlaşmalar da uygulanabilir olacaktır, yeter ki müşteri ve otel mevcut sözleşmeyi doğrulasınlar.

vap gönderir. Şimdi de müşterinin sözleşme yapılan tarihte otele geldiğini fakat kendisine oda verilmeyeceğini düşünelim. Bu durumda otel, müşterisiyle yaptığı sözleşmeyi ihlal ettiğine göre müşterinin dava açma hakkı var mıdır? Diğer taraftan müşterinin hiç gelmeyip, otel sahibini yoğun sezonda boş bir oda ile bıraktığını düşünelim. Bu durumda otelin müşterisine dava açma hakkı var mıdır?

Bu konuya ilişkin yasal yetkililer arasında farklı görüşler olduğu görülür. John E. H. Sherry (*Cornell School of Hotel Administration*); bir rezervasyon onaylanmadığı süreçte, yani müşteri tarafından bir ön ödeme yapılmadıkça bir sözleşmenin olmadığını iddia etmektedir. Sherry, bir rezervasyon herhangi bir şekilde garanti edildiğinde kesinlikle geçerli olduğunu vurgulamaktadır. Biz, bunun yasanın doğru olmayan bir ifadesi olarak görürüz ve en yasal yetkililer de bizimle aynı fikirdedirler. Bir teklif ve bir

kabulün gerçekleşeceği sözü, herhangi bir sözleşme biçimini uygulamada desteklemek için yetersiz bir görüştür. Bir oda ayırtmak için, sözleşmenin gerçek olmayacağına ilişkin açık nedenler bulunmadıkça, bu rezervasyonun bir sözleşme olduğunu düşünmeliyiz. Örneğin, size 40 dolardan bir oda kiralamayı teklif edersek ve siz de odayı o fiyata kabul ederseniz, bir sözleşme yapmış oluruz.

Sherry'in açıklaması daha fazla yorum gerektirir. "Otel politikasına uygun olarak müşterinin rezervasyon teyidi ile sözleşme yapılır", ifadesi olabildiğince doğrudur. Eğer otel, bir rezervasyonu değerlendirmeden önce depozit yatırılmasını isterse, otel oda ayırma teklifini kabul etmemiş demektir. Ancak müşteri ortaya çıkan depozit gerekliliğini kabul ettiğinde ve bunu yerine getirdiğinde otelle aralarında bir sözleşme yapılmış olacaktır. Fakat teyit etme, bütün anlaşmaların zorunlu bir parçası değildir.

* Bu yazı, Jon P. McConnel ve Denney G. Rutherford'un *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly* (February 1990, Vol: 30, No: 4, pp: 61-65) Dergisi'nde yayınlanan "Hotel Reservations: The Guest Contract" başlıklı makalesinden çevrilmiştir.

** Sabah Kozak, Anadolu Üniversitesi Eskişehir Meslek Yüksekokulu'nda öğretim görevlisidir.

Özet olarak; bir teklif (oda ayırma isteği) ve bir kabulün bulunduğu herhangi bir rezervasyon sözleşmeyi oluşturacaktır. Sözleşme ya depozit yatırılarak ya da diğer teyit şekillerine ek olarak tarafların karşılıklı söz vermeleri ile de yapılabilir.

Diğer yasal yetkililer, bir rezervasyon yapmak için gerçekleşen sözleşmenin basit bir anlaşmadan kaynaklandığını belirtmektedirler. John R. Goodwin "Hotel Law, Principles, and Cases" (Columbus, H. Publishing Horizons, 1987, p. 418) kitabındaki ifadesine göre; bir sözleşmenin gereklerini ve rezervasyon yapma işlemini incelemiş ve bir sözleşmenin teyit edilmeden de sonuçlandığı inancına varmıştır. Norman G. Cournoyer ve Anthony G. Marshall "Hotel, Restaurant and Travel Law" (Albany, NY: Delmar Publishers, 1988, p: 229) kitabındaki ifadelerine göre; rezervasyon için sözlü bir anlaşmanın geçerli olduğunu özellikle belirterek Goodwin ile benzer bir sonuca varmışlardır.

Jack P. Jeffries "Understanding Hotel/Motel Law" (East Lansing, MI: Educational Institute of the American Hotel&Motel Association, 1983, p. 9) kitabında konuyu daha ayrıntılı biçimde açıklamaktadır:

"Belli bir fiyatta, belirli bir zaman periyodu için bir odanın rezerve edilmesi gerektiği otelde, otel ve müşteri olarak sözleşme yapmak isteyen kişilerinde bulunması halinde, yapılan bu sözleşme otel ya da beklenen müşteri tarafından bozulduğunda, bir taraf diğer tarafa meydana gelen zararı tazmin ettirme durumunda kalabilir. Bu genel sözleşme yasasıdır. Sözleşme, sözlü olarak gerçekleştirilebildiği gibi, başka iletişim araçları (telex, fax vb.) vasıtasıyla yazılı olarak da yapılabilir."

Otel ile müşterileri arasındaki anlaşmaların çoğu sözlü olabildiği gibi, bir kısmı da yazılı olmaktadır. Sözlü anlaşmaların kanıtlanması-

nın güçlüğü bir eksiklik oluşturduğundan tarafların zarara uğraması için sözleşmenin yazılı olmasını tercih edilmektedir. Buna rağmen sözlü anlaşmalar da uygulanabilir olacaktır, yeter ki müşteri ve otel mevcut sözleşmeyi doğrulasınlar.

Rezervasyonun, bağlayıcı bir sözleşme olup olmadığı sorunu, çok eski yıllara ait olaylarda da mahkemeler tarafından irdelenmiştir.

1946 yılına ait bir vakada; Commodore Otel'i dava eden Kelling, bu dava için iki neden öne sürmüştür. Bunlar;

1. Otelle rezervasyon nedeni ile yapılan sözleşmenin bozulmasıdır.

2. Davacının ruhsal durumuna verilen zararın depresyona yol açmasıdır.

Mahkeme, sözleşmenin ihlali-ne bağlı olarak ortaya çıkan zararlarla ilgili dava nedenini hiçbir zaman soruşturmadı.

Ayrıca rezervasyon karşılığı ön ödeme yapıldığı veya yapılmadıysa, rezervasyonun teyit edildiğini içeren bir ifadeye yer vermedi. Bu dava, davacının içine girdiği ruh hali ve depresyonla ilgili olarak ileri sürülen dava nedeni geçerli bulundu. Mahkemenin iddia ile ilgili görüşü olumsuz olmasına rağmen, bu vaka rezervasyonun bir sözleşme olduğu görüşü için yeterli olmuştur.

Pick Hotel Corporation'ı dava eden Thomas; davalının Kansas'ta bulunan bir otel, davacının ise bu otelle posta yoluyla rezervasyon

yaptırılmış olan siyah tenli bir insanın olduğu davayı üzerine aldı. Davacı otele şahsen başvurduğunda, otel personeli rezervasyonun yapıldığını doğrulamadı. Mahkemenin ileri sürdüğü fikir, rezervasyon için bir ön ödeme yapılmış olduğuya da başka şekillerde teyit edildiği konularını içermiyordu. Kansas eyaletinde medeni haklar yasası vardı, fakat yasada öngörülen iki yıllık süre bu vakada aşılmıştı. Bu durum üzerine mahkeme, davacının süresinin üç yıl olduğu ve henüz bu sürenin aşılmamış olduğu sözleşme ihlali nedeninin ileri sürülebileceği görüşünde idi. Bu vaka, bir rezervasyonun ihlal edilmesinden sözleşme ihlali olduğunun, en açık göstergesi olmuştur.

Bunların dışında sonradan meydana gelen vakalarda, teyit edilmiş bir rezervasyonu kabul etmemenin bir sözleşme ihlali olduğunu doğrulamıştır. Fakat bu vakaların hiçbirisinde, teyit etmenin bağlayıcı bir sözleşme oluşturmadaki gerekli olduğunu göstermemektedir.

Burada yanıt, otelin çok ciddi zararlarla karşılaşabileceği koşulların olduğudur. Bu gerçeğe rağmen, davacının (müşteri) iddialarını desteklemeye doğru, gittikçe artan bir eğilim vardır. Muhtemelen yakın gelecekte bir rezervasyonu geri çeviren otel sahibine karşı büyük tepkiler göreceğiz.

Oda Bloke Etme

Odaları bir grup adına uzun süreli olarak bloke edilen otelin, müşterileri ile yaptığı sözleşme bir ön ödemeyi içerecektir. Bu tür rezerver-

TABLO I : Kabul Edilebilir Rezervasyon Şekilleri

Rezervasyon Türü	Yanıtlayıcı
Telefonda rezervasyon	67
Kredi kart numarası ile istenen rezervasyon	70
Yazılı olarak istenen rezervasyon	70
Ön ödeme istenen rezervasyon	70
Seyahat acentesi veya otel temsilcisinden garanti istenen rezervasyon	59

TABLO II : Otellerin, Rezervasyon Yaptırdıkları Tarihte Gelmeyen Müşterileri İzleme Yolları

Yöntem	Yanıtlayıcı Sayısı
Eğer biliniyorsa kredi kartı ya da şirket hesabından tahsil ederek	67
Ödeme talebini içeren mektup göndererek	43
Gelecek rezervasyonları garantisiz kabul etmeyerek	12
Dava açarak	2
Rezervasyonu yapan seyahat acentesi ise hesabına yükleyerek	8
Diğer yöntemlerle	12

rezervasyonlar daha büyük miktarda ön ödeme gerektireceğinden, taraflar arasında bir anlaşmazlık çıkarsa açılan davaların ve karşı davaların maliyeti çok yüksek olabileceği gibi uzun yıllarda devam edebilir.

Burada şunu belirtmeliyiz ki; teyit edilsin ya da edilmemiş olsun rezervasyonların mümkün olduğu kadar değerlendirilmesine çalışılmalıdır. Rezervasyonların değerlendirilmemesi için yaygın olarak görülen neden, otelin aşırı doluluğudur. Aşırı doluluğun, otele gelmeyenlerden meydana gelecek gelir kaybını azaltmak için başvuru olan iyi niyetli bir girişim olması nedeniyle; burada stratejimiz, gelmeyenlerin oranını mümkün olduğu kadar düşürmek olmalıdır. Rezervasyon yaptırdığı halde otele gelmeyen müşterilerin neden oldukları kayıpları azaltmak amacıyla otellerin sık kullandıkları düzenleme biçimlerini belirlemek için 70 otelciyi kapsayan bir araştırma yürüttük. Araştırma sonuçları aşağıda belirtilmektedir.

Rezervasyon Politikaları

Yanıtlayıcılarımızdan üç temel konudaki politikalarını açıklamalarını istedik. Bunlar;

1. Rezervasyon Kabulü: Hangi koşullar altında rezervasyon kabul ederler?

2. Ödemenin Tahsilatı ve Keşitten Tanzim Etme: Bir müşteri otele yaptığı rezervasyona uymadığı takdirde otel nasıl bir eylemde bulunur?

3. Kapasitenin Üzerinde Yer Ayıran Oteller: Otelin müşterilerine konaklama olanağı sağlayamadığı durumlarda ilgili politikaları nedir?

Tablolarda verilen yanıtları inceledik ve sözleşme yasası ile ilgileri açısından bu yanıtları açıklayacak yorumların sentezini yaptık.

Pek çok otel sahibinin uygulamalarında bir teklif ve bir kabulden oluşan sözleşmenin yasal teorisi kabul ettiklerini görmekteyiz. Aslında bütün oteller, telefonla yapılan bir rezervasyon isteğini de yazılı olarak yapılan rezervasyon isteklerini de kabul etmektedirler. Araştırmaya katılan 10 otel ise, depozit yatırılmadan bir seyahat acentası ya da otel temsilcisi tarafından yapılan rezervasyon isteğini yerine getirmemektedir ki; oteller, başvuru ne şekilde yapılırsa yazılı (garantili veya garantisiz, peşin ödemeli veya kredi kartı ile ödemeli) rezervasyon talebini kabul etmede serbesttirler.

Aynı şekilde açıkça görülmektedir ki; otel ile müşteri arasındaki sözleşmelerin yasal açıdan bağlayıcı bir sözleşme olabilmesi için yazılı olması gerekmez. Fakat, telefonda yapılan bir rezervasyon isteği ve kabulünün bir sözleşme oluşturulmasına rağmen sadece kanıtlanabildiklerinde geçerli olabileceklerini tekrar belirtmek iyi olacaktır. Bir otel için, hattın diğer ucundaki insanın kendi iddia ettiği kişi olduğunu kanıtlamak zor olabilir.

Koşullar

Otellerin rezervasyon kadui ettikleri koşullar ile yapılan işlemler farklılık gösterir. Otellerin, garantisiz olmaksızın bir rezervasyonu kabul edecekleri genel durumları şu şekilde sıralayabiliriz;

- garantisiz bir oda rezervasyonu ancak onsekize kadar tutulur,

- eğer odalar boş ve satışa uygun ise kabul edilir,

- rezervasyonun yapıldığı sezona bağlı olarak kabul edilir,

- eğer müşteri otel tarafından tanınıyorsa kabul edilir.

Bu seçeneklerin dışında, ödeme garantisinin seyahat acentesinin otele başvurusu ile olduğunu görebiliriz. Örnekler; ödenmeyen borçların ve geçersiz sözleşmelerin takibinde otellerin çekingen kaldıklarını göstermektedir. Yaklaşık geçen yirmi yıl boyunca bu konuda kontrolleri sıkılaştırmada çok ilerleme kaydedilmişken; araştırmaya katılan 43 otelin hâlâ, ödemenin talebine ilişkin bir mektup yazmanın ötesinde çok az şey yapabildiklerini gördük. Eğer müşterilere ait kredi kartı numarası ya da şirket hesabı mevcutsa yanıtlayıcı otellerin 66 tanesi, bu müşterilerin gelmemeleri halinde giderlerin o hesaptan ödenmesini isteyeceklerini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra, sözleşme ihlalinde dava açmanın gücüğü de belirtilmiştir. Yanıtlayıcı otellerden sadece 2 tanesi bu tür durumları dikkate almadıklarını, 9 tanesi ise borçlu hesabı ilgili acente hesabına geçirdiklerini belirtmişlerdir.

Yanıtlayıcı otellerin büyük çoğunluğu (50 tanesi), otelin rezervasyon sistemine yeri ayrılan müşterinin rezervasyon koşullarına uymaması halinde bu müşterileri içeren bir kara liste düzenlemede sıklığına bağlı olarak böyle bir liste düzenleyeceklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte oteller, gelmeme sıklıklarının rezervasyon takipsizliğiyle ya da müşteriden kaynakla-

TABLO III : Otellerin Konaklamasını Sağlayamadığı Müşterilerine Karşı Uyguladıkları Telafi Yöntemleri

Yöntem	Yanıtlayıcı Sayısı
Kendi oteline benzer bir otelde oda ücretini ödeyerek	67
Başka bir otele gönderdiğinde ulaşım ücretini ödeyerek	67
Resmi bir özür mektubu göndererek	57
Sonraki kalışında ücretsiz konaklama sunarak	21
Diğer yöntemler	25
Sık gelen müşterilere karşı özel tutumda bulunarak	12

nan bir nedenden olup olmadığına dikkat etmektedirler. Daha az sayıdaki yanıtlayıcı grup ise (17 tane si), ödenmemiş hesapları toplamak ya da müşterilerin gelmemeleri halinde kayıp riskini azaltmak için başka sistemler veya işlemler uyguladıklarını belirtmişlerdir.

Bu sistemler aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

- müşterinin, gelmediği günden bir sonraki gün telefonla aranması,

- 60 ile 90 arasında müşteri hesaplarının ödenmesine ilişkin düzenin sağlanması,

- eğer uygunsa veya uygulanabilirse, müşteri hesabının ilgili grup genel hesabına aktarılması.

Bir müşterinin konaklama isteğini kabul etmeme, bütün oteller için reddetme niteliğini taşır. Fakat herbirimiz, tam doluluk oranına sahip ya da doluya yakın bir oteli işletme şansına sahip olsaydı, odaları günlük olarak satışa sunmanın daha yerinde olduğunu düşündük.

Otellerin Konaklamasını Sağlayamadığı Müşterilerine Karşı Durumu Telafi Edici Tutumları

- Müşterinin yapacağı uzun mesafeli görüşmeler otel harcamalarına aktarılır.

- Daha sonraki konaklamalar-

da onlara öncelik tanınır.

- Daha sonraki konaklamalarında daha rahat ve konforlu oda sunulur.

- Odasına bir şişe şarap ya da meyve sepeti gönderilir.

- Genel müdür tarafından bir özür görüşmesi yapılır.

- Daha sonraki konaklamalarda genel müdür tarafından öğle ve ya akşam yemeği ikram edilir.

Otellerin, Sıklıkla Gelen Müşterilerine Karşı Tutumları

- Otelin sürekli müşterileri asla geri çevirilmemelidir.

- Eğer konaklama sağlanmıyor ve zorunlu olarak geri çeviriliyorsa, kendisine ivedi olarak bir ödeme yapılmalıdır.

- Ya da zorunlu olarak geri çeviriliyorsa, daha sonraki kalışlarında ücretsiz konaklama sağlanmalıdır.

Otellerin çoğu, benzer bir otelde oda ücretini ve başka bir otele ulaşım masrafını ödemektedir. Ya da otellerin büyük çoğunluğu, resmi bir özür mektubu ile müşteriye durumu açıklamaktadır. Çoğu zaman bu davranışlar, bir ya da birkaç müşterinin yasal yol aramasını engellemede yeterli olmaktadır. Diğer taraftan pek çok otel, müşterilerin kabulünde öncelikli sıra takip ederek, daha önce başvuran

müşterinin ilk olarak kabul edilmesine dikkat etmektedir. Olağanüstü durumlar dışında, otele sürekli gelen üye müşteriler, düzenli olarak gelen şirket müşterileri, dernek yetkilileri, toplantı düzenleyecileri gibi müşteriler geri çevrilemezler.

TÜRKİYE'DE OTEL REZERVASYONLARI

Türkiye'de 23.03.1983 tarihinde yürürlüğe giren, seyahat ve konaklama işletmelerinin müşterilerle olan ilişkilerini düzenleyen yönetmelikte;

- seyahat acerteleri ile otel işletmeleri arasındaki ilişkiler,

- otel sözleşmeleri ile ilgili özel kurallar,

- otel müşteri ilişkileri,

- işletmenin Bakanlıkla olan ilişkilerinin konuları ele alınmaktadır.

Türkiye'deki oteller, rezervasyon kabulünde garanti olarak şunları kabul etmektedirler;

- yazılı olarak, teyit edilmiş bir anlaşma olması halinde,

- konaklama harcamalarına ilişkin belirli bir oranda ön ödeme yapılması halinde,

- müşteri adına şirket hesabı olması halinde.

Bunların dışında, yabancı ülkelerde hâlâ kullanılmakta olan müşteriler kredi kartı numarasına ilişkin garanti Türkiye'de çoğunlukla geçersiz kalmıştır. Sözlü olarak bildirilen kredi kartı numarasının ödenmeyen hesabı tahsil edilen müşterinin, daha sonradan bunu kabul etmediği sıklıkla görülmüştür. Aynı şekilde Türkiye'de garantisiz rezervasyonların iptali konusunda saat onaltı ile onsekiz kuralı hâlâ geçerlidir. Garantisiz rezervasyonları bazı büyük oteller saat 16.00'dan sonra, bazı oteller ise 18.00'den sonra iptal ederek başka bir müşteriye satmaktadırlar. □

RADYASYONUN BİYOLOJİK ETKİSİ

Günümüzde tanımlanan enerji çeşitlerinden biri de ışık enerjisidir. Uzun yıllardan bu yana, birçok bilim adamı, ışık çeşitleri ile etkileri üzerinde çalışmalar yapmıştır ve halen yapmaktadır. Bunlardan biri de atom bombaları sonucunda oluşan radyasyon ile ilgilidir.

MELİH ZEYTİNOĞLU *
YALÇIN ŞAHİN **

ABSTRACT

THE BIOLOGICAL EFFECT OF RADIATION

Radiation which may be thought of as energy in motion either at speeds equal to the speed of light approximately 300.000 km. per second, includes radio waves, infrared rays, X rays gamma rays.

Ionization is that extreme form of excitation in which an electron is ejected leaving behind a positive molecular ion by effecting of radiation.

Any living organism can be killed by radiation if exposed to a large enough dose, but the lethal dose varies greatly from species to species.

Any type of molecule in the cell can be altered by irradiation, but the DNA of the genetic material is thought to be the cell's most critical target. Gene mutations resulting from radiation-induced damage to DNA have been produced experimentally in many types of organisms.

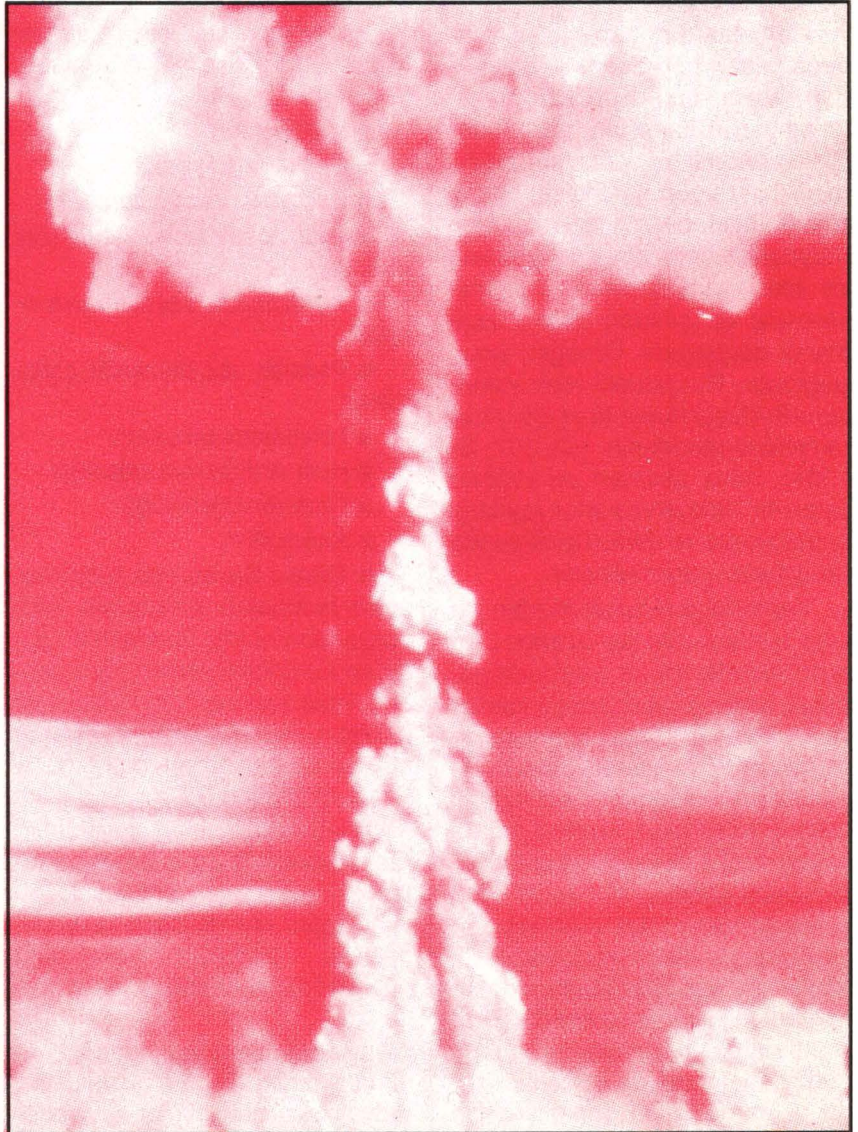
Dr. Melih Zeytinoğlu, Yalçın Şahin, Anadolu University, Eskişehir, Turkey

Günümüzde tanımlanan enerji çeşitlerinden biri de ışık enerjisidir. Uzun yıllardan bu yana, birçok bilim adamı, ışık çeşitleri ile etkileri üzerinde çalışmalar yapmıştır ve halen yapmaktadır. Bunlardan biri de atom bombaları sonucunda oluşan radyasyon (Resim -1) ile ilgilidir.

Bu çalışmalarla belirlenen radyasyon çıplak gözle görülmeyen ışık grubundandır. Saniyede yaklaşık 300.000 km hıza sahiptir. Radyo dalgalarının bir bölümü, kızıl ötesi (infra red) ışınlar, röntgen (X-

* Melih Zeytinoğlu, Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi Biyoloji Bölümü.

** Yalçın Şahin, Profesör, Anadolu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü.

RESİM-1: Radyasyon bulutlarına neden olan nükleer bomba denemesi..

ray) ışınları, gamma ışınları gerçekte radyasyon etkisine sahiptir. Bu ışınlar pozitif iyon transferini (iyonizasyon) teşvik eder, enerji transferine neden olarak foton absorpsiyonunu sağlar (Şekil-1).

Günümüzde bilinen radyasyon kaynakları, doğal ve yapay olarak sınıflandırılmaktadır.

Doğal radyasyon kaynakları:

- Kozmik ışınlar
- Kayalar
- Değişik cisimler

Yapay radyasyon kaynakları:

- Hava
- Nükleer çalışmalar ve artıkları
- Televizyon.

Gerçekte tüm canlılar, milyonlarca yıldan beri doğal kaynaklardan, radyasyonun iyonlaştırıcı etkilerine maruz kaldıkları halde, bunlardan önemli bir zarar görüp görmedikleri bugün dahi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bilinen, radyoaktivitenin çevreye yayılımı ve etkisi, radyasyonun şiddetine, süresine ve ışınların türüne bağlı olarak değişmiştir. Örneğin; yakın geçmişte, Rusya'daki Kiev yakınlarında oluşan kazada açığa çıkan radyoaktif maddenin (Cs 137, Sr 1131), hava akımları ve yağmur suları ile Türkiye'ye kadar yayıldığı saptanmıştır ve etkileri konusunda tartışmaları yapılmaktadır.

Yapay kaynaklar tarafından yayılan ışınların insanlar üzerinde zararlı biyolojik etkiler meydana getirdiği, sadece cilt üzerinde kalmayıp iç vücut organları üzerinde de olumsuzluklara neden olduğu, X-ışınlarının Röntgen tarafından (1985) keşfinden hemen sonra saptanmıştır. X-ışınları tarafından meydana getirilen ilk kanser vak'asına ait rapor 1902 yıllarında yayımlanmıştır. 1927 yılında da, Prof. Muller, ilk kez laboratuvarında X-ışınlarının canlılar üzerinde [Drosophila'larda (sirke sineği) yaptığı deneylerle] mutajen etkisini olduğunu gösterdi. Daha sonra yapılan bilimsel çalışmaların sonuçlarına

göre; 10 gray (1 gray = 1 kg. dokunun absorbe ettiği 1 joule radyasyon enerjisi = 107 erg)'den daha küçük birimi memelileri öldürebilir, ancak bitkiler 100 gray radyasyona, bakteri ve virusler ise çok daha yüksek dozdaki radyasyona dayanıklıdır.

Çarpıcı morfolojik etkilerinin yanı sıra bu ışınlar, organizmalar üzerinde mutajen etki gösterir, organizmada yapısal ve fonksiyonel değişikliklere neden olabilirler. Örneğin; X-ışınlarının yaptığı biyolojik değişiklikleri; yaklaşık 0.001 °C sıcaklık artışı, iyonizasyon değişikliği ve dokunun sınırsız büyümesini engelleyen maddelerin yok edilmesidir.

Radyasyon etkisiyle insandaki klinik bulgular ise şöyle sıralanabilir.

- Hafif bulantı
- Canlılığın kaybolması
- Baş ağrısı ve baş dönmesi
- Mide bozulması ve iştahsızlık ve ishal
- Uykusuzluk, zayıflama ve sinirlilik
- Parmak ucu derisinde çatlaklar
- Tırnaklarda buruşma
- Hızlı ve düzensiz kalp atışı
- Tansiyon düşüklüğü
- Anomaliler.

II. Dünya Savaşı'nda kullanılan atom bombaları sonucunda radyasyonun canlılar üzerindeki saptanan en önemli etkileri, deri kanseri, troid kanseri, kan kanseri ve bunların dışında, kromozom anomalileri ve mongolizm olarak sıralamak mümkündür.

Mikro düzeydeki çalışmalar, radyasyonun hücrelerde gen mutasyonlarına neden olduğu, bu yolla hücreleri ya öldürdüğü ya da neoplastik transform (kanseri) hücreler oluşturduğunu göstermiştir.

İnsan sağlığını yakından ilgilendirmesi nedeni ile tüm bu bulgular, radyasyonun moleküler seviyedeki etkileri üzerindeki çalışmaları hız-

landırmıştır. İlk bulgulara göre, radyasyona uğramış DNA yapısındaki şekerfosfatları kırılmaları, yüksek enerji elektronlarının serbest kalması ile de DNA içindeki biyokimyasal zincirdeki değişikliklerin ortaya çıktığı saptanmıştır.

Laboratuvar çalışmaları, radyasyondan etkilenmiş DNA'daki primidin (özellikle Timin) 254 nm [1 nm (nanometre) = 10⁻⁹ metre] dalga boyutundaki radyasyonu absorbe ettiği ve bu yolla primidin hidrat ve primidin dimer (ikili yapı) oluşturarak DNA yapısını bozduğunu göstermiştir.

Radyasyon etkisi ile esas yapısından farklı biçime dönüşen canlı DNA'sı mutasyona uğramış olur. Bu yolla, yapı değişikliğine uğramış kalıcı moleküllere sahip canlılar ve bu canlılarla beslenen diğer canlılar, bu mutasyona uğramış organikleri kendi bedeni için yapı taşı olarak kullandıklarından, sonuçta değişik canlılarda, kalıtsal aktarılabilen normal dışı oluşumlar ve fonksiyonlar görülebilir. □

KAYNAKÇA

- DENNISTON, C. (1982) *Lowlevel Radiation and Genetic Risk Estimation in Man*, Annu. Rev. Genet., 16: 329-355.
- GARDNER, E.J., M.J. SIMMONS, and D.P. SNUSTAD (1991) *Principles of Genetics*, John Wiley and Sons, inc.
- GÖKSEL, S.A. (1973) *Radyasyonların Biyolojik Etkisi ve Radyasyon Korunması*, Teknik Üniversite Matbaası.
- KOCATAŞ, A. (1992) *Ekoloji ve Çevre Biyolojisi*, Ege Üniversitesi Matbaası.
- SCHULL, W.J., M. OTTAKA and J.V. NEEL (1981) *Genetic Effects of the Atomic Bombs*, Science, 213: 1220-1227.
- OPPENHEIMER, S.B. (1980) *Introduction to Embryonic Development*, Allyn and Bacon, Inc.
- SMITH-KEARY, P. (1991) *Molecular Genetic*, Mc. Millan, Inc.
- SZUKI, D.T., A.J.F. GRIFFITHS, J.H. MILLER and R.C. LEWONTIN (1989) *An Introduction to Genetic Analysis*, W.H. Freeman and Com.
- WATSON, J.D., N.H. HOPKINS, J.W. ROBERTS and A.M. WEINER (1988) *Molecular Biology of the Gene*, The Benjamin/Commings Pub., Inc.
- WITKIN, E.M. (1969) *Ultraviolet-Induced Mutation and DNA Repair*, Annu. Rev. Genet., 3: 525-552.

ÇEVRE EĞİTİMİ...

Çevre eğitimi, temelde, tutumlara yönelik bir eğitimidir. Çocukta çevreye ilişkin toplumsal bir bilinç geliştirmeyi hedefler. Toplumsal bilinç ise, çevrenin korunması ve temiz tutulması gibi özel bazı tutumların geliştirilmesi ve temiz tutulması gibi özel bazı tutumların geliştirilmesini gerektirir.

SEMRA AKDEMİR*

Günümüzde ekolojistler, çevreciler, eğitimciler, toplumbilimciler ve ekonomistler insanın çevreye verdiği zararların giderek daha fazla farkına varmaya başlamışlardır. İnsanın biyolojik ekoloji üzerindeki yıkıcı etkileri ve ekonomik talepleri bizi henüz ne teknolojik ne de felfeyi açılarından üstesinden gelmeye hazırlıklı olmadığımız dev toplumsal sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. Varolan bu noktada, insanın çevresiyle etkileşimi sonucu ortaya çıkan sorunlara yönelik yeni ve yaşamsal bir eğitimsel yaklaşım oluşturulması zamanı gelmiştir.

Söz konusu yaklaşım, çevre korunmasını bilinçli bir seçmenin ilgi duyabileceği türden gerçekçi, uygulamaya dönük ve ileri görüşlü bir kurumsal politika olarak sunulmalıdır. Yaklaşım aynı zamanda, geniş bir tabana yayılarak, hem dâhirsal hem de kentsel alanları kapsamalıdır. Bu yönde verilecek olan eğitim, gerçek bir eğitim olmalı; insan eliyle olan ilişkilerinin tüm yönlerini içermelidir.

*Semra Akdemir, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nde araştırma görevlisidir.

Günümüzde giderek daha çok insan hizmet üreticisi durumuna geldikçe ya da doğal kaynaklarla ikincil olarak karşılaştıkça doğayla anlamlı bir ilişki kurulabilme şansını yakalayanların sayısı da azalmaktadır. Sonuç olarak, yabancılaştırma ve amaçsızlık duygusu giderek yoğunlaşmaktadır.

Çevre eğitimi, temelde, tutumlara yönelik bir eğitimidir. Çocukta çevreye ilişkin toplumsal bir bilinç geliştirmeyi hedefler. Toplumsal bilinç ise, çevrenin korunması ve temiz tutulması gibi özel bazı tutumların geliştirilmesi ve temiz tutulması gibi özel bazı tutumların geliştirilmesini gerektirir. Bunlar içinde geliştirilmesi en fazla gerekli olan, çevreye saygı duyma, onunla özdeşleşme ve ona karşı sorumluluk duyma olmalıdır. "Saygı" tüm canlıların varolma hakkına sahip olduklarının benimsendiğini gösterir bir tutum aracılığıyla yansıtılır. Doğayla ilişkili bir alanda çalışırken dikkatli ve özenli bir yaklaşımın sergilenmesi de diğer bir göstergedir. "Sorumluluk" bireysel ya da topluca veya her iki biçimde de ifade edilebilir. bireysel açıdan kişinin ilişkide bulunduğu kaynakları ras-yonel bir biçimde yönetmesi, toplu-

luk açısından ise, tercihin kaynakların korunması ve yeni kaynaklar oluşturulmasından yana kullanılması anlamına gelir.

Ancak, günümüzde giderek daha çok insan hizmet üreticisi durumuna geldikçe ya da doğal kaynaklarla ikincil olarak karşılaştıkça doğayla anlamlı bir ilişki kurulabilme şansını yakalayanların sayısı da azalmaktadır. Sonuç olarak, yabancılaştırma ve amaçsızlık duygusu giderek yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle, doğanın özünde varolan değeri yeniden keşfetmek isteyen insanların doğal çevreyle yeniden birleşmesi ve "özdeşleşmesi" bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Nitekim, burada önerilen husus da, bu bütünleşmeyi sağlayacak bilgilerin eğitim yoluyla kazandırılmasıdır. EĞERÇOCUK geniş kapsam-

Çevrede olumlu yönde bir değişiklik oluşturabilmek için kapsamlı bir eğitim sistemi oluşturma gereği görmezlikten gelinemez; acilen kamusal bir çevre eğitim düzeni oluşturma görevi, eğitimcileri beklemektedir.

lı bir anlayış (bilgiler) kazanırsa, çevreye karşı davranışlarını (eylemler) etkileyebilecek toplumsal nitelikte bir bilinç (tutumlar) geliştirir. Ancak bilgi, saygı, sorumluluk, özdeşleşme ve eylem çocukları belirli bir eğitim müfredatına maruz bırakma yoluyla otomatik olarak elde edilebilecek sonuçlar değildir. Eğitici ile çocuk arasında dolaylı ya da dolaysız deneyim yoluyla gerçekleşen iletişim ve anlam akışı gerçek anlamda bir çevre eğitiminin gerçekleşip gerçekleşmediğini belirlemede çok daha önemli bir etmendir.

Yerel, ulusal ve uluslararası çevre sorunlarında aktif rol alacak olan bilinçli bireyleri yetiştirme sorumluluğunu toplumda okullar artık, kültürel mirası kuşaktan kuşağa aktarma gibi geleneksel bir işlemin yanı sıra, bireyleri toplum sorunlarından daha fazla haberdar etme ve bu sorunları, toplumun yaşam standartını yükseltme amacından hareketle ele alıp inceleme gibi yeni işlevler de yüklemişlerdir. Bu yönde okullar, gerçekleri bilinen kılma, tercihlere ve bunlardan doğacak sonuçları açığa kavuşturma ve güncel kazanımlarla geleceğe yönelik gereksinimler ve özel çıkarlarla kamu yararı arasında denge kurma hususunda bireylere rehberlik etme yükümlülüğü altındadır.

Toplumun oluşturan bireylerin doğal kaynak sorunlarını ve bunlara yönelik çözüm yollarını değerlendirebilir bir düzeye erişmesi ö-

nemlidir. Bundan daha da önemlisi, nitelikli bir çevrenin gerektirdiği hususların anlaşılmasıdır. İnsan çevresel değişimi öyle bir noktaya ulaştırmıştır ki, artık kendini yalnızca varolma düzeyine varmaya yönelen kaynak ve nüfus sorunları-

na karşı harekete geçme gerekliliği ortaya çıkmıştır. Eğer bu yön-de bir an önce harekete geçilmezse yarın her şey için çok geç olabilir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Çevrede olumlu yönde bir değişiklik oluşturabilmek için kapsamlı bir eğitim sistemi oluşturma gereği görmezlikten gelinemez; acilen kamusal bir çevre eğitim düzeni oluşturma görevi, eğitimcileri beklemektedir. □

ANATOLIA DOKÜMANTASYON MERKEZİ

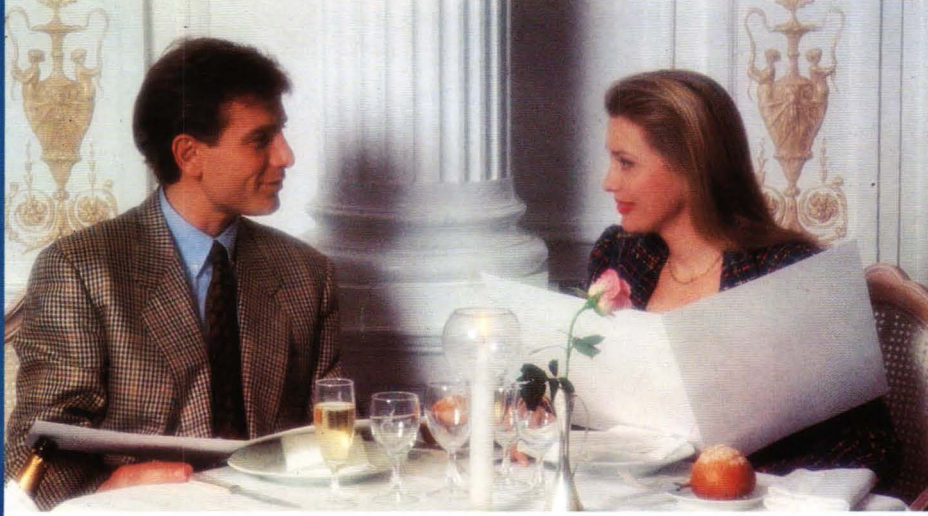
Türkiye ve Dünya'daki Bilgileri Masanıza Getiriyor...

SUNDUĞUMUZ HİZMETLER

- Turizm alanında baskısı tükenmiş yerli ve yabancı dokümanların fotokopisinin temini ile ihtiyaç duyulan konularda enformasyon hizmetleri verilir.
- Turizm alanında istenen konularda yerli ve yabancı kaynaklar için tarama yapılır ve tarama sonucunda elde edilen dokümanların fotokopileri sağlanır.
- Tarama ücreti ilk 25 kaynak için 300.000 TL, daha sonraki her 10 adet kaynakçanın ücreti de 150.000 TL'dir. Bu tutarlara ilgili dokümanların fotokopi ücretleri dahil değildir.
- Turizm ile ilgili alanlarda bilgi temini ve taraması hizmeti verilir (Bu tür hizmetlerin ücreti karşılıklı görüşme ile saptanır).
- Fotokopi ücreti her bir sayfa için 1500 TL olup, fotokopi isteğinde bulunulan makale, araştırma, rapor v.b. dokümanların sayfa sayısı 100'den az olması durumunda, fotokopi ücreti olarak 150.000 TL alınır.
- Gerçekleştirdiğimiz hizmetlerimizle ilgili fotokopi ve diğer dokümanlar posta ile ödemeli gönderilir. Postalama ücreti alıcıya aittir.

Yazışma Adresi:
ANATOLIA DERGİSİ P.K. 589 06425 Kızılay, ANKARA
TEL: 479 10 84

Paranın en güvenilir, en itibarlı karşılığı Halkçek'tir.

Halkbank'tan
Halkçek alın, gezilerinizde,
alışverişlerinizde
Halkçek kolaylığını,
Halkçek itibarını
ve Halkbank
güvenini yaşayın.

HALKBANK
TÜRKİYE HALK BANKASI

Çalışana, üretene kaynak.

GÜZEL BİR DÜNYANIN İÇECEĞİ